نام: بابر جاوید ڈار

والد دا ناں: محمد اصغر ڈار

جائے پیدائش: نور باوا گوجرانوالہ

جنم تاریخ: 16 مارچ 1962

رہائش: قائداعظم ٹاؤن گوجرانوالہ

ایل ایل بی: 1987 پنجاب یونیورسٹی لاء کالج لاہور

ایم اے اُردو: 1990 پنجاب یونیورسٹی لاہور

2012 تا 2020 ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹر (گوجرانوالہ، فیصل آباد، گجرات)

2020 ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹر جہلم (حالیہ تعیناتی)

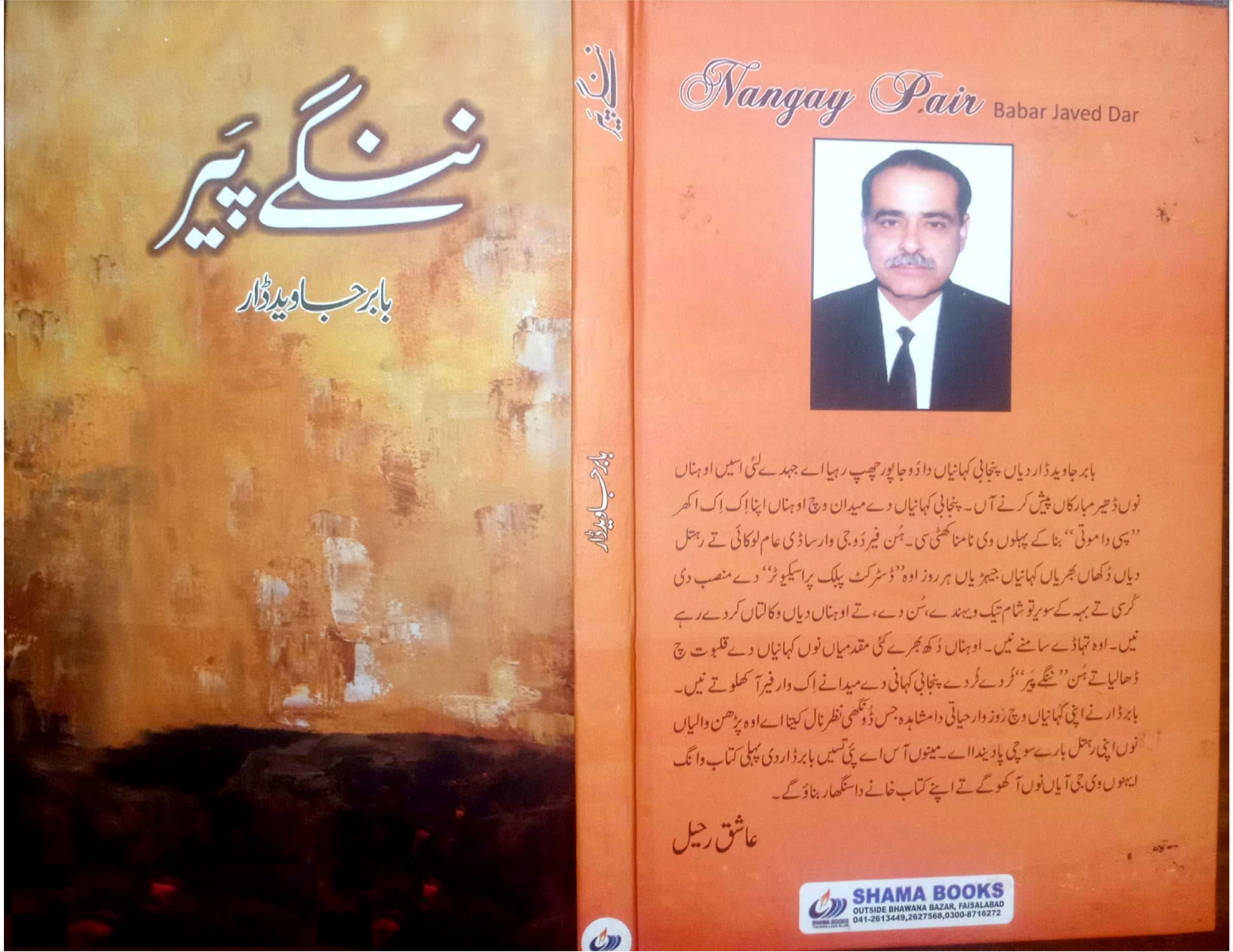
رابطہ نمبر: 0306-6653037

تصانیف:

1۔ آزاد کرنیں 1991 (افسانے اور اُردو ناولٹ) اورینٹ پبلیشرز اُردو بازار لاہور

2۔ پسی داموتی 2007 (پنجابی کہانیاں) بزمِ فقیر پاکستان ٹاؤن شپ لاہور

3۔ ننگے پیر 2014 (پنجابی کہانیاں) شمع بکس فیصل آباد

بابر جاوید ڈار ہوریں پنجابی زبان دے اوہناں سیوا کاراں وچ شمار ہوندے نیں جنھاں نے اپنے جذبات تے احساساں دے اظہار لئی پنجابی زبان نوں وسیلہ بنایا۔ اوہناں دے دل وچ ماں بولی لئی پیار جھلکدا اوکھالی دیندا اے۔ پہلاں اوہناں اردو زبان وچ کہانیاں لکھنیاں شروع کیتیاں مڑ چھیتی ای پنجابی وچ کہانیاں لکھ کے پنجاب دے وسیب دی عکاسی کیتی۔ بطور اک کہانی کار اوہناں دیاں کہانیاں دیاں جدید پنجابی ادب نوں اک نویں مہاڑ دین وچ وڈیاں معاون ثابت ہو رہیاں نیں جنہاں وچ معاشرتی، سماجی بدھر تے اُبھرن والے مسئلیاں دی سوہنی عکاسی کیتی گئی اے۔ پیشے دے اعتبار نال پبلک پراسیکیوٹر ہون پاروں اوہناں دیاں کہانیاں ظلم، جبر تے جرم نال متعلقہ عناصر وی نمایاں نیں جس پاروں اوہناں دیاں کہانیاں پنجابی ثقافت تے سماج دے ڈھیر نیڑے نیں۔ اوہناں دیاں کہانیاں جدید پنجابی کہانی نوں اگانہہ ودھان وچ اک اہم درجہ رکھدیاں نیں۔

آسیہ اعظم -----------------

جیہڑی 2016 وچ لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور دی ایم۔ ایس پنجابی دی طالبہ سن۔ اونہاں ڈاکٹر مجاہدہ دی نگرانی وچ اپنے MS پنجابی دے مقالہ "بابر جاوید ڈار دی کہانی کاری وچ اوپرلیاں سطراں لکھیاں۔

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

ننگے پیر

بابر جاوید ڈار

شمع بکس
بیسمنٹ چیمہ کلینک کارنر ریگل روڈ بیرون بھوانہ بازار فیصل آباد
SHAMA BOOKS
PUBLISHERS & BOOK SELLERS
Since 1965

SHAMA BOOKS
PUBLISHERS & BOOK SELLERS
Since 1965

خوبصورت معیاری اور روشن کتابیں

کتاب	ننگے پیر
مصنف	بابر جاوید ڈار
ناشر	محمد اکمل حمید
سرورق	اسد عباس
مطبع	سعد احمد پرنٹرز
آمد	ستمبر 2014ء
قیمت	300.00 روپے
اہتمام	شمع بکس / ہیلو بکس

بیسمنٹ چیمہ کلینک، P-21 ریگل روڈ، فیصل آباد

فہرست

♦♦♦

" ننگے پیر "۔۔۔۔۔۔۔۔۔من کھچویاں کہانیاں

بابر جاوید ڈار دی کتاب " ننگے پیر " پڑھی اونہاں دیاں کہانیاں حقیقت تے مبنی سماجی حیاتی دے دکھاں، مصیبتاں دی مکمل عکاسی کر دیاں نیں۔ قاری ایہناں کہانیاں نوں پڑھدیاں آل دوالے توں بے نیاز ہو کے ایہناں وچ کھب جاندا اے تے کہانی مکن توں بعد وی کچھ دیر دل و دماغ اُتے طاری کیفیت وچ ای ڈبّا رہنا چاہندا اے۔ بیرا جی نے ریڈیو تبصرہ " کتاب ننگے پیر " جہدے میزبان ڈاکٹر یونس اختر تے پروڈیوسر محترمہ عفت علوی نیں، کتاب بارے دسیا:

" بابر جاوید ڈار ہوراں دی کہانیاں دی کتاب " ننگے پیر " امپورٹڈ چٹے کاغذ تے 4 رنگے پیسٹنگ والے ٹائیٹل نال شمع بکس فیصل آباد توں ستمبر 2014 نوں چھاپے چڑھی اے کتاب دا ٹائیٹل اسد عباس ہوراں بڑا نویکلا تے اچھوتا بنایا اے کتاب دے بیک ٹائیٹل تے لکھاری بابر جاوید ڈار ہوراں دی حالیہ رنگلی تصویر نال نامور کہانی کار پروفیسر عاشق رحیل ہوراں دا مختصر فلیپ اے۔ فلیپ وچ اوہ لکھدے نیں بابر جاوید ڈار ہوریں ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹر دے منصب دی کرسی تے بہہ کے عام لوکائی لئی تے رہتل دیاں دُکھاں بھریاں کہانیاں نوں تے لوکائی دے دُکھ بھرے مقدمیاں نوں کہانیاں دے قلبوت وچ ڈھالیا اے اوہ اوہناں اپنیاں کہانیاں وچ روز وار حیاتی دا مشاہدہ آپنی ڈونگھی اکھ نال کیتا اے اوہ کہانی پڑھن والیاں نوں اپنی رہتل بارے سوچی پا دیندا اے "۔ بابر جاوید ڈار " اپنی گل " وچ لکھدے نیں " فرخندہ لودھی تے حسین شاد دیاں دسیاں گلاں نوں ہمیش دل تے دماغ وچ رکھیا اے ایس لئی مایوس تے کمزور لمحے کدی اپنے اُتے حاوی نہیں ہوئے۔

میری گل مکمل ہوا ای نہیں سکدی جے میں اپنے جگری یار محمد جنید اکرم دا ذکر نہ کراں جنہاں دی محبت، پیار مینوں پنجابی دے کلا وچ لے کے آئی۔

اوہ " اپنی گل " مکاوندیاں آکھدے نیں " سماج نوں کھلیاں اکھاں نال ویکھدیاں کئی واری تے کہانی اندروں پُھٹدی اے تے دل دے چاک اُتے گلی مٹی وانگوں گھمدیاں گھمدیاں کوئی شکل اختیار کر جاندی اے۔۔۔۔

" ننگے پیر " دا مطالعہ کر کے کہانیاں پڑھن نوں تے ملیاں پر بابر جاوید ڈار ہوراں دی حیاتی تے کم بارے کوائف نہ مل سکے۔ عاطف منظور وڑائچ ڈپٹی ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹر جہلم نیں۔ اوہناں میری ملاقات باہر جاوید ڈار ہوراں نال کرائی تے نال اونہاں دے کوائف ترتیب دین وچ میری مدد کیتی۔ بابر جاوید ڈار ہوراں مینوں انٹرنیٹ تے اپنی کتاب " ننگے پیر " اپ لوڈ کرن دی اجازت دتی جیہڑی میرے لئی خوشی تے فخر دی گل اے۔

بابر جاوید ڈار نے آزاد کرنیں، پسی داموتی، تے ننگے پیرتوں اڈ دی کہانیاں لکھیا۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔
جنہاں دی تفصیل تھلے دتی جا رہی اے۔

(بالِ ادب)

بالاں دے رسالے " پکھیرو "وچ چھپن والیاں چھ کہانیاں (i) خورے کیوں (ii) ویلے دی کتاب (iii) سجری سویر (iv) خشبو وونڈن دی کہانی (v) کہانی مکمل ہوگئی (vi) ورلڈ چیمپین

چھپیاں کتاباں توں اڈ مہینہ وار لہراں وچ چھپیاں کہانیاں ایہہ نیں (i) دس روپے (ii) ماں (iii) بلبل دا بچہ (iv) اندر لی کندھ (v) تلافی (vi) کوجھ (vii) بگا (viii) ان پڑھ (ix) فرق (x) اک گل (xi) ایوارڈ (xii) چپ دی گڈی

غلام مصطفیٰ زمان (اسسٹنٹ لائبریرین سیشن کورٹ جہلم)

0332-8346065

اوہناں دے ناں

---جیہڑے چڑدیاں ھنیریاں وچ لکھاں
وانگ تہذیباں دے وگدے ویناں وچ گواچ گئے---

---جیہڑے ملاں وچ چلدیاں مشیناں دے
پرزیاں وانگ کسدے کسدے اپنا آپ ونجا بیٹھے--

---جیہڑے کھیتاں کھلیاناں وچ اپنی رت تے
پسینہ وگاندے مٹی نال مٹی ہو گئے---

---اونہاں چپ کیتے جذبیاں دے نال جیہڑے سماج دے
جبراں تھلے اپنی شناخت بھل گئے---

---جہناں دا کوئی ناں نہیں اوہناں دے ناں---

اپنی گل

میں سوچیا سی کہ اگلی کتاب وچ اپنی گل نہیں لکھنی۔"سِپی دا موتی" دے وچ کہانی لکھن دے سارے سفر دی گل تے کر دتی سی پر کجھ سجناں دی محبت تے خلوص دی دس نہ پانی وی کوئی چنگی گل نہیں۔۔۔عرفان ساحل دا ذکر کویں نہ کراں جہناں "لہراں"،"پنجابی"،" پکھیرو"تے ''لکھاری'' وچ چھپن والیاں کہانیاں نوں دل دے جذبیاں نال کمپوز کیتا کیوں جے اوہ پیشہ ور کمپوزر نہیں بلکہ اک حساس شاعر نیں۔اوہناں ایہناں کہانیاں نوں صرف ایس لئی کمپوز کیتا کہ اوہ وی اوہناں جذبیاں توں روشناس ہوسکن جنہاں دے پاروں ساڈے وچ سانجھ اے۔نال ای میں اپنے محبتاں بھرے نکے ویر جلیس احمد میر ایڈووکیٹ دا ذکر کرنا لازمی سمجھنا واں،جہناں دے چیمبر وچ بہہ کے میں کئی کہانیاں اُلیک چکیا واں۔

میں اکثر کہانی شائع کران توں پہلاں دو شخصیتاں وچوں اک نوں ضرور پڑھائی۔ایہناں کہانی وچ کجھ اجیہے لفظاں یا جملیاں دا ایسا وادھا کیتا کہ کدی کہانی دا مڈھ،کدی اوہدی ٹور تے کدی انجام وچ اجہی اثر انگیزی آ گئی جہڑی مینوں حیران کر دین والے احساس دی لپیٹ وچ لے لیندی اے۔انہاں وچ اک شخصیت ڈاکٹر فقیر

محمد فقیر دے پوترے تے اُچے سُچے شاعر عبدالباسط باسط تے دوجی علمی تے ادبی شخصیت ذوالفقار چیمہ ایڈووکیٹ دی اے۔ڈاکٹر سید اختر حسین اختر نے لہراں وچ جس تیز رفتاری نال میریاں کہانیاں شائع کیتیاں اوہدے نال میرا کہانی لکھن دا تسلسل برقرار رہیا۔اک واری تے اوہناں مینوں حیران کر دتا۔مہینے دی اٹھارہ تاریخ توں بعد گھلن والی کہانی نوں وی اوہناں اوس مہینے دے شمارے وچ شائع کر دتا۔ڈاکٹر صاحب دی ایس حوصلہ افزائی نے میرے تخلیقی سفر نوں اک نواں موڑ دتا۔

سہیل احمد (حسبِ حال، دُنیا ٹی وی) دی مستقل مزاجی تے محنت نے مینوں ہمیشہ متاثر کیتا اوہناں دیاں دُعاواں تے محبتاں ہمیشہ میرے شامل حال رہیاں۔فرخندہ لودھی تے حسین شاد دیاں دسیاں گلاں نوں ہمیش دل تے دماغ وچ رکھیا اے ایس لئی مایوس تے کمزور لمحے کدی اپنے اُتے حاوی نہیں ہون دتے۔انسان دوست طارق ڈار، وڈے بھائی شاہد ڈار، خالد محمود ڈار تے فاروق احسن (ڈپٹی ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹر) دی کہانی دے سفر نوں اگانہہ ٹورن دی ہلہ شیری ہمیش میرے نال رہی۔میں فیصل آباد وچ محمد تنویر حسین دے خلوص نوں کدی وی نہیں بھُل سکدا جنہے میرا اوکھے پینڈیاں وچ ساتھ دِتا۔میری گل مکمل ہو ای نہیں سکدی جے میں اپنے جگری یار محمد جنید اکرم ہوراں دا ذکر نہ کراں۔جہناں دی محبت پیار مینوں پنجابی دے کلا وچ لے کے آئی۔بیمار ہوون دے باوجود پنجابی زُبان لئی اوہناں دی خدمت تے اوہناں دی ہمت میرے لئی رہنمائی دا ذریعہ اے تے ایہہ سبق اے ہر حال وچ تخلیقی کم نوں جاری رکھنا چاہیدا اے۔

آخر تے صرف اینی گل کراں گا سماج نوں کھلیاں اکھاں نال

ویکھدیاں کئی واری تے کہانی اندروں پھٹدی اے تے دل دے چاک اُتے گلی مٹی
وانگوں گھمدیاں کوئی شکل اختیار کر جاندی اے پر سچی گل اے اج تیک اوہ کہانی نہیں
لکیر سکیا جہدی کھوج وچ میں نگر نگر تے وادی وادی گھمدا رہیا واں۔اوس کہانی نوں
لکھن دی خواہش وچ کئی کہانیاں اُلیک دتیاں نیں۔ پر اوہ ان کہی کہانی دے کئی
اجزاء میریاں کہانیاں وچ کھلرے پُلرے نیں۔انج حیاتی دا سفر تشنگی وچ ڈُبا ہویا
اے ایس لئی ہن تک جو لکھ سکیا واں اوہ ایس کتاب ''ننگے پیر'' دی شکل وچ تہاڈے
لئی حاضر اے۔

بابر جاوید ڈار

اک پل

بدلاں دی چٹی چادر اُتے چھاندے کالے ہنیرے کسے تجریدی آرٹ وانگوں لگ رہے سن۔سورج دِس نہیں سی رہیا۔پر امبر اُتے کھلری لالی اہدے ڈبن دی دس پا رہی سی۔اُہدے گھر دے ویہڑے وچ اُگے امب دے درخت دیاں شاخاں تے بیٹھاں بے انت چڑیاں دی چُوں چُوں ماحول دی اُداس فضا وچ وادھا کر رہی سی۔درخت دے ہیٹھ وِچھیاں دریاں اُتے اُہدے علاوہ ہور کوئی نہیں سی بیٹھا ہویا۔اک اک کر کے سارے جا چکے سن۔

''کسے کول اینا ویلا کتھے۔۔۔۔۔اوہ میرے کول ای بیٹھا روے۔نالے ایس دور وچ ہر بندہ اپنے رنڈی رونیاں وچ پھسیا ہویا اے۔دو بول ہمدردی دے وی کوئی کہہ دیوے تاں بڑی گل اے۔۔۔۔۔''ایہہ سوچ کے اوہنے اپنے آپ نوں تسلی دتی۔۔ہن شام اوہدے گھر دے ویہڑے وچ اُتر دی جا رہی سی۔۔۔چڑیاں دی چُوں چُوں بند ہو چکی سی۔۔۔اج اوہدی ماں دا دسواں وی لنگھ گیا سی۔۔۔۔جیڑے کوئی دو چار عزیز اوہدے کول رہ رہے سن۔اوہ جا چکے سن تے اُہ ہن اکلا سی۔۔۔اپنے آپ نال گلاں کرن لگ پیا۔۔۔۔

"ماں تیرے باہجھ میرا کون سی۔ابے نوں تے میں ویکھیا ای

نہیں۔۔۔تُوں ای دسدی ہوندی سی۔اُہ تینوں ہر ویلے کُھرچائی رکھدا سی۔۔بڑا پیار کردا سی۔۔۔پر موت اگّے کہیدا ازور۔۔۔۔تیرا پیوٗ ٹر گیا۔۔۔۔۔تے میں تیرے آہر وچ حیاتی دی گڈی اگاں ٹور دی رہی۔۔۔پر۔۔۔۔۔پر ہُن توں وی ماں۔۔۔۔۔''

ایس سوچ نال اکلاپے اوہنوں اپنے گھیر وچ لے لیا۔اک انجانے ڈر نال اہدا جھسہ کنبن لگ پیا۔رُکھ اُتے بیٹھے کسے پکھی نے چوں چوں کرنا شروع کر دتا۔۔۔۔تے اوہدا دل کھلو گیا۔۔۔۔چوں چوں دی واج اوہدے جذبیاں دی سانجھ بن گئی۔۔۔اوہنے محبت نال اُتانہہ نگاہ کر دیاں رُکھ اُتے بیٹھیاں چڑیاں نوں مخاطب ہوندیاں آکھیا۔۔۔۔

"تہاڈا بہت شکریہ۔۔۔۔میں صبح توں شام تائیں رکشہ چلانا واں۔۔۔۔سواریاں بہندیاں تے اُتر دیاں رہندیاں نیں۔۔۔۔۔اک چُپ لگی ہوئی اے لوکاں نوں۔۔۔۔۔کوئی کسے نال گل کرنا پسند نہیں کردا۔۔۔۔۔کالھ اے بس ہر اک نوں۔۔۔۔خورے کتھے اپڑن دی۔۔۔۔۔پر تُسیں مینوں بڑیاں چنگیاں لگدیاں او۔۔۔روزی روٹی دی تلاش توں پہلاں وی اک مُٹھ وکھالی دیندے او۔۔۔۔تے اوہدی تلاش دے بعد وی۔۔۔اوہوای محبت بھری چوں چوں سویر ویلے وی تے اوہوای شام ویلے وی۔۔۔۔

اِہ گل کر کے اُٹھیا تے دریاں ولہیٹ کے اک لابے رکھ دتیاں۔۔۔۔۔۔۔شام ڈوہنگی ہو چکی سی۔اسمان تاریاں نال بھر چکیا سی اُہ کمرے وچ آ کے اپنی منجی اُتے لیٹ گیا۔۔۔اُہدی نظر نُکر وچ رکھے پرانے ٹرنک اُتے پئی۔۔۔۔تے اُٹھ کے منجی اُتے بہہ گیا۔اُہنوں کجھ یاد آ گیا سی۔۔ٹرنک والے پاسے ڈٹھی ماں دی خالی منجی نوں ویکھدیاں ای اوہدا سارا جسم ٹھنڈا ہونا شروع ہو

گیا۔۔۔جدوں ماں ایس منجی اُتے لیٹی ہوندی سی۔اوہنوں اپنا گھر بھریا بھریا لگدا سی۔اُہ بےفکری نال سوندا سی۔پر اج خالی منجی اوہدے ڈر وچ وادھا کر رہی سی۔اُہ منجی اُتوں اُٹھ کھلوتا۔۔۔۔تے باہر ویہڑے وچ آ کے ٹہلن لگ پیا۔سوچاں اوہنوں گھیر لیا۔۔۔ماں دا بنایا ہویا ولاں والا پراٹھا اوہنوں بہت پسند سی۔کئی واری تے اوہ اماں دے انڈہ فرائی کرن تیک یا سالن پلیٹ وچ پان تیک خالی ای کنا ای پراٹھا کھا چھڈ دا۔اوہدی ماں اوہدے لئی ناشتے وچ مکھن ضرور رکھدی سی۔جیڑا اوہ ہر دیہاڑی لسی رڑک کے کڈھ دی سی۔۔۔جداوہ رکشہ سٹارٹ کر کے روزی روٹی دی تلاش وچ جان لگدا تے ماں اوہدے لئی دعاواں کردی۔۔۔فیر اُہ سارے دن دی مزدوری دے بعد گھر آؤندا تے پیار نال اوہدے سر تے ہتھ پھیر دی۔۔۔گر ما گرم روٹی پکا کے ہانڈی وچ پکایا سالن اوہدے اگے رکھدی۔۔۔ہانڈی وچ پکا سالن اوہنوں بہت پسند سی۔۔۔اوہدی ماں آکھدی سی ۔۔۔ہانڈی وچ مٹی دی خشبو ہوندی اے۔جیڑی سالن نوں سوادی بنا دیندی اے۔۔۔۔۔ماں دیاں یاداں وچ گواچے تے ویہڑے وچ ٹہلدیاں اوہنے اُتانہہ امبر ول ویکھیا۔۔۔۔اوہدے کھلار وچ ٹمٹماندے لکھاں تاریاں وچ اپنے آپ نوں نکا نکا جیہا محسوس کرن لگ پیا۔۔دُکھ،اکلاپے تے خوف نے رل کے اہدی عجیب حالت بنا دتی۔۔۔تے اوہ بول اُٹھیا۔۔۔

"ماں۔۔۔۔تارے تے ہر دیہاڑی ڈب جاندے نیں۔۔تے ہر رات نکل آؤندے نیں۔۔توں تاریاں توں وی دور ٹر گئی ایں۔۔۔۔"

اہ گل کر دیاں اوہدیاں اکھاں وچوں ہنجو چون لگ پئے۔اوہنوں انج لگا جویں دُور تاریاں دے اوہلے کوئی محبتاں بھریا چہرہ اوہدے ول ویکھ رہیا اے۔۔۔

''ماں۔۔۔ماں۔۔۔اُہ پکار اُٹھیا۔''

''چوں۔۔۔ چوں۔۔۔امب دے رُکھ وچوں چڑیاں وی بول

پئیاں۔۔۔محبت بھریا چہرہ اوہلے ہو گیا سی۔۔۔''

ہن امبر تے چھائے ہنیریاں وچ صرف تارے ٹمٹما رہے سن۔۔"ماں ماں"۔۔۔تے چوں چوں دیاں پرتاویاں واجاں وی اُداس چھائی شام وچ گواچ گئیاں۔۔۔

اُہ بے چینی نال اندروں باہر تے باہروں اندر آ رہیا سی۔ فیر اُہ ٹرنک کول جا کھلوتا۔۔۔اوہنوں کھول کے اوہدے وچوں اک پگڑی کڈھی۔۔۔تے کجھ دیر ہتھ وچ پھڑ کے گوہ نال اُہنوں ویکھدا رہیا۔۔۔۔اوہدے پیو دے فوت ہون توں بعد اوہدی ماں نے اپنے خاوند دی پگڑی ایس ٹرنک وچ سنبھال دتی سی۔اُہ کدی ایس ٹرنک نوں کھول کے ایس پگڑی نوں ویکھدی ہوئی۔۔۔خیالاں وچ ڈب جاندی سی۔۔۔اُہنے پگڑی ٹرنک وچ رکھی تے ماں دی الماری کول آ کھلوتا۔۔۔فیر بڑے آرام نال الماری دے دووویں پٹ کھولے۔۔۔ماں دی قمیض اجے تائیں ہینگر وچ ٹنگی ہوئی سی۔۔۔۔اوہنوں انج لگا۔جویں ماں اُداس کھڑی حسرت نال اوہدے ول ویکھ رہی اے۔۔۔۔"

ماں۔۔۔۔ماں۔۔۔مینوں معاف کردے۔۔۔غلطی ہوگئی اے۔۔۔۔توں بڑیاں محبتاں نال مینوں پالیا۔۔۔۔پر میں۔۔۔۔

''اوہنے ہتھ بنھ کے روندیاں آکھیا۔۔۔''

''کیہ ہویا ای چن پترا۔۔۔اوہنوں انج لگیا اوہدی ماں نے پچھیا اے۔۔۔۔۔"

''ماں۔۔۔۔۔میں ڈر گیاں ساں۔۔۔محبت اُتے خوف چھا گیا سی۔۔۔۔جدرات ویلے تینوں دفنا کے تیری قبر بنا دتی گئی۔۔۔اہدے اُتے پھل پا کھلاردتے گئے،اگربتیاں لادتیاں گئیاں تے دُعامنگدیاں ای لوک ایڈی چھیتی نال

اوتھوں ٹرے۔۔میںنوں پتہ ای نہ چلیا میں کلا رہ گیا۔۔۔۔فیر میں اک پل۔۔۔۔صرف اک پل وی تیری قبرکول نہیں ٹھہرسکیا۔۔تے اگربتی دے دھوئیں وانگ تیتھوں دور ہوندا گیا۔۔۔ساری حیاتی دیاں تیریاں محبتاں صرف اک پل وی میںنوں نئیں روک سکیاں۔۔۔۔میںنوں معاف کر دے ماں۔۔۔۔''

''اَہ کہہ کے اُہنے ماں دی قمیض نوں اکھاں نال لایا۔۔۔۔۔تے ساری رات ایسے اک پل وچ گزار دتی۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔''

•••

ماہیا مینوں یاد آؤندا

"سُن چرخے دی مٹھی مٹھی کوک ماہیا مینوں یاد آؤندا
،میرے دل وچوں اُٹھدی اے ہوک، ماہیا مینوں یاد آؤندا،
کتاں پونیاں تے ہنجو میرے وگدے، ہن ہاسے وی نئیں مینوں چنگے لگدے،
دُکھ لکھ نیں تے جندڑی ملوک، ماہیا مینوں یاد آؤندا"۔

ایس گیت دے بولاں وچ خورے کیڑی کھچ سی۔۔۔۔شائستہ جدوں وی سُندی اپنے آپ وچ انج گواچدی کہ اوہنوں جسم وچ لگے ان گنت پھٹاں دی پیڑ دا اُکا احساس نہ ہوندا۔۔سگوں رگاں وچ دوڑ دے خون وچ خورے کیہڑی ان ڈِٹھی شے شامل ہو جاندی جیہڑی رُوح تیک اپڑ جاندی۔۔اوہنوں کوئی اُڈیک لگ جاندی ۔۔۔اوہ سوچدی ماہیا کون اے۔۔۔؟ اوہدوں اوہدے لئی ماہیا اوہو ای سی جدے پلے اوہنوں نکی عمر وچ بنھ دتا گیا سی۔۔۔اوہ تے ہالاں کسے کچی گری وانگ سی۔۔جدوں اوہدے ہتھ پیلے کر کے اوہدے مائی باپ نے اوہنوں صوبے خان نال ٹور دتا۔۔۔۔اوہنے بغیر حیل وحجت اپنے توں ڈھیر ودھ عمر دے مردنوں اپنا ماہیا سمجھ لیا۔۔۔۔۔

ایہہ گل ٹھیک اے کہ اوہنے پنڈ وچ حیاتی گزاری۔ پر اوہدے سوہرے جنگلاں وچ ریہندے سن۔ اٹھ دس اپنے گھراں توں اڈ اوتھے ہور کوئی نئیں سی رہندا۔ ہانڈی روٹی

کرن دے نال اوہنوں مجھاں دا دودھ وی چونا پیندا۔۔جنگلاں وچ اُتر دیاں ہنیر یاں راتاں وچ اوہنوں اکثر پیکے یادآ ؤندے۔۔پر اوہ مشرقی خمیر وچ گھنیاں عورتاں وانگ خیالاں وچ اوہناں نوں مل مل کے تے گلاں کر کے ویلا ٹپاؤندی۔۔۔سہیلیاں دی یاد اوہنوں اک اجیہے عجیب احساس نال گھیر لیندی کہ اُوہ مشرقی عورت دی حیاتی وچ وچھوڑے دے پہلو تے گوہ کرن لگ پیندی۔گڈیاں پٹولیاں نال کھیڈ دیاں تے اک دوجے دی دوستی وچ رجھیاں کُڑیاں نوں ایس گل دا دھیان ای نہیں ہوندا کہ اوہناں نال اوہناں دا آپس دا ملن قسمت تے نصیب دی گل ہو جانی اے۔۔۔پشلے کئی ورہیاں وچ اک واری انج ہو یا سی۔۔کہ جدوں اوہ پیکے آئی۔۔تے اوہدی نِنھی وی پیکے آئی ہوئی سی۔۔۔کڑیاں دی حیاتی وچ اک دوجے کولوں دور ہو جان تے اک دوجے نال نہ ملن دے احساس وچ گھنے جذبے کسے مٹھی پیڑ وانگ دل دے پولے گوشیاں وچ انج تھاں بناؤندے نیں کہ اوکڑاں نال حیاتی ایہناں سہارے لنگھدی رہندی اے۔دس ورھیاں وچ اللہ نے اوہنوں دو پُتر تے تن دھیان دتیاں تے اوہ ایس جنگل وچ ای کسے پیڈھے رُکھ وانگ کھلو گئی۔۔لگدا انج سی۔۔۔ایس رُکھ دیاں جڑاں جنگلی بھوئیں وچ ڈاڈھیاں گڈ چکیاں نیں تے جنگلی پھلاں دی ون سونی تے نویکلی خشبو ایہدے آل دوالے انج پھیل چکی اے کہ ایہہ سبھ کجھ اوہنوں ہن چنگا لگن لگ پیا اے۔۔۔پر اوہنوں ایس گل دا خیال ای نئیں آیا۔۔۔جدوں طوفان آؤندے تے ہواواں دے چھکھڑ جھلدے نیں فیر اپنا آپ کویں بچائی دا اے۔۔۔اوہنوں جویں پچھے بغیر ٹور دتا گیا سی۔۔انج ای پیکے گھر واپس لے آندا گیا۔۔۔کسے نہ سوچیا۔۔دس ورھے بیت چکے نیں تے اوہدے پنج نیانے ہو چکے نیں۔۔۔

اوہدا خاوند صوبے خاں اوہدے گھر اپڑ گیا۔۔۔اوہدا پیو غصے وچ سی۔۔۔

''دیکھ صوبے خاں۔۔۔۔جے توں اپنیاں دوویں بھیناں میرے دوواں پتراں نال نہ ٹوریاں تے فیر تیری بیوی وی تیرے گھر کدی نہیں آوے گی۔۔۔''شائستہ دے پیو نے ایہہ گل اوہدے خاوندنوں آکھی سی''

''میرا پیو نئیں من دا۔۔۔میں بے بس آں۔۔''

صوبے خاں نے آکھیا۔

"ایہہ گل طے سی کہ میں دھی شائستہ تیرے نال ٹوراں گا تے تیرا پیو اپنیاں دوواں کڑیاں ویاہ میرے دوواں پتراں نال کرے گا۔اج ویلا آ گیا اے تے تسیں اپنے وعدے توں پھر رہے او۔یاد رکھیں انکار تہانوں بہت مہنگا پوے گا۔۔۔"

شائستہ دا پیو ایہہ کہہ کے سامنے والے کمرے وچ ٹر گیا۔

''شائستہ اپنے پیو نوں سمجھا کہ میں بے بس آں۔آوَن والے ویلے دے خوف اوہدی زبان بند کر دتی۔دوواں خانداناں وچ نفرتاں ودھ دیاں گیاں۔۔۔تے اوہ اپنے بالاں سمیت پیکے گھر حیاتی دا ڈنگ پورا کرن لگ پئی۔۔فیر اوہدی ازدواجی جندڑی کسے کچی ڈور وانگ ٹٹ گئی۔۔۔۔نہ ای صوبے خاں دے گھر والے منے تے نہ ای اوہدا پیو۔۔۔۔۔شائستہ دا جی کیتا کہ اوہ ایس ظلم دے خلاف رولا پائے۔۔کُرلائے۔۔پر خورے کیوں اوہدے اندروں واج ای نہیں نکلی۔اوہ کسے زخمی چڑی وانگ پھڑ پھڑائی جہدے پراں تے شکاری دی رائفل دا شرلا لگا ہووے۔پر اوہ وی نس کے کتھے تیک جاسکدی سی۔۔وڈا پتر صوبے خاں چک کے لے گیا۔۔نکے بال اوہدے کول ای رہے۔اور اوتھے ای صبر شکر کر کے بہہ گئی۔۔پر اوہدا تے اوہدے بالاں دا ڈھڈھ کون بھردا۔۔۔۔اک وار فیر اوہدے نال دھکا ہویا۔۔۔تے اوہنوں اوھدی مرضی توں بغیر بہت ای وڈھیرے بندے نال ویاہ دتا گیا۔۔۔جہیدے اپنے بال وی ویائے ہوئے سن۔۔ایتھے آ کے اوہنوں اپنا تے

اپنے بالاں دا ڈھڈ ھ خود ای بھرنا پیا۔۔۔لوکاں دے گھر جا کے صفائیاں کرنیاں پیاں۔۔۔کپڑے دھونے پئے۔۔۔مشقتاں بھری حیاتی نہ مکی۔۔۔۔اوہدے دوجے خاوند دا ناں صادق سی۔۔۔پر پہلے خاوند صوبے خاں دے دل دے وچوں انتقام نہ گیا۔۔۔اوہنے اپنے ساتھیاں دی مدد نال شائستہ نوں اغواء کرلیا۔۔۔ڈنڈیاں نال مار مار کے اوہنوں ادھ موا کر دتا گیا۔۔اوہنوں جدوں ہوش آئی وہ جنگل وچ سی۔۔اوہدا پور پور دُکھ رہیا سی۔۔۔

"ویکھ صوبے خاں۔۔۔ہن میرا تیرے نال کوئی تعلق نئیں رہیا"

اوہنے ہتھ جوڑ دیاں آکھیا۔۔۔۔۔

"تعلق تے تینوں میں ہن دساں گا"

اوہدیاں اکھاں دے ڈورے لال ہوگئے۔۔تے اوہ قانوں ضابطے دی حداں توں اگاں لنگھ گیا۔۔۔۔شائستہ کسے کچ دے کھڈونے وانگوں ٹٹ گئی۔۔۔پولیس نے اوہنوں برآمد کیتا۔۔صوبے خاں تے اوہدے ساتھیاں اُتے اغواء تے زناء دا پرچہ ہوگیا۔۔صوبے خاں اشتہاری ہوگیا۔۔پر اوہدے ساتھی گرفتار ہو گئے۔۔ہن عدالت وچ اوہناں دے خلاف مقدمہ چل رہیا سی۔۔۔اوہ تے اوہدا دوجا خاوند پیشی اُتے آئے ہوئے سن۔۔"

شائستہ! دوویں گواہ تے ملزماں نال رل چکے نیں۔۔تیری کلی گواہی نال کیڑی ملزماں نوں سزا ہو جانی ایں۔۔‘‘ صادق نے اوہنوں سمجھاندیاں آکھیا۔۔اوہ چپ رہی تے کجھ نہ بولی۔۔وہ جدوں دی صادق دے نال ویاہی سی اوہنوں کوئی سکھ نصیب نہ ہویا۔۔صادق ہفتے وچ اک دو وار ای اوہدے کول آندا۔۔۔۔تے اوہنوں اپنے خاوند ہون دا احساس دلاندا۔۔تے فیر کجھ دن انج لنگدے جیویں اوہدا شائستہ نال واسطہ ای کوئی نہ ہووے۔۔۔صادق نے نہ اوہدے اندرلیاں جذبیاں

نوں مجھن دی کوشش کیتی تے نہ ای کدی معاشی لوڑاں دے ویلنے وچ پھسدی اوہدی حیاتی نوں سکھ دین دا اوچار کیتا۔۔۔بس تھوڑا جہیا خرچہ دیندا۔۔جہدے وچ دو ویلے دی روٹی وی پوری نہ ہوندی۔۔۔اوہ کدی بیمار ہو جاندی تے مہینہ وار خرچے توں اڈ اوہدے کولوں سو پنجاں ودھ لے لیندی تے صادق اگلے مہینے دے خرچے وچوں اوہ سو پنجاہ وی کٹ لیندا۔۔۔اوہنے اج تیک اوہدے تے اوہدے بالاں لئی کوئی شے نئیں لیاندی سی۔۔۔اوہ جدوی آیا۔۔۔۔نہ کوئی محبت بھری گل تے ناں حال احوال پچھیا۔۔۔بس اپنا مطلب کڈھیا۔۔۔اوہ سوچدی۔۔۔ ایہہ وی کوئی حیاتی اے۔۔۔ایہہ تے کوئی سودے بازی ہوئی۔۔صادق ہمیش اوہنوں کیندا سی۔۔۔

"تیری کلی شہادت ملزماں دے خلاف کافی نئیں۔۔۔میں تے کہنا واں۔۔جیہڑے چار آنے لبھدے نیں لے لیئے۔۔اوہ جدوی ایہہ گل کردا۔۔اوہ چپ ہو جاندی۔۔۔تے سوچدی۔۔۔۔ماہیا کیہ اے۔۔۔؟

صوبے خاں جہنے اپنے بندیاں نال رل کے اوہنوں ڈنڈے مار مار کے ادھ موا کر دتا۔۔فیر اوہدے نال زیادتی کیتی۔۔۔کدے ناں سوچیا اوہ اوہدے بالاں دی ماں وی اے۔ صادق جہنوں پیسے دھیلے دے مفاد توں اڈ کوئی خیال نئیں آندا۔۔۔ایہہ تے غرضاں مارے بندے سن۔۔جوک وانگوں وجود دا خون چوسن والے۔۔۔اوہنوں تے ماہیا اج تیک ملیا ای نئیں۔۔پر ایہہ کہڑا ماہیا اے جہدی اوہنوں یاد آ رہی اے۔۔۔تے ایہہ گیت اوہ سن دی سی۔۔۔

''دُسن چرخے دی مٹھی مٹھی کوک ماہیا مینوں یاد آوندا''

اصل وچ سچل تے خلوص نال بھریا ماہیا اوہنوں کدی ملیا ای نئیں سی۔۔۔۔ماہیا تے اوہدے اندر لا پھٹ سی۔۔۔جہیڑا رسدا رہندا سی۔۔۔اوہدی تریہائی حالت سی جہیدے وچ اوہ ڈبی رہندی سی۔۔۔۔

•••

ادھی عورت

"ایہدا بیان سن لینا۔۔ذرا تیاری ہو جائے گی۔۔۔"بچی دی ماں نے اوہدے ول اشارہ کر دیاں مینوں آکھیا۔۔"

''ہاں جی۔۔۔تُسیں اج عدالت وچ کیہ بیان دینا ایں۔۔۔"میں اوہنوں پچھیا۔۔۔اوہنے بیان دسن دی بجائے حیرانی نال میرے ول تکنا شروع کر دتا۔۔۔اوہدی عمر کوئی تیراں(13)ورہیاں توں زیادہ نہیں سی لگدی۔۔گول مٹول چٹا چہرہ تے چپ۔۔۔"

جے انج ای چپ رہی۔۔تے توں عدالت وچ شہادت کی دینی ایں۔۔"میں اوہنوں بولن اُتے مجبور کرن لئی اُبھاریا۔۔۔تے اوہ اپنے آل دوالے چادر لپیٹدیاں ہویاں خالی خالی نظراں نال میرے ول ویکھن لگ پئی۔۔۔۔اوہ مینوں کسے گھنجلک سوال وانگوں لگی۔۔۔جہنوں حل کر دیاں کئی دوجے سوال اُٹھ کھلوندے نیں۔۔۔

"میں تینوں تیرا تفتیشی ہتھ لکھایا گیا بیان دسناواں۔۔۔۔تے نال نال سنداوی جاواں گا۔۔۔گھابرن دی کوئی لوڑ نہیں۔۔۔۔میں پولیس فائل وچوں اوہدا بیان لبھ کے اوہنوں حوصلہ دیندیاں آکھیا۔۔۔۔ایس عدالت وچ میری کل ای بدلی ہوئی سی تے

اجے پولیس فائل نہیں سی ویکھی۔۔۔۔گواہ نوں واقعہ دا علم تے ہوندا ای اے۔۔پر عدالت وچ پہنچدیاں کجھ ویلا لنگھ جاندا اے۔۔۔۔ایس لئی اوہنوں عدالت وچ شہادت ریکارڈ کران توں پہلاں وقوعہ بارے اپنا چیتا تازہ کرنا پیندا اے۔۔۔

18.06.2007 رات 12 وجے دا ویلا سی۔۔۔میں میری امی تے دوجے بھین بھرا چھت اُتے سُتے ہوئے ساں۔۔۔۔اکمل تے اوہدے گھر والے وی سُتے ہوئے سن۔۔۔ہاں جی۔۔۔دسو کیہ تاریخ سی تے کیہ ویلا سی؟ کون کتھے سی؟

میں اوہنوں تھوڑا بیان دس کے تے سُنن والے انداز وچ اوہنوں پچھیا۔۔۔اوہدے ہونٹھ ہلے۔۔۔ تے اوہدی آواز بڑی مشکل نال مینوں سنائی دتی۔۔۔انج جویں کوئی بالڑی کلاس روم وچ بیٹھی استانی نوں اوکھا سبق سنا رہی ہووے۔۔۔اوہ ہے تے بچی سی پر اوہدے کرسی اُتے بھین دا انداز سیانی عورت وانگ سی۔۔۔۔

اکمل تے اوہدے گھر والے تھلے تے اسیں دوجی منزل تے رہندے ساں۔۔۔پر گرمیاں وچ دونویں ٹبر چھت تے اکٹھے ہوندے ساں۔۔۔اکمل نے مینوں اُٹھا کے منہ تے ہتھ رکھیا۔۔۔۔تے فیر پستول وکھا کے تھلے لے گیا۔۔۔"میں اوہنوں اوہدا بیان دسدا تے اوہدے کولوں سُندا رہیا۔۔۔

فیر کیہ ہویا۔۔؟ میں اوہنوں اوہدا بیان اگانہہ دسن دے بجائے اوہدے کولوں پچھیا۔۔۔۔دو اک فقرے اجہے سن۔۔۔۔دسن نوں جی نئیں سی کردا۔۔۔۔سرکاری وکالت کردیاں حیاتی دا اک حصہ گذر گیا سی۔۔۔۔پر فیر وی اخلاقی جرماں وچ بیان دے ایناں حصیاں نوں دسدیاں اوازاری دا احساس ہوندا سی۔۔۔۔ایہہ گل ہور وی اوکھی لگدی اے جدوں اک بالڑی نوں اوہ گل دسیے جیہدے بارے عام حالات وچ اسیں گل کرنا وی پسند نہیں کردے۔۔۔۔

اُہ چپ ہوگئی سی۔۔۔۔اوہدے ہلدے ہونٹھ سیتے گئے نیں۔۔۔۔چٹا مونہہ لال سوہا ہو چکیا سی۔۔۔اوہ کسے چھوئی موئی وانگ اپنے آپ وچ سمٹ چکی سی۔۔۔

''عدالت دے سامنے ساری گل دسنی پیندی اے۔۔۔جو کجھ تیرے نال ہویا اوہ بیان کرنا پئے گا۔۔۔"

''سرکاری وکیل صاحب بالڑی جو ہوئی۔۔۔چل دس وی ناں! اوہدی ماں نے اوہنوں آکھیا۔۔۔تے اوہ چار چوفیرے ویکھن لگ پئی۔۔''

''نائب کورٹ توں ذرا باہر چل۔۔۔''میں آکھیا

''زیادتی ہوئی اے ایہدے نال۔۔۔۔نائب کورٹ نوں باہر جاندیاں ویکھ کے اوہدی ماں نے آکھیا۔۔۔"

زیادتی ہوئی اے میرے نال۔۔میری شلوار۔۔۔۔ "اہ گل پوری نہ کر سکی۔۔۔حرف ،لفظ تے لفظ، جملے نہ بن سکے۔۔سنگھ وچ ای اٹک کے رہ گئے۔۔۔اوہنے نظراں نیویاں کرلئیاں۔۔۔

''اُردو پڑھ لیندے اوہ۔۔۔میں اوہدی ماں نوں پچھیا۔۔''

''جی۔۔۔''اوہدی ماں نے آکھیا

''ایہہ دو جملے اینوں پڑھا دینا۔۔''میں پولیس فائل اوہدی ماں نوں دیندیاں آکھیا۔۔۔

تے اودوویں کھسر پھسر کرن لگ پئیاں۔۔۔

''ایس بارے مخالف وکیل نے وی جرح کرنی اے۔۔۔''میں اوہدی ماں نوں آکھیا

حقی گل جو ہوئی۔۔۔سبھ کجھ دسے گی۔۔۔اوہنے آکھیا میں سمجھیا کہ بیان دا

اوکھا حصہ لنگھ گیا اے۔۔تے بیان دے چنداگلے جملے پڑھ کے تے کڑی نوں سنان لگا۔۔۔"

''میری طبیعت خراب رہن لگ پئی ۔۔مینوں بخار نئیں سی اُتر دا۔۔۔دوائی دارولئی مینوں ڈاکٹر کول لیجایا گیا۔۔۔۔"

تے ڈاکٹر نے دسیا۔۔۔۔۔آخری جملے بچی نوں سنان دی بجائے میں چپ ہوگیا۔۔۔۔"

سرکاری وکیل صاحب۔۔۔کیہ گل اے۔۔۔تسیں چپ کر گئے اوہ۔۔۔اوہدی ماں نے پچھیا۔۔۔۔ میں اوہدی گل دا جواب دین دی بجائے خورے کتھے گواچ گیا۔۔۔

ساڈی سماجی حیاتی دی نیہہ جیڑی سوہنی قدراں نال بنی ہوئی سی اوہ ٹٹ بھج دا شکار ہوگئی اے۔۔ایہدے اُتے رنگ برنگیاں تے کھوکھلیاں عمارتاں اسر دیاں جا رہیاں نیں۔۔جہناں وچ رہن والے خورے کویں دی حیاتی پسند کرن لگ پئے نیں۔۔جہدے وچ اوہناں نوں اپنی عزت دا خیال رہیا وے نہ دوجے دی۔۔۔

''سرکاری وکیل صاحب۔۔۔جو ڈاکٹر نے دسیا اے۔۔۔'اُہ سانوں پتہ اے، میں تے رُل گئی آں اوس گل ہتھوں۔۔۔دکھاں دے گلیڈ وا اوہدی ماں دیاں اکھیاں وچوں ڈلھ گئے۔۔۔میں کجھ ناں بولیا DNA رپورٹ دی فوٹو کاپی وی پولیس فائل نال لگی ہوئی سی۔۔

بیان دے آخری فقرے تے رپورٹ وچ کوئی فرق نئیں سی۔۔۔میں اک نظر اوس بالڑی ول ویکھیا۔۔جیہڑی قانون، اخلاق تے سماج دیاں ساریاں حداں چپ چپیتے پار کرگئی سی۔۔کسے جنگل وچ چھاندی خوفناک ہنیری وانگوں جتھے ناں ونگاں دی چھنکار سی تے نہ خوشیاں دے گیت۔۔۔۔نہ مہندی دی خوشبو سی تے نہ

دلاں دے سنہری سفنے ۔۔بس اک پھنئیر سپ دی شوک سنائی دے رہی سی۔

سرکاری وکیل صاحب۔۔۔پنتالی ورھے اوس ملزم دی عمر اے۔۔۔۔شرم نئیں آئی اوہنوں۔۔۔ایہد ے پیو دا ہانی اے، پیولڑائی جھگڑے وچ جیل ٹُر گیا تے اسیں اکٹھے رہن لگ پئے۔۔حفاظت رہوے گی ساڈی۔۔چنگی حفاظت ہوئی اے۔۔''میں اوہدی گل دا جواب نہ دتا تے سوچن لگ پیا۔۔۔

"میں کوئی سگرٹ پین والا تے نئیں۔۔۔حیاتی دی ایس شکل نوں ویکھدیاں دھوئیں دے گولے بنا بنا کے کمرے وچ کھنڈان لگ پواں۔۔"

کڑی ول ویکھ کے نفرت نال توبہ توبہ کرن والا وی نئیں۔۔۔۔

اک عام انسان آں۔۔تے سرکاری وکیل، دل وچ کسے گل دی جانکاری نال خوف وی اے تے ہمدردی وی۔۔جھوٹھ سچ تے عدالت نے ویکھنا ایں۔۔پر سمجھ نئیں آندی ایہہ بالڑی اینی دیر چپ کیوں رہی اے۔۔گنجھل پے گئے نیں ہن تے۔۔۔

''وکیل صاحب۔۔۔مینوں مشورہ تے دیو۔۔۔میں ایس کڑی دا کیہہ کراں۔۔۔۔؟

''کڑی دا تے کجھ نہ کجھ ہو ای جاوے گا۔ پر اوہدا کیہہ ہووے گا۔۔؟

میں بہت دیر بعد بولیا۔۔۔

"اوہدا ای پچھنی آں میں وی۔۔۔لکا لکا کے رکھنی آں میں۔۔۔ایس کڑی نوں کسے نوں پتہ نہ چل جاوے۔۔۔''اوہ ہوکے لے کے رون لگ پئی۔

گنجھلدار سوال وچوں کئی سوال اُٹھ کھلوتے سن۔۔جہناں دا میرے کول کوئی جواب نئیں سی۔۔۔بیان زیر دفعہ 161 ض ف دے آخری جملے دے حرف مینوں موٹے موٹے لگن لگ پئے۔۔۔

''فیر مینوں تاریخ نہ آئی۔۔۔۔تے جیہڑی کڑی نوں ستواں مہینہ لنگھن پاروں

وی نہیں آئی سی۔۔۔‘‘

ایہہ فقرہ میری نظراں سامنے گھمن لگ پیا۔ میں اک واری فیر گوہ نال اوہدے ول ویکھیا۔۔۔اوہنے چادر نوں گھٹ کے اپنے دوالے لپیٹ لیا۔"ایہہ بالڑی تے نئیں رہی۔۔۔عورت اے۔۔۔ادھی عورت۔۔۔۔۔‘‘

•••

پت جھڑ دا وار

"وکیل صاحب!۔۔۔مینوں کسے کم تے لوادیو۔۔۔ویہلیاں نوں کون روٹی دیندا اے"

ایہ گل کردیاں پاء کلیم دیاں اکھاں وچ پانی ترن لگ پیا۔۔۔۔اوہدے مونہہ چوں ایہ جملے سن کے میں بہت حیران ہویا سی۔۔اوہنے کدے ایس لہجے وچ گل ای نئیں سی کیتی۔۔۔اوہنوں ویکھدیاں اک زمانہ بیت گیا سی۔۔میں خود بال پنے دیاں حداں چوں نکل کے بچیاں والا ہو گیا ساں پر بھاء کلیم مینوں انج دا انج ای لگدا سی۔۔۔گٹھیا جثہ،مسکراندا چہرہ،،لمی داڑھی،صبر شکر نال بھریاں اکھاں۔۔۔کُھلا تے چوڑا متھا،ہمدرد طبیعت،ول فریب توں پاک سدھیاں گلاں۔۔کئی واری ایہہ گلاں اینیاں سدھیاں ہوندیاں کہ کول کھلوتا بندہ اوہدی گل سُن کے ہسن لگ پیندا۔۔۔

"اوہ جی۔۔۔۔میں ڈاکٹر کول گیا ساں جی۔۔"

''کیہڑے ڈاکٹر کول بھاء کلیم۔۔۔"

''اوہ جی۔۔اوہو ای۔اوتھے اوہدی دکان اے"

''کتھے۔۔۔؟''

''ٹھاکر سنگھ گیٹ اے نا۔۔۔اگانہہ جا کے سجے پاسے۔۔فیر اگے جا کے کھبے

پاسے۔۔۔''

''ٹھاکر سنگھ گیٹ کول ڈاکٹر دا کلینک اے۔۔''

''نہیں اوہ اگانہہ گھنٹہ گھر اے ناں۔۔۔اوتھوں اگاں ٹر جاؤ۔۔"

''نہیں۔۔۔"

''اگاں سری پاویاں دیاں دکاناں آندیاں نیں۔۔۔''

''اوتھے وے۔۔۔"

''نہیں۔۔۔اوہ،سوچدیاں تے کجھ بھلدیاں۔۔۔"

''بھاء جی۔۔۔سارا شہر پھرا دتا جے۔۔۔ہن تے بھکھ لگن لگ پئی اے۔۔۔گل سن کے کول کھلوتے بندے ہسن لگ پئے۔۔''

مینوں اج وی یاد اے۔۔جد بھاء کلیم دا نواں نواں ویاہ ہویا سی۔۔۔تے اوہ بیوی نوں سائیکل پچھے بٹھا کے سیر لئی لے جاندا سی۔۔۔اک واری اوہدی زنانی لمے لمے ساہ لیندی گھر آئی۔۔۔"

''خالہ جی۔۔۔ایڈھا سدھا بندہ وی کی ہویا۔۔بریک لان دی بجائے تیزی نال سپیڈ بریکر توں سائیکل لنگھائی۔میں بھوئیں تے ڈگ پئی۔۔۔اوہ سائیکل چلاندا خوارے کتھے دا کتھے پونچ گیا جے۔۔میں تے واجاں ای ماردی رہ گئی جے۔۔ویکھو کتھے جا کے اوہنوں پتہ لگدا جے۔۔۔''

اوہنے میری ماں نوں شکوے نال گل سناؤندیاں آکھیا تے گھر دا ہر بندہ بڑی مشکل نال اپنا ہاسا روکن دی کوشش کر رہیا سی۔۔۔

بھاء کلیم دی زندگی وچ گھر وکی زندگی دے پل ساون دی اوس بدلی وانگ سن۔۔جیہڑی کھل کے وسیوں بغیر ای ٹر گئی۔۔تے بھاء کلیم نے ویلے دی کڑتن وی صبر دے پیالے نال پی لئی۔۔اوہ گلی وچ کھلوتیاں ہر آن جان والے دا حال انج

خلوص نال پچھدا جویں اوہنوں کوئی دُکھ نہ ہووے، بس ہر اک لئی دعائیہ کلمے کہندا رہندا۔۔

''وکیل صاحب جی۔۔اوہدا مسئلہ حل کر دیو۔۔۔''

''کیہدا؟''

''اوہدا۔۔۔اوہ عینک والے دا؟''

''کیڑا بھاء کلیم۔۔۔۔؟''

''اوہ ای جیڑا آکھدا سی میرے کولوں مالک کنٹین خالی کرالین لگے نیں۔۔تہاڈا یار اے ناں۔۔۔تن بچیاں نیں اوہدیاں۔۔۔'' بھاء کلیم نے ہمدردی دے ڈُبے لہجے وچ آکھیا۔۔۔

تے مینوں ایہہ سدھا بندہ بوہت وڈا بندہ لگا۔۔

اج دی سماجی حیاتی وچ لوکی اپنے بکھیڑیاں وچ انج پھسے ہوئے نیں کہ اک دوجے دے دکھاں دیاں چیکاں وی اوہناں نوں چنگی طرحاں سنائی نہیں دیندیاں۔۔۔ پر بھاء کلیم تے سچّل انسانی رنگ وچ رنگیا تے نکھریا ہویا بندہ سی۔۔۔اندروں باہروں اک۔۔۔جد نیاز اپنی کنٹین دا مسئلہ اپنے سجن بیلیاں نوں سنا رہیا سی۔۔۔تے بھاء کلیم کول کھلوتا سی۔۔۔نیاز دے سجن بیلی اوہدی گل سن کے جا چکے سن۔۔۔۔پر بھاء کلیم نیاز دے مسئلے نوں اپنا مسئلہ بنا چکیا سی۔۔۔دوجیاں دے دکھ نوں اپنا دکھ سمجھن والے نرول بندے ای سماج دی رگاں وچ دوڑ دے خون نوں گرم رکھدے نیں تے اوہنوں گلن سڑن توں بچا کے نویں حیاتی بخشدے نیں۔۔۔

میریاں جدوی فجرے اکھاں کھلدیاں تے کئی واری سجری سویرتوں وی سجری آواز کناں وچ پیندی۔۔۔ بھاء کلیم کلمہ طیبہ دا اُچی اُچی ورد کردا ہویا مسجد ول جا رہیا ہوندا سی تے انج لگدا اوہدی واج ہنیریاں دے ناں کوئی سنہیا دے رہی اے۔۔۔

ہن کجھ مہینیاں توں بھاء کلیم نوں چوہدری رفیق دی بیٹھک وچ بیٹھن دا چسکا وی پے گیا سی۔ جتھے ہر قسم دا بحث مباحثہ وی ہوندا سی۔۔۔بشیر نائی دی دکان توں لے کے واشنگٹن تیک۔۔۔اوہ بس چپ کر کے سندا رہندا۔۔۔جذبیاں وچ کدی کدار کہندا۔۔۔حال چنگے نئیں۔۔۔جد وی بم دھما کیاں دا ذکر ہوندا اوہ مونہوں کجھ ناں بولدا بس ہنجو کیر دا رہندا۔ دوجیاں دے دکھاں غماں بارے سوچدا۔۔اپنے بارے تے او ہنے کدی گل ای نئیں سی کیتی۔۔انج جویں اوہنوں کوئی لوڑ ای نہ ہووے۔۔۔

اوہ بوہت ورھے پلاسٹک بنان والی اک فیکٹری وچ کم کر دا رہیا۔۔بھاء کلیم نوں تنخواہ گنی نئیں سی آندی۔۔پر جو کجھ لبھدا ماں دے ہتھ لیا رکھدا۔۔۔ویلا لنگھدا رہیا۔۔ماں مر گئی۔۔۔روز گار ختم ہو گیا۔۔تے اوہ بھرا کول رہن لگ پیا۔۔روٹی ٹکڑ کھاندا تے گھر دے نکے موٹے کم کر دیندا۔۔۔روپے پیسے دی گل تے اوہدے مونہوں کدی سنی نہیں سی۔۔۔

''اج کیہ ہویا بھاء کلیم نوں۔۔۔؟اوہدیاں اکھاں وچ اتھرو۔۔۔؟''

بھاء کلیم اجے وی بت وانگ کھلوتا وکھالی دے رہیا سی۔ہنجو اوہدیاں اکھاں وچوں کیہ ڈھلے۔اسمان وی اوہدا ساتھی بن گیا۔۔۔ٹپ ٹپ بوندا باندی شروع ہو گئی۔۔۔نہ بدل گرجے نہ بجلی چمکی نہ گھٹاواں چھائیاں نہ ہواواں چلیاں۔۔۔برکھا رُت دی بارش وی عجیب ہوندی اے۔ چپکے نال وسنا شروع ہو جاندی اے۔۔بھاء کلیم دے ہنجو برکھا رُت دی بارش وانگ ای لگے جیہڑے چمکدیاں بجلیاں تے چھاؤندیاں گھٹاواں دے ہڑ وچ وی نہ وگے تے اج چپ چپیتے ویہندے ہوئے اوہدیاں گلاں تے چمکن لگ پئے۔۔۔

بارش دے قطرے تے بھاء دے ہنجو اک مک ہو گئے سن پر وسدے قطرے اوہدے چہرے توں دکھ نہ دھو سکے۔۔

''بھاء کلیم۔۔۔آخر کیہڑی پریشانی اے۔۔۔؟ میں پچھیا۔۔۔"

''حال چنگے نہیں۔۔" اوہنے صرف اینا ای آکھیا۔

بھاء کلیم نے ایدوں ودھ کدی ملکی حالاں بارے وی تبصرہ نہیں سی کیتا۔۔۔اوہ اپنے بارے کیہ دسدا۔ اُنج وی دوجیاں دیاں ہمدردیاں لین لئی کسے نوں مندا آکھنا اوہدے مزاج وچ ای نہیں سی۔۔۔۔

''ہر پاسے نفسا نفسی سی، ہر اک نوں اپنی اپنی پئی ہوئی سی۔۔ بھاء کلیم جیہا صابر، شاکر تے بےغرض بندہ وہ ایہدا اشکار ہور ہیا سی۔۔۔"

''وکیل صاحب!۔مینوں ضرور کتے لوانا جے "بھاء کلیم نے دوبارہ آکھیا۔۔۔۔

"اچھا جی۔۔۔۔" میں آکھیا۔

اوہنوں اطمینان ہو گیا سی۔ میں ایس سدھے جیہے بندے نوں تھوڑاں ہیٹھ آؤندیاں دیکھ کے اُداس ہو گیا سی۔

ایہ گل سوچن والی سی۔ ایہ کیڑے حالات نیں جیہدے وچ بھاء کلیم جیہے بندے دے ساہ وی اوکھے ہو گئے نیں۔ برکھا رُت دی بارش تے تھم چکی سی پر پت جھڑ داوار خورے کدوں ختم ہووے گا۔۔۔؟

•••

سرداسائیں

"امی۔۔۔۔اج کجھ وی لے کے نئیں آئی۔۔۔"اوہدے پنج ورھیاں دے نکے پتر نے اوہنوں گھر وڑدیاں ویکھ کے آکھیا۔۔۔۔۔

اُہنے کوئی جواب نئیں دتا۔ویہڑے وچوں لنگھ کے سامنے والے کمرے وچ چلی گئی۔۔۔جیہڑا باورچی خانے،بیٹھک تے سون والے کمرے دا ملاپ سی۔۔اوتھے دومنجیاں،دوموڑھے تے اک نکر وچ چلھا سی،دیواراں دے دوواں پاسے لمیاں پڑچھتیاں بنیاں ہوئیاں سن جہناں اُتے پرانی طرز دے برتن پئے ہوئے سن۔

اُہنے دوگلاس پانی دے انج پیتے جویں صدیاں دی پیاسی ہووے۔کالھی وچ کجھ پانی دیاں بونداں ہوٹھاں توں ڈگ کے ٹھوڈی راہیں گلے توں نکلدیاں ٹھنڈی لکیر وانگوں اگانہہ تیک چلیاں گئیاں۔اوہنوں جھرجھری آ گئی۔اُہنے اپنی قمیض اُتے ہتھ پھیردیاں ٹھنڈی لکیرنوں پونجھ دتا۔فیر موڑھے اُتے بہہ کے لمے لمے ساہ لین لگ پئی۔۔

"اج کیہ لیاناسی۔۔بس عزت بچا کے لے آئی آں۔۔۔"منڈے دے پچھے ہوئے سوال دا اوہنے جواب دتا۔پر ایس ویلے اوہدے نیڑے ہور کوئی نئیں سی۔منڈا

ویہڑے وچ رُسیا بیٹھا سی۔دونویں بھیناں اوہنوں منا رہیاں سن۔پر اوہ ٹس توں مس نہیں سی ہو رہیا۔اک بھین نال چمبڑ گیا۔تے اُچی اُچی ریں ریں کرن لگ پیا۔۔اوہدا پیو کئی کئی دن گھر نہیں سی آندا۔نشیاں نے اوہنوں کسے جوگا نہیں سی چھڈ یا۔اوہدی ماں ای مٹی دے کھڈونے ویچ کے اُہناں دیاں لوڑاں پوریاں کردی سی۔اج وی اوہ کھڈونے ویچن ای تے گئی سی۔پر بالاں لئی کجھ وی نہیں سی لیائی۔تے ہن کمرے دی دیواراں توں ٹپکدی وحشت ول نظراں گڈ کے ویکھ رہی سی۔۔

اوہ ہمیش شان پلازے دے اک پاسے چادر وچھا کے مٹی دے کھڈونے ویچن لئی رکھ دیندی۔۔نکے نکے رنگ برنگے گلاس، جگ،صراحیاں، ہانڈیاں،توے۔۔۔ گڈیاں وچوں اُتر دے امیراں دے بالاں نوں ایہہ کسے انٹیک وانگوں لگدے سن۔دو دو چار چار روپے دے ایہہ کھڈونے اوہ شوق نال ای خرید لیندے سن۔سو روپے دے ایڑ گیڑ اوہنوں ہر روز بچ جاندے سن۔۔

اج کسے بندے نے سو روپے دے کٹھے ای کھڈونے خرید لے تے اوہ چھیتی ویلی ہوگئی۔۔معمول نالوں کجھ بوہتی رقم بچ گئی سی۔۔

اوہدا منڈا مٹی دے کھڈونے ویکھ ویکھ کے تنگ آ چکیا سی۔۔تے ہمیشہ موٹر والا باوا منگدا سی۔۔۔ایس لئی اوہ موٹر والا باوا خریدن لئی اک سٹور وچ وڑ گئی۔۔۔اوہنے موٹر والا باوا لے کے سو دا نوٹ دکاندار نوں دتا۔۔دکاندار نے مشین نال نوٹ چیک کر دیاں ای اوہنوں بانہہ توں پھڑ لیا۔۔۔

"تُوں پہلے وی کئی واری جعلی نوٹ دے کے گئی ایں"۔۔ہن تاں میں مشین لا لئی اے۔۔۔اج رنگے ہتھوں پھڑی گئی ایں نا۔۔اک اک لفظ تے زور دیندیاں

تے چھتھ کے بولدیاں اوہنے آکھیا۔۔

"میں تے پہلی واری ایتھے آئی آں۔"اوہنے ڈردیاں آکھیا۔۔

'' پہلی وار ای پھڑی گئی ایں۔۔اوہنے شیطانی انداز نال اوہدے ول ویکھدیاں آکھیا۔۔۔"

''نہیں نہیں۔۔۔مینوں کجھ پتہ نہیں ایہہ نوٹ جعلی اے۔۔میں تے مٹی دے کھڈونے ویچے سن۔۔اک بندے نے ایہہ نوٹ مینوں دتا سی۔۔''

''صرف مٹی دے کھڈونے۔۔اوہنے اوہدی بنی نوں دباندیاں آکھیا۔۔تے مکروہ ہاسہ اوہدے چہرے اُتے خوفناک ہنیریاں وانگ پھیلدا گیا۔۔۔اوہنے بے بسی نال دکاندار ول ویکھیا۔۔"

''میں تینوں پلس دے حوالے کر دیاں گا"دکاندار نے اوہنوں ڈراندیاں آکھیا۔

"مینوں چھڈ دیو۔۔۔میں بےقصور آں۔۔اوہنے دکاندارنوں التجا کر دیاں آکھیا۔۔۔

"صرف اک صورت اے تیرے بچن دی۔۔۔اوہنے اوہدی بانہہ نوں اپنے ول کچھدیاں تے ہوس نال بھری اکھاں نال اوہدے ول ویکھدیاں آکھیا۔۔۔

اوہنے اک جھٹکے نال اپنی بانہہ چھڑائی۔۔۔اک پاسے رکھیا ہویا شیشے دا شو پیس ہتھ وچ پھڑلیا تے آکھیا۔۔۔

''میں تیرا سر پھیہ دیاں گی۔۔اوہدے اندر دی طاقتور عورت جاگ چکی سی۔۔۔تے اوہ ہن جارحانہ انداز وچ وکھالی دے رہی سی۔۔۔

"مینوں معاف کر دے۔۔۔مینوں معاف کر دے۔۔۔دکاندار نے بھجی بلی

وانگ میوں میوں کردیاں آکھیا۔۔''

''دیوار ول منہ کرلے تے پچھاں مڑ کے نہ ویکھیں۔۔نہیں تاں میں ترا سر دیوار نال برابر کردیاں گی۔۔۔''

''دکاندار نے خاموشی نال دیوار ول منہ کرلیا۔۔۔

تے اوہ باہر نکل آئی۔۔۔گلیاں وچ تیز تیز چلدیاں کئی وار کُتے اوہدے اُتے بھونکدے رہے۔۔تے ہن گھر پہنچ کے وی اوہدا دل زور زور نال دھڑک رہیا سی۔۔۔

باہر دا بواء زور نال کھڑکیا۔۔۔

"امی جی۔۔۔ابا جی آگئے نیں۔۔''اوہدی وڈھی کڑی نے کمرے وچ وڑدیاں ماں نوں آکھیا۔۔ابا جی اجنبیاں وانگوں گھر آؤندے سن۔نشہ کر کے خورے کتھے ڈگے پئے رہندے سن تے اوہنے وی اپنے سر دے سائیں نوں کسے روگ وانگوں قبول کرلیا ہویا سی۔۔۔

کمرے وچ وڑ کے تے بوہے نوں پھڑ کے انج ای کھلو گیا۔۔۔جویں ہنے ڈگ پوے گا۔۔فیر اوہنے خالی خالی اکھاں نال اپنی بیوی نوں تکنا شروع کیتا۔۔

''میں آگیا واں۔۔۔میں آگیا واں۔۔''اوہنے لمکا لمکا کے گل کردیاں تے لفظاں نوں منہ وچ گھولدیاں آکھیا۔۔۔تے اوہدی بیوی نے منہ دوجے پاسے کر لیا۔۔۔

''شاد بیگم۔۔۔شاد بیگم۔۔۔''اوہنے اوہنوں پکاردیاں تے بوہے نوں چھڈ کے اک قدم اگانہہ چلدیاں دیوار اُتے ہتھ رکھ دتا۔۔۔شاد نے دھون پشاں موڑ کے بے بسی نال اوہدے ول تکیا۔۔۔پر موہنوں کجھ ناں بولی۔۔۔

''شاد بیگم۔۔تینوں کیہ۔۔تینوں کیہ ہویا اے۔۔''اہ جملہ پورا کر دیاں ڈگن والے رنگ وچ اوتھے پئے دوجے موڑھے اتے بہہ گیا۔۔۔اوہ فیر وی چپ رہی۔۔۔

''کوندی نہیں پئی۔۔۔پہلاں توں کدی انج نہیں سی کیتا۔۔۔''

ایہہ کیندیاں اوہدیاں اکھاں نشے نال سرخ ہو چکیاں سن۔۔"

''پہلاں میرے نال کدی انج نہیں ہویا۔۔پر تہانوں کیہ۔۔؟''گل کر دیاں شاد دیاں اکھاں ہنجوواں نال بھر گئیاں۔۔۔

''میں نشئی ضرور آں پر تیرے سر دا سائیں آں۔۔''اوہدے گل کرن توں انج لگ رہیا سی جویں اہ نشے توں باہر آ رہیا اے۔۔

"تُسیں ہوئے ناں ہوئے اک برابر اوہ۔۔میرے نال جو ہویا۔۔کیہ دساں۔۔۔''ایناں کہہ کے شاد بولدی چلی گئی۔۔تے فیر اک دم چپ کر گئی۔۔۔ جویں کوئی گل اندر ای گھٹ لئی ہووے۔۔

''فیر کیہ ہویا۔۔۔اگانہہ دس۔۔۔''اوہنے شاد نوں بانہہ پھڑ کے ہلایا۔۔۔کجھ نہیں۔۔اوس دکاندار نوں یقین آ گیا سی کہ مینوں وی کوئی ہور جعلی نوٹ دے گیا سی۔۔۔تے اوس آکھیا۔۔۔آئندہ دھیان نال نوٹ لیا کر۔۔شاد نے گل چھپا کے مکان والے انداز وچ آکھیا۔۔۔

"شاد بیگم۔۔نہیں۔۔نہیں۔۔۔ ہن تُوں نہیں ہن میں جاواں گا۔۔توں بچیاں کول ای ٹھیک ایں۔۔۔"اوہنے گل کر دیاں شاد ول گوہ نال تکیا۔۔۔اُہ چپ رہی جیویں اہنوں ایس گل دا بھروسہ ای نہ ہووے۔۔

"شاد بیگم۔۔۔میں تیرے سر دا سائیں آں۔۔۔سنیا ای شاد بیگم۔۔۔اوہنے

اوہنوں پکار دیاں تے دونواں بانہواں توں کھچ کے جھنجوڑ دیاں آکھیا۔۔۔اک لمحے لئی شادنوں جھنجوڑنا بُرا لگا۔۔۔پر دوجے ای پل راکھی دے احساس نال اوہنوں انج لگا۔۔۔۔جویں اہ اج ای پر نیتی گئی اے۔۔نمی نمی مسکان اوہدے منہ اُتے کھلر گئی۔۔۔۔۔

•••

بھلن ہار

"شاہ جی۔۔۔۔ایہہ مقدمہ میرے اُتے جھوٹھا بنایا گیا اے۔۔۔"

''ایہہ گل تے سارے ای آکھدے نیں۔۔۔ایتھے آکے وڈے وڈے جرائم پیشہ وی کہندے نیں۔۔اسیں بے قصور آں۔۔۔"

''نہیں شاہ جی۔۔تہاڈے اگے غلط گل کیوں کرنی ایں۔۔۔بھیڑ ضرور کیتے نیں۔۔۔پر ایس مقدمے وچ پُلس نے دھکو دھکی پھسا دتا اے۔۔" ایہو گل اپنے وکیل نوں دس۔۔۔جہنے تیرا عدالت وچ دفاع کرنا ایں۔۔

''جناب عالی۔۔کیہڑا دفاع۔۔'' کنے عرصے بعد تے میرا چالان عدالت وچ آیا اے۔۔فیر دوجے اشتہاری ملزماں دے خلاف حالاں تیک قانونی کاروائی مکمل ای نہیں ہوئی۔۔اجے تے میرا مقدمہ شروع ای نہیں ہویا۔۔

''قانونی طریقہ کار تے آخر مکمل ہونا ایں۔۔۔"

''ایس جرم دی سزا تن سال اے۔۔۔دو ورھے تے انج ای لنگھ گئے نیں۔۔۔میرے اُتے رحم کرو۔۔۔اُہنے کڑیاں وچ بدھے ہتھاں نوں ہور آپس وچ جوڑ دیاں ترلا ماریا۔۔۔تے اُہدیاں اکھاں دے سریاں وچ اتھرو جھلک مارن لگ پئے۔۔۔''

''پیشی بھگتن توں بعد اوہنوں میرے کمرے وچ لے آئیں۔۔''میں عدالت وچ گاردلیان والے سپاہی نوں آکھیا۔۔تے اوہدے جھلکدے اتھرو آس نال چمکن لگ پئے۔۔

''بہتر سر۔۔''سپاہی نے آکھیا تے میں اپنے دفتر آ گیا تے اُس مقدمے دی پلس فائل دا مطالعہ شروع کر دتا۔۔۔

''کیہ مال مقدمہ جات فائلاں والی الماری وچ رکھنا ایں۔۔؟''میں نائب کورٹ نوں پچھیا۔۔

''جی سر۔۔''نائب کورٹ نے آکھیا۔۔۔

''آئندہ مال مقدمہ جات ایس الماری وچ نہیں رکھنے۔۔ہر دیہاڑی مال خانے توں آئے ہوئے مال مقدمہ جات واپس مال خانے جانے چاہیدے نیں۔۔۔تے ایہہ گل مال مقدمہ جات لیاؤن والے پیروی اہلکاراں نوں دس دیویں۔۔''میں اوہنوں ہدائیت کر دیاں آکھیا۔۔

''بہتر سر۔۔جناب نوں کسے نے شکائت کیتی اے۔۔؟''نائب کورٹ نے پچھیا۔۔

''نہیں۔۔۔ایہہ قنون دا تقاضہ وی اے۔۔۔تے احتیاط وی۔۔''ایہہ کیندیاں میں مزاقاً پلس فائل اہدے نک دے نیڑے کیتی۔۔تے اوہ منہ پراں کر دا مسکرا پیا۔۔۔فائل وچوں ون سونے نشیاں دی بدبو تے ہمک آ رہی سی۔۔۔مال مقدمہ جات وچ ہیروئن، چرس تے اسلحہ جات دے پارسل تے خون آلودہ کپڑے وغیرہ ہوندے نیں۔۔جیہڑے مقدمات دی سماعت دوران عدالت وچ پیش کیتے جاندے نیں۔۔۔

''چنگی سنگت دا چنگا تے بھیڑی سنگت دا بھیڑا نتیجہ ہوندا اے۔۔''پلس

فائلاں دی ایناں تشیاں دے پارسل دے نالی رہیاں نیں۔۔ایس لئی ایناں وچوں بدبو آرہی اے۔۔خورے ایناں وچوں بدبو تے ہمک کدوں جانی ایں۔۔؟ میں آکھیا۔۔''سر میں ساریاں فائلاں دھپے رکھ دینا آں۔۔بدبو تے ہمک نکل جاوے گی۔۔۔''نائب کورٹ نے آکھیا۔۔۔۔

''ایس مقدمے وچ مال مقدمہ پسٹل منگوان دی کی لوڑسی۔۔۔؟ایدے وچ اجے فرد جرم وی نہیں لگا۔۔''میں اوس ملزم دی فائل دا مطالعہ کردیاں آکھیا۔۔۔جہنوں میں کمرے وچ لیاؤن لئی آکھیا سی۔۔۔میرے گل کردیاں گارد والا سپاہی اوس ملزم نوں میرے کمرے وچ لے آیا۔۔۔

''سر غلطی نال روبکار جاری کردتی اے۔۔اج پسٹل مال خانے واپس جمع ہو جائے گا۔۔''نائب کورٹ نے آکھیا۔۔۔

''جناب ایہہ پسٹل میرا نہیں۔۔ایدی برآمدگی میرے اُتے پائی گئی اے۔۔میرا ایس واردات نال کوئی تعلق نہیں۔۔میرے اُتے مہربانی کرو شاہ جی۔۔۔سارے لوکی تہاڈی سرکاری وکالت دی بڑی تعریف کردے نیں۔۔''ملزم نے آکھیا۔۔میں اوہنوں تے گارد والے سپاہی نوں سامنے پئی کرسیاں اُتے بیٹھن لئی آکھیا۔۔۔تے اوہ دوویں کرسیاں اُتے بہہ گئے۔۔اُہناں دے موںہاں توں پسینہ مینہ دیاں بونداں وانگوں چور ہیا سی۔۔

''ایناں نوں پانی پیاؤ۔۔''میں نائب قاصد نوں آکھیا۔۔۔سخت گرمی سی۔۔۔تے نالے کمرے وچ واء دے آر پار ہون دا کوئی انتظام وی نہیں سی۔۔انج لگدا سی جویں کسے تندور وچ بیٹھے ہوئے آں۔۔دوجی منزل اُتے چار عدالتاں سن۔۔۔جہناں سامنے کوئی پنج چھے فٹ دی گلی گذر رہی سی۔۔جتھے مدعی تے ملزم فریقین اپنی اپنی پکار دی اُڈیک وچ کھلوتے سن۔۔۔لوکاں دا بوہت رش سی،سویر

ویلے عدالت وچ پہنچن لئی بندیاں وچوں راہ بنا کے آؤنا پیندا اے۔۔ہن وی ایس تنگ گلی وچ کافی لوک مڑکومڑکی ہوئے کھلوتے سن۔۔۔خورے بلڈنگاں دے نقشے بناؤن والے انجینئر لوکاں دی سہولت نوں کیوں سامنے نہیں رکھدے۔ایناں بلڈنگاں دی تعمیر تے انج ہووے۔لوک اپنے مقدمے دی پکار دی اُڈیک وچ سکون نال بیٹھ سکن۔۔انصاف دے حصول تیک لنگھن والے ویلے وچ وی لوکاں نال انصاف ہونا چاہیدا اے۔۔ایہہ گل عدلیہ دی آزادی تے سماجی حیاتی دے سہپن وچ وادھا کرن لئی بوہت ضروری اے۔۔"

''شاہ جی۔۔اللہ تہانوں ہور عزت دیوے۔۔میرے اُتے بس ایہوای اک مقدمہ رہ گیا اے۔۔۔تے اُہدے وچ وی میں۔۔'' اُہنے اپنی گل ادھوری چھڈ دیاں اکوساہ وچ پانی دا گلاس پی لیا۔۔۔۔

سرٹیفیکٹ شناخت ملزم توں پتہ چل رہیا اے۔۔تیرے خلاف ایس نوعیت دے ہور مقدمات وی نیں۔۔شریف شہریاں نوں گن پوائنٹ تے لٹ لینا کناں وڈا جرم ایں۔۔لٹن والیاں دی اسلحہ ویکھ کے اوہوای حالت ہوندی اے جیہڑی ذبح کرن ویلے چھری ویکھ کے لیلے دی ہوندی اے۔۔۔

''ایس اذیت دے لحیاں تے کدی گوہ کیتا جے۔۔'' میری گل سن کے اوہ چپ ہو گیا۔۔۔تے نیویاں نظراں کر کے سوچی پے گیا۔۔۔

''شاہ جی۔۔۔اگر وقت ہووے تے گل کراں۔۔'' اُہنے نظراں اُتانہہ چک کے میرے ول ویکھدیاں آکھیا۔۔۔۔

" کیوں نہیں۔۔۔ضرور کرو۔۔میں آکھیا"

"شاہ جی۔۔گھر دے حالات چنگے نہیں سن۔۔پیو بیمار ہو کے منجی نال لگ گیا۔۔۔ماں لوکاں دے گھر کم کرن لگ پئی تے مینوں جھاڑ چمب کر کے کوئی کم کاج

کرن لئی آکھدی رہی۔۔۔ پر میرا اُٹھن بہن بھیڑیاں لوکاں نال سی۔۔ جواء کھیڈ نا شروع کر دتا ۔۔ناجائز دولت ہتھ وچ آئی تے دوجیاں برائیاں وی چمبڑ گیاں۔۔ڈکیتاں نال یاری پے گئی۔۔تے فیر اک دن۔۔کجھ سوچدیاں۔۔پہلی واری کسے دی کنپٹی تے پسٹل رکھدیاں آکھیا۔۔۔جو کجھ ہے ای کڈھ دے۔۔۔ایس دوران دوجا سنگی موٹر سائیکل تے ای بیٹھا رہیا۔۔ وہ بندہ تھر تھر کنبن لگ پیا۔۔اُہدا چہرہ ڈر نال ہلدی وانگ پیلا ہو گیا۔۔۔اُوہ کجھ بولنا چاہندا سی۔۔ پر اُہدی واج سنگھ وچ ای اڑ گئی۔۔ میں اوہدی تلاشی لئی۔۔۔تے اوہدی جیب وچوں تن ہزار روپیہ نکلیا۔۔۔مینوں ایس ماڑے جیے بندے کولوں اینے پیسے ملن دی اُمید نہیں سی۔۔۔اُہنے تے قمیض تھلے بنیان وی نہیں سی پائی ہوئی۔۔چل ہن جا۔۔۔ پچھے مڑ کے ناں ویکھی نہیں تے گولی مار دیواں گا۔۔ میں اوہنوں آکھیا۔۔۔مینوں اپنی پہلی کامیابی اُتے فخر محسوس ہو رہیا سی۔۔۔ بھائیا میری بھین دا ویاہ اے۔۔۔اوہدے جہیز لئی واشنگ مشین لین چلاں ساں۔۔۔محنتاں مزدوریاں کر کے جوڑے نیں۔۔اوہنے روندیاں آکھیا۔۔۔اپنی رقم لٹدیاں ویکھ کے اوہ گولی دی فکر توں وی آزاد ہو گیا سی۔۔۔ بھائیا میری بھین دا ویاہ اے۔۔ایس فقرے نے میرے دل دماغ وچ گونجنا شروع کر دتا۔۔ پر ہولی ہولی ایس فقرے اُتے ہور واجاں چھا گئیاں۔۔۔اپنی بھین ول ویکھیا ای ایہنوں اگلے گھر ٹورن دا ویلا آ گیا اے۔۔۔ماں بولدی نظر آئی۔۔۔لالہ میریاں سہلیاں کہندیاں نیں تیرا بھرا کجھ کردا تے نہیں۔اوہدے کول پیسے کتھوں آجاندے نیں۔۔؟ لالہ میری خاطر۔۔۔بھین ترلا کردی وکھالی دتی۔۔۔شاہ جی۔۔شاہ جی میں اندروں کسے شیشے دے گلاس وانگوں ٹٹ گیا تے کرچی کرچی ہو گیا۔ میں تن ہزار اوہنوں واپس کرن لئی ہتھ ودھایا۔۔۔ پر اوہ ہتھ کسے پلس والے نے پھڑ لیا۔۔۔شاہ جی۔۔۔مینوں پتہ ای نہیں چلیا۔۔ کیڑے

ویلے پلس اوتھے آ گئی۔۔تے میرا دوجا سنگی موٹر سائیکل نسا کے بچ گیا۔۔۔فیر میں جیل بھیج دتا گیا۔۔۔اوتھے میں فیصلہ کیتا کہ میں باہر آ کے محنت مزدوری کراں گا۔۔۔تے غلط کم نہیں کرنیں۔۔پر شاہ جی۔۔۔پُلس نے میرے اُتے کئی جھوٹے مقدمے بنا دتے۔۔۔تے ایہہ پرچے اُتے لکھے مقدمے اوہوای نیں۔۔تے ہن صرف اک ایہو مقدمہ رہ گیا اے۔۔۔اُہنے اپنی کہانی وضاحت نال بیان کر دیاں تے فائل وچ لگے شناخت ملزم سرٹیفیکٹ ول ویکھدیاں آکھیا۔۔"

''جس مقدمے وچ تُوں پھڑیا گیا سی۔۔اُہدا کیہ بنیا۔۔''میں پچھیا۔۔۔

''اُہدے وچ میں بری ہو گیا ساں۔۔''مدعی نے میرے حق وچ بیان دے دتا سی۔۔اوہنوں ایس گل دا احساس ہو گیا سی کہ وارادات کرن توں فوری بعد میرا اندر جاگ پیا سی۔۔۔اوہنے دسیا۔۔

''جس کیس وچ توں اج آئیاں ایں۔۔۔میں تیرے لئی کی کر سکنا واں۔۔کیس دا فیصلہ تے قنون دے مطابق ہونا ایں۔۔''میں اوہنوں آکھیا۔۔۔

''شاہ جی تسیں ایماندار سرکاری وکیل او۔۔۔اک گل تے دسو جیہڑا جرم میں کیتا ای نہیں۔۔میں اوہدے وچ کیوں اندر آں۔۔؟''فیصلہ ہوندیاں تے میں ایس جرم دی سزا وی بھگت چکیا ہوواں گا۔۔

سرکاری چاکری کردیاں کئی واری انج دے لمحے آندے نیں کہ میں اپنے آپ وچ گواچ جانا واں۔مینوں انج لگدا اے کہ کسے سدھی پگڈنڈی اُتے چلدیاں چلدیاں کوئی ایسا مقام آ گیا اے۔جہدے اگانہہ کوئی راہ وکھائی نہیں دے رہیا۔۔۔میں جدوی ایس حالت دا شکار ہونا واں تے کہنا واں۔۔''اللہ بہتری کرے گا۔۔''تے اج وی میں ایہہ ہولی جہی آکھیا سی۔۔۔پر اوس ملزم نے سن لیا سی۔۔کڑیاں دی چھنکار دی آواز آئی۔۔اوہ اک جھٹکے نال اُٹھ کھلوتا۔اوہدیاں اکھاں

وچ بجلی دی چمک وکھالی دتی۔۔یقین تے اعتماد اُہدے لُوں لُوں وچوں ڈھلکاں مار رہیا سی۔۔۔

"شاہ جی۔۔میں بھل گیا ساں۔۔بندہ بھلن ہار جو ہویا۔۔۔مینوں عرضی اوتھے پانی چاہیدی سی۔جیڑا بہتری کرن والا اے۔۔''اوہنے دفتر وچوں نکلدیاں نظر آسماناں ول کرلئی۔۔

•••

سائیں جیر

" گل کردیاں اوہدیاں پلکاں کنب کے جھک جاندیاں تے تھوڑی کھلی کھڑکی وانگوں لگدیاں۔۔فیر جد پلکاں دی کھڑکی اُتانہہ ول کھلدی۔۔اوہدیاں کالیاں چکمدیاں اکھاں وچ کسے بیتے ویلے دی بجھیاں اگاں دا ڈھیر وکھالی دیندا۔۔۔جنہاں وچ کوئی بے چینی نہیں سی۔بس سکون سی۔۔انج جاپدا سی اوہ اگ دے دریا وچوں لنگھ کے ٹھنڈیاں چھانواں ونڈ دے بوڑھ تھلے بہہ گیا اے۔۔پر جے اوہدیاں اکھاں وچ گوہ نال تکیے تے انج وی لگدا سی۔۔اوہ اجے اوتھے ای کھلوتا اے جتھے تاریخ نے اک موڑ مڑیا سی۔

لنگھدا ویلا اوہدے اندر دے سچ دی شکل وگاڑن وچ کامیاب نہیں سی ہو یا۔۔جھوٹھ،منافقت تے فریب اُتے مبنی نعریاں دا اوہدے اُتے کوئی اثر نہیں سی ہویا۔۔۔اُہ ہولی ہولی بولدا سی۔۔اوہدی زبان وچ خالص شہد دی مٹھاس تے جذبیاں وچ خلوص دانگھ سی۔۔آل دوالے کھلرے لوکاں دی بھیڑ وچ ایہو جئے سچل تے نرول بندے کدی کدار لبھدے نیں۔۔۔خواہشاں دے گھیرے وچ پھسے ہوئے بندیاں دی کمی نہیں جیڑے کسے نہ کسے طریقے اپنے گھڑے ہوئے رستیاں اُتے چل کے اپنے خیالاں دی مادی منزل تیک پہنچ کے فخر نال اپنا سر اُچا کرنا چاہندے

نیں۔۔۔اج کیہ ہو رہیا اے۔۔سماجی حیاتی ہلاکت دا شکار اے۔۔پر بندہ صرف اپنی حفاظت دے چکر وچ اے۔۔ظلم دے خلاف صرف چند ہمدردی دے کلمے کہہ کے اُہ چپ ہو جاندا اے۔۔اج دا ظلم بے نتیجہ کل بن کے ماضی وچ ڈب جاندا اے۔۔پر سائیں جیرا جے وی او تھے ای کھلوتا اے۔۔جتھے ظلم ماضی نہیں بن دا۔۔ظلم صرف ظلم ای رہندا اے۔۔۔۔

اج جد سویرے ویلے اسیں اجان چک ول چلے ساں۔سانوں نہیں سی پتہ ساڈی ملاقات کیڑے کردار نال ہونی ایں۔۔ذوالفقار چیمہ گوجرانوالہ وچ جمن والے پنجابی شاعراں تے ادیباں بارے کھوج کر رہے سن۔۔ایس حوالے نال اُہ حافظ برخودار دے دربار تے وی جا رہے سن۔۔بھائی باسط جیڑے بابائے پنجابی ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دے پوترے نیں تے غلام عباس جیڑے بچہ چٹھہ دے حاکم غلام محمد چٹھہ دے خانوادے وچوں نیں تے میں اوہناں دے نال ساں۔

کنکاں دیاں واڈھیاں ہو چکیاں سن۔پکی سڑک اُتے دوڑدی تے آل دوالے کھیتاں نوں پچھے چھڈدی گڈی وچ سب چپ کر کے بیٹھے ہوئے سن۔

"بچہ کسے زمانے وچ اک شہر سی۔۔جیڑا برباد ہو چکیا اے۔۔ذوالفقار چیمہ نے خاموشی توڑ دیاں ہویاں آکھیا۔

''ایہہ گل درست اے۔۔'' غلام عباس نے آکھیا۔

''ایہدا کوئی ثبوت۔۔؟ میں آکھیا۔

"جد بچہ چٹھہ وچ اپنا گھر بنا رہیا ساں اوس بھوئیں وچ اوس ویلے دا اک فوارہ لگا ہو یا سی۔۔میں اپنے گھر دا برآمدہ بناؤندیاں اوس فوارے نوں تڑوا دتا۔۔جہیدا مینوں بعدوں ڈاڈھا افسوس ہویا۔۔غلام عباس نے دُکھ نال آکھیا۔۔۔

"فیر تے نشانی ختم ہو گئی۔۔۔؟ میں آ کھیا۔

''نہیں نشانی موجود اے۔۔اوس ویلے ای مینوں خیال آ گیا سی۔تے میں پرانے ویلے دی کھنگر یالیاں اٹاں نال بنے فرش نوں انج ای رہن دتا۔۔تے اوہدے سیمنٹ دا فرش نہیں کیتا۔۔'' غلام عباس نے وضاحت کر دیاں آکھیا۔۔۔

"اوتھے بعدوں چلاں گے۔۔پہلاں حافظ برخودار دے دربار ول۔۔۔بھائی باسط نے آ کھیا تے فیر پنجابی دا اجھیا کلام سنایا۔جہدے وچ انساناں وچکار نفرتاں ودھان والیاں گلاں اُتے دکھ دا اظہار کیتا گیا سی۔۔۔

"اُہ سائیں جیر۔۔عیسائی جے تے خورے کنے عرصے توں حافظ برخودار دے دربار تے آ رہیا جے۔۔'' رفیق اعوان نے آ کھیا۔۔۔جہنوں اسیں اجان چک توں حافظ برخودار دے دربار تے پہنچن لئی نال لیا سی۔۔اُہ دربار دا کنجی بردار سی۔۔

کڑاکے دی دھپ وچ کپڑے وچ بھنی کسے شے نوں موہڈے تے کمر اُتے لٹکا کے تے اوہدے سرے نوں دواں ہتھاں نال مضبوطی نال پھڑ کے اُڑ دیاں ہویاں ہولی ہولی سائیں جیر ٹری جا رہیا سی۔۔۔آمبے لامبے دُور تیک ساتھوں اڈ ہور کوئی بندہ وکھالی نہیں سی دے رہیا۔۔۔

" کپڑے وچ مٹی اے۔۔۔ایہہ روز سویرے شامی مٹی چک کے دربار ول آؤندا اے۔۔سڑک توں دربار ول جان والا اک کلومیٹر دا رستہ ایسے مٹی دی وجہ نال وجود وچ آیا اے۔۔کوئی خوشی غم سائیں ہوراں نوں دو ویلے ایتھوں آن توں نہیں روک سکدا۔۔۔اک واری تے سائیں ہوراں دیاں تن مجھاں کوئی لے گیا۔۔تے اُہ دربار ول ٹری آ رہے سن۔۔کسے نے آ کھیا۔۔۔سائیں جی مجھاں تے لبھ لو۔۔اُہناں آ کھیا۔۔۔جہناں کھڑیاں نیں اُہ آپ دربار اُتے سنگلیاں سمیت چھڈ جان

گے۔۔۔'' تے فیر تنے مجھاں سنگلیاں سمیت دربار اُتے پہنچ گئیاں۔۔اُہنے گل سنا کے ساڈے ول ویکھیا۔

سائیں ہوری حافظ برخودار دے کلام بارے وی کجھ جان دے نیں۔۔۔ذوالفقار چیمہ نے پچھیا۔۔جہناں دی دلچسپی اوس تحقیق وچ سی جہدے لئی اوہ ایتھے آئے سن۔۔۔

"اسیں تے کوئی پڑھے لکھے بندے نہیں۔۔۔سائیں ہوری پرانے بندے نیں۔۔ہوسکدا اے اوہناں نوں کجھ ایس بارے پتہ ہووے۔۔

رفیق اعوان نے آکھیا۔۔

''اسیں حافظ برخودار دے دربار اُتے پہنچ چکے ساں۔ذوالفقار چیمہ نوں کسے بندے دا حوالہ مل چکیا سی۔۔جہنوں مل کے اوہ اپنے تحقیقی کم نوں اگانہہ ودھا سکدے سن۔۔پر مینوں سائیں جیر نال گل بات کرن دی خواہش پیدا ہو چکی سی۔۔حیاتی دی عام ڈگرتوں ہٹے لوک مینوں کسے کردار وانگ لگدے نیں۔۔سائیں جیر دربار وچ داخل ہو کے تے ساڈے سامنے آکھلوتا۔۔۔

"سائیں جی۔۔۔اک گل پچھنی ایں۔۔۔میں آکھیا۔

''پچھو جی''۔۔۔سائیں جی نے آکھیا۔

''سائیں جی ایہہ واقعہ درست اے۔۔میں اوس واقعہ دا ذکر کیتا جہیڑا میں امان چک سنیا سی۔

''ویکھو نا جی۔۔سنی سنائی گل سچ وی ہوسکدی اے۔۔۔تے جھوٹھ وی۔۔تے سنی سنائی گل دا کیہ کہنا۔۔''

سائیں ہوراں دی گل سن کے مینوں خوشی ہوئی۔۔قنون دی کتاباں وچ ایہہ

ای لکھیا اے۔۔کہ سنی سنائی شہادت دی کوئی اہمیت نہیں۔میں قنون دا پڑھیار ہو کے ایہہ گل سکھی اے۔۔۔تے سائیں جیر نے زمانے دی کتاب توں۔۔۔سائیں جیرے دے کھرے پن نے میری دلچسپی وچ وادھا کر دتا۔

''سائیں جی۔۔تُسیں کدوں دے دربار آرہے۔۔؟''

''ویکھو نا جی۔۔میں منڈا جہیا ساں۔۔ بیمار ہو گیا سی۔۔بچدا نہیں ساں جی۔۔بس اک رات ایہہ درویش خواب وچ آئے۔۔آکھیا سرکار نے۔۔میری نوکری دیا کر تیرے دُکھ دُور ہو جان گے۔۔اوس دن توں میں سرکار دی نوکری دے رہیا واں۔۔۔دُکھاں توں آزاد آں جی۔۔۔سارے دھیاں پتر سکھی نیں۔۔۔تے اپنے اپنے کم کر رہے نیں جی۔۔''

''سائیں جی کناں کوں ویلا ہو گیا اے تہانوں ایتھے۔۔۔''میں اک واری فیر ویلا متھن لئی پچھیا۔۔۔

''ویکھو نا جی۔۔۔جدوں سجری سجری لُٹ مار پئی سی۔۔۔بس اودوں دا ایتھے واں۔۔۔"

''سجری سجری لٹ۔۔۔''ایناں لفظاں نال ای مینوں امرتا پریتم دی چیک سنائی دتی۔۔جیہڑی وارث شاہ نوں فریاد کر رہی سی۔۔سعادت حسن منٹو دیاں کہانیاں جیہڑیاں بندیاں دی سنگدلی اُتے لکھیاں گئیاں سن تے خورے کیہ کیہ۔۔۔؟ظلم ظلم اے ایہہ کوئی وی کرے تے کتھے وی کرے۔۔۔سائیں جیرا جے وی او تھے کھلوتا سی جتھے تاریخ نے اک موڑ مڑیا سی۔۔۔۔

•••

ٹھیکہ

"باوَجی۔۔۔۔تہاڈے نال اک گل کرنی اے"۔۔۔مستری نے کانڈی نال سیمنٹ کندھ اُتے لاندیاں آکھیا۔میں گل سنن والے انداز وچ اُہدے ول ویکھیا۔"چلو ہنے ٹھہر کے کرنے آں۔۔۔"۔اُہنے جھکدیاں آکھیا۔جویں گل اُہدے گل وچ ای پھس گئی ہووے۔

کم بس پورا ہون والا ای سی۔۔کندھ دے تھوڑے جہے حصے تے پلستر ہونا باقی سی۔پہلے دن تُوں ای مستری تے مزدور بڑے آہر تے تیزی نال کم کر رہے سن۔پر فیر وی کم لٹک گیا سی۔چواں دِناں دا متھیا ہویا کم اج چھیویں دن نوں نگل رہیا سی۔

"باوَجی۔۔۔مزدور نے کہی نال سیمنٹ تے ریت رلاندیاں آکھیا۔

"جی جناب۔۔۔۔میں پچھیا۔میرا دل رُجھ کے تے کھُب کے کم کرن والیاں اگے چادر وانگوں وچھ جاندا اے۔ایہناں لوکاں پاروں ای سماجی حیاتی دی رگاں وچ لہو دوڑ دا اے۔

"مہنگائی بڑی ہو گئی اے۔۔''اینی گل کر کے اُہ چپ ہو گیا۔انج لگدا سی کہ ان کہی گل وانگ کوئی گل اُہدے اندر ای رہ گئی اے۔فیر اُہنے سیمنٹ نال تیار کیتا مسالہ

دابڑے وچ پایا تے مستری ول ٹر پیا۔

میں اکثر سوچدا سی۔ گھر وچ دوجے کمریاں نال پڑھن لئی اک علیحدہ کمرا ہونا چاہیدا اے۔ میرے کمرے نال تھوڑی جہی جگہ چوکھٹے دی شکل وچ موجود سی۔ جہیدی تھوڑ بہت تعمیر کر کے اُہنوں پڑھائی والے کمرے دی شکل دتی جا سکدی سی۔

اپنے تے بالاں واسطے پڑھن لئی ماحول میسر آ سکدا سی۔ میرے وڈے بھرا نے مستری نال اپنے کُوں پیسیاں وچ ٹھیکہ مکایا کہ اگر مستری تے مزدور چار دناں وچ اُوس کم نوں مکان تے فیر اُہناں نوں کجھ بچدا سی تے ہن چھیواں دن جا رہیا سی۔ دوویں پریشان سن اُہناں نوں دو دن بہتا کم کرنا پے رہیا سی۔ تے اوہ اُہناں دونواں دناں نوں بیکار سمجھ رہے سن۔

میں ہن برانڈے دے فرش اُتے بیٹھا ہویا ساں۔ باہرلی کندھ اُتے ویل انج پھیلی ہوئی سی کہ اُہ برانڈے دی چھت نال ملی ہوئی سی تے دُوجے پاسے مین گیٹ تیک چلی گئی سی۔ پھلاں نال بھری ایس ویل وچ اک ٹہنی دوالے چکر دی شکل وچ چھوٹی شہد دی مکھیاں دا چھتہ لگا ہویا سی۔ میری نظر کدی شہد دیاں مکھیاں ول تے کدی مستری مزدور ول جاندی۔ سارے ای اپنے اپنے کم وچ ڈبے ہوئے سن۔ اک لامب کمرا تیار ہو گیا سی تے دوجے پاسے چھتہ شہد نال بھر چکیا سی۔ ایہہ سب کم کرن والیاں دی محبت دا نتیجہ سی۔ خورے کیوں کم کرن والیاں نوں حقارت دی نظر نال ویکھیا جاندا اے۔۔ تے نالے کئی وار اوہناں دی محنت وی چُرا لئی جاندی اے۔۔ میں خیالاں وچ ڈُبا ہویا سی۔ چھتی سو روپیہ دے دیوو۔ کم مکمل ہو گیا اے۔۔ میرے وڈے بھرا نے آکھیا۔

''ویسے تے چورنجا سو بن دے نیں اُہناں چھ دن کم کیتا اے۔''میں آکھیا۔

''اُہ بھاویں دس دناں وچ مکمل کر دے۔ساڈے نال ٹھیکہ چھتی سو وچ مکیا سی۔''میرے بھرانے آکھیا۔

"ایہہ گل درست اے کہ اوہ ساڈے کولوں چھتی سوتوں ودھ پیسے نہیں منگ سکدے۔پر ساہنوں کسے ہور رنگ وچ سوچنا چاہیدا اے۔"

"تیرے کول بوہتے پیسے نیں تے توں دے چھڈ۔وڈے بھرانے ذرا رنج ہوندیاں آکھیا۔

"بھائی جی۔۔گل بوہتے تھوڑے دی نہیں۔آخر اوہناں دے وی نیانے نیں۔اوہناں نوں دوواں دیہاڑیاں دے پیسے نہ دے کے اہناں دے بالاں دے ساہ اوکھے کرن والی گل اے۔"

"چل بھائی تُوں پنجاں دیہاڑیاں دے پیسے دے چھڈ۔۔۔بھائی ہوراں آکھیا۔جہیڑے میری گل سن کے موم ہوئے سن۔

''پنجاں دیہاڑیاں دے نہیں۔۔گھٹ تُوں گھٹ پنج ہزار "دے دیئے۔محنت کرن والے لوکاں دی دُعا لینی چاہیدی اے۔میں بھائی ہوراں نوں آکھیا۔''جویں تیری مرضی''۔اوہناں آکھیا تے میرے دل نوں قرار جہیا آ گیا۔۔مینوں انج لگا۔مستری تے مزدور ہوراں دی گل اوہناں دے کیتے بغیر ای پوری ہوگئی اے۔ہن اوہ اپنا سامان بنھ کے مزدوری دی اُڈیک وچ کھلوتے سن۔

''دو ہزار اسیں پہلے لے چکے آں۔۔سولہ سو ہور دے دیو۔۔''مستری نے مریل تے نکی جئی آواز وچ آکھیا۔۔

"ایہناں نوں تن ہزار ہور دے دیو۔۔اسیں کُل پنج ہزار تہانوں دیواں

گے۔'' بھائی ہوراں آکھیا تے مستری تے مزدور دیاں خوشی نال باچھاں کھل گئیاں۔۔۔اوہناں دیاں مریاں دہیاڑیاں جاگ پیاں سن۔

''میں تن ہزار دے نال تن سو روپے مستری تے مزدور نوں ایہہ آکھدیاں ہویاں دتے کہ کمرا مکمل ہون دی خوشی وچ تہاڈی مٹھائی۔'' اُہ شکریہ کہندے سامان چک کے گیٹ وچوں باہر ٹر گئے۔

اُہناں دے ٹر جان بعد میرے اندر ہلچل جئی مچ گئی۔مینوں انج لگا میں اُہناں دا کجھ چُرا لیا اے۔خورے چھیویں دیہاڑی دا آخری گھنٹہ۔اک سو روپیہ اجے وی میرے ول باقی سی۔ چھے دیہاڑیاں دے چورنجا سو روپے بن دے سی۔ میں کسے نہ کسے طریقے تر ونجا سو دے چکیا سی۔ بھائی ہوراں دی پرواہ ناں کر دیاں ہویاں میں مین گیٹ ول نسیا۔پر اوہ جا چکے سن۔اک سو روپیہ کسے نستور وانگوں میرے دل وچ کھُب چکیا سی۔میری نظر شہد دے چھتے ول گئی۔۔اوہنوں وی کسے اگ دی دھونی دے دتی سی۔۔۔۔

***

ننگے پیر

"ابا" کنبدی ہوئی واج نے ماحول دی چُپ وچ نکاجہیا دھما کہ کیتا۔کٹہرے وچ کھڑے کڑیاں نال بدھے ملزم نے دھون پِشاں ول موڑ کے بے بسی نال بچے ول تکیا۔اوہ کجھ دیرانج ای تکدا رہیا۔تے کجھ نہ بولیا۔فیر اوہنے دوبارہ عدالت ول منہ کر لیا۔پر میں حالاں تیک اوسے بچے ول ای ویکھ رہیا سی۔سرکاری وکالت کردیاں کئی ورھے بیت چکے سن کئی حیران کر دین والیاں گلاں سنیاں تے ون سونے منظر ویکھے سن۔پر سچی گل جے ایس اک لفظ نے تے کلیجے نوں ہتھ پا لیا سی تے مینوں سوچ دی سولی اُتے ٹنگ دتا سی۔

جنوری دا مہینہ حالاں چڑھیا ای سی۔پِشلے کئی ورھیاں توں ایہو جئی ٹھنڈ نئیں سی پئی۔ہر پاسے دُھند دا راج سی۔سورج مکھ وکھالی لئی ترس رہیا سی۔پکھواں دیاں واجاں وی آہلنیاں تیک دب کے رہ گئیاں سن۔پینٹ کوٹ تے شرٹ تھلے پائی جرسی دے باوجود وی مینوں ٹھنڈ لگ رہی سی۔اک زمانہ سی جد عدالتاں سردیاں نو وجے لگدیاں سن۔خورے کیڑی مصلحت ہتھوں گرمیاں،سردیاں دا اک ای ٹائم کر دتا گیا۔تے اہ ہن اٹھ وجے لگدیاں نیں۔پنڈاں وچوں چل کے تے شہر وچ ایس ویلے سردیاں وچ پہنچنا کوئی سوکھا کم نہیں۔فیر ایس ٹھنڈ وچ کسے بال دا عدالت وچ

پہنچنا حیران کن سی۔ خورے اوہنوں کیہڑی کھچ ایتھے لے آئی سی۔ میں اک واری فیر گوہ نال بچے دے مکھڑے اُتے اُہناں جذبیاں نوں پڑھن دی کوشش کیتی، پر اوتھے محرومیاں توں اڈ کجھ وکھالی نہ دتا۔ قانون، عدالت تے انصاف دے لفظ حالاں اُہدی سوچ وچ نہیں سی آسکدے۔ اُہ چار ورھیاں توں وی گھٹ ای لگدا سی۔

"ابا۔۔۔اب۔۔۔آ۔۔۔'' تیجی واری پکارن ویلے اُہدے پچھے کھلوتی اُہدی ماں نے اُہدے منہ اُتے ہتھ رکھ دتا۔۔تاں لفظ ٹٹ بھج کے اُہدے منہ وچ ای کھلر گئے۔ کسے بکری دے بچے وانگوں اُہدی واج نکلی۔ فیر ماں اک دو قدم چل کے اگانہہ آئی۔

"جج صاحب۔۔۔اسیں بے قصور آں۔ ایس مقدمے نال میرے خاوند دا کوئی تعلق نہیں۔'' جج صاحب نے ہتھ دے اشارے نال اوہنوں خاموش رہن لئی آکھیا۔

"جج صاحب جی۔۔۔۔ساڈے اُتے رحم کرو۔'' اوہ فیر بول اُٹھی۔

"بی بی خاموش ہو جا۔۔گواہاں دے بیاناں دیاں نقلاں تہانوں مل گئیاں نیں۔۔۔تاں تسیں اپنا وکیل کرلو۔۔۔'' جج صاحب نے آکھیا۔۔

''اسیں بڑے غریب آں۔۔۔'' اُہ فیر بولے بغیر نہ رہ سکی۔

''تہانوں سرکاروں وکیل مقرر کر دینے آں۔۔'' جج صاحب نے آکھیا۔۔

''نہیں جناب عالیٰ۔۔اپنا وکیل خود پیش کراں گے۔'' ملزم بولیا۔۔۔تاں جج صاحب نے اگلی پیشی لئی سٹینو نوں درمیانی حکم لکھانا شروع کر دتا۔۔

میں اک واری فیر پرت کے بچے ول ویکھیا۔۔۔پچھلے بُوہے راہیں واء دی اک سرد لہر گولی وانگوں میرے وجود نال ٹکرائی۔ میرا پورا جثہ کنبن لگ پیا۔۔ایہو لہر بچے دے جثّے نال وی ٹکرائی سی۔ ایس لئی اُہدے دند آپس وچ وجنے شروع ہو

گئے۔ کنبنی نال اہدے منہ وچوں "اُو" "اُہ" دیاں واجاں نکلن لگ پیاں۔ نکے نکے دووےں ہتھ مٹھیاں بن کے اُہدے سینے اُتے آپس وچ بھڑن ڈھے پۓ۔ اوہنے سلیٹی رنگ دی کالر والی قمیض پائی ہوئی سی۔ جہدے اپر لے دو بٹن ٹٹے ہوئے سن۔ قمیض اُتے میل دے دھبے اگھڑویں وکھالی دے رہے سن۔ کالے رنگ دا ٹراوَزر وی میل کچیل نوں چھپان وچ ناکام سی اُہدا رنگ تاں پٹھاناں وانگوں گوراسی پر لالی دی جگہ زردی اُہدے منہ اُتے چھائی ہوئی سی۔

"اُف۔۔۔" میرے منہ وچوں جھٹ نکلیا۔ جد میری نظر ٹھنڈے فرش اُتے پئی۔ جتھے بچے دے نکے نکے پیر کنبدے سر یدا بھار چکی کھلوتے سن۔ اُہ کدی پیر اُتے چکدا۔۔۔ تے کدی فرش تے رکھ لیندا۔۔ اینی ٹھنڈ وچ پیر فرش اُتے جما کے کھلونا کسے شیر جوان لئی وی ممکن نہیں سی۔ اُہ تے فیر بچہ سی۔ میں حیران تے فکرمند سی کہ اُہدے پیراں وچ جتی وی نہیں سی۔ ایس دوران جج صاحب نے اپنے درمیانی حکم وچ لکھایا۔ ڈپٹی ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹر فار اسٹیٹ۔ تاں میری نظر اوس ویلے وی بچے دے ٹھردے ہوئے ننگے پیراں ول سی۔ جج صاحب نے اُہدے پیو اُتے جرم عائد کرن لئی اگلی تاریخ پا دتی سی اوہدے پیو دا مقدمہ شروع ہو رہیا سی۔ اُہ ننگے پیراں نال عدالت وچوں باہر جا رہیا سی۔۔ مینوں انج لگا کہ اُہدے ننگے پیر میرے ول ودھدے چلے آ رہے نیں۔۔ تے پچھ رہے نیں۔۔ "ساڈے ابے دا مقدمہ تے شروع ہو گیا اے۔ ڈی ڈی پی پی جی۔۔۔ ساڈا مقدمہ کدوں شروع ہووے گا۔۔۔۔۔ سانوں کدوں انصاف ملے گا۔۔۔ اسیں انج ای ٹھردے رہواں گے۔۔۔؟

•••

کالا کوٹ

ہر پاسے چپ چاپ سی۔سڑک دے دوواں پاسے بوہڑ دے وڈّو وٹ تنیاں والے مدتاں توں لگے درختاں دے پتیاں وچ لُکے پکھیرو واں نے وی چپ سادھی ہوئی سی۔ پھاٹک توں کچہری جان والی سڑک تے کوئی ٹانواں ٹانواں بندہ وکھالی دے رہیا سی۔چاٹ والی مشہور ریڑھی دے دوالے لوکاں دی بھیڑ ہوندی سی پر اج تیک چاٹ والا نئیں سی آیا۔فوٹو سٹیٹ مشین والے،ٹائپ والے تے اشٹام فروش وی حالی اپنے کماں تے نہیں سی اپڑے۔

اُہنے فٹ پاتھ تے کھلو کے چاراں پاسے ویکھدیاں نگاہ اُتانہہ کیتی۔سورج وی بلدے جثّے نال ہولی ہولی کج اُتانہہ ول ودھ رہیا سی۔درختاں دے آخری سریاں اُتے چڑھدے چانن دا سیک پے رہیا سی۔ہلکی ہلکی سرد ہوا چل رہی سی۔نومبر دا اَدھ سی۔''رُت بدلدی رہندی اے۔'' اُہنے آپ مہارے اہ کہہ کے فٹ پاتھ اُتے ٹرنا شروع کر دتا۔''وکیل صاحب۔پھڑے جاؤ گے۔نس جاؤ۔'' ساہمنیوں آندے موٹر سائیکل اُتے جاندے اک جوان نے تیزی نال اوہدے کولوں لنگھدیاں آکھیا۔اوہنے پرت کے اوہدے ول ویکھیا۔پر اُہ کسے گولی وانگ نظراں توں اوہلے ہو گیا۔کچہری دوالے کھلوتی پُلس نوں ویکھ کے اوہنوں یاد آیا کہ رات دی ملک وچ

ایمرجنسی لگی ہوئی اے۔آئین تے قانون دی حکمرانی،عدلیہ دی آزادی دی تحریک زوراں تے سی۔اوہ وی دوجے وکیلاں نال ایس تاریخ سازاکٹھ وچ شامل سی۔

جداوہ یونیورسٹی وچ داخل ہویا سی۔اوددوں وی ملک وچ مارشل لاءنافذ ہویا سی۔ایم اے انگلش تے قانون دوواں دی میرٹ لسٹ وچ اوہدا ناں آچکیا سی۔پر اوس قانون دی تعلیم حاصل کرن دافیصلہ کرلیا۔اوہدے سجن شکیل نے اوہنوں ایم اے انگلش وچ داخلہ لین تے زوردتا تے اوہدے حق وچ دلیلاں دتیاں۔کہ سی ایس ایس کرن لئی چنگی انگریزی کم آوندی اے۔فیر اوہدا تعلق وی شہر نال اے تے چوکھے کیس پنڈاں دے ہوندے نیں۔اوہ وکیل بن وی گیا تے شہر نال تعلق ہون پاروں اوہدے کم وچ چھیتی وادھا نہیں ہووے گا۔پراوہنے شکیل دی گل نوں ردکردیاں آکھیا سی۔سی ایس ایس اوہدا سُفنا نہیں۔وہ جویں دی حیاتی گذارنا چاہندا اےاوہ قانون دی تعلیم نال ای ممکن اے۔فیر شکیل نے ایم اے انگلش تے اوہنے لاءوچ داخلہ لے لیا۔پرشکیل تے اوہدے وچکارسی ایس ایس کرن پاروں بحث مباحثہ رہنداسی۔اک واری تے اوہناں دوواں وچکار چوکھی تکرار ہوگئی سی۔

"احسن یار۔۔۔۔توں ایہہ بھُل جانا ایں کہ اسیں مڈل کلاس نال تعلق رکھنے آں۔۔ساڈیاں کجھ حداں نیں۔۔۔''شکیل نے احسن نوں سمجھان والے لہجے وچ آکھیا۔

''ایس گل نوں ہر ویلے گلے دا ہار بنائی رکھن دا کیہ فائدہ ؟''احسن نے اوہدے جواب وچ آکھیا۔

''حقیقتاں توں مکھ موڑ کے حیاتی وچ کامیابی حاصل نہیں کیتی جاسکدی۔'' شکیل نے گل نوں اگانہہ ودھاندیاں آکھیا سی۔

''کئی واری بندہ جہنوں حقیقت سمجھدا اے اوہ اوہدے دوالے چھائی دُھند

ہوندی اے۔۔۔''احسن نے آکھیا سی۔

''خوبصورت سوچھاں نال وسیب وچ وجیاں لیکاں نوں مٹایا نہیں جا سکدا اے۔۔۔''

''سوچ دے مطابق عمل دا میدان ہوندا اے۔ایس کینوس دا کھلار واندا ہونا چاہیدا اے۔۔۔''

''تاریاں ول ویکھن والے ڈونگھیاں کھایاں وچ ڈگ پیندے نیں۔ایس معاشرے وچ جاگیردار،فوج تے افسرشاہی طاقت دا مرکز نیں۔ساڈے جہے مڈل کلاس لوکاں لئی صرف افسر بنن دا موقع اے۔۔''

''توُں اپنا ٹارگٹ فکس کر کے اپنی حیاتی لئی کوشش کر میری فکر نہ کر۔میرے اُتے اپنا فلسفہء طاقت نافذ نہ کر۔''احسن نے رنجگی نال آکھیا تے شکیل نے ایس گل نوں محسوس کیتا فیر دوواں دے وچکار فاصلے ودھدے گئے تے ملن جلن دا سلسلہ گھٹدا گیا۔

عملی حیاتی دے جھمیلیاں وچ وڑ دیاں ای پرانے سنگی ساتھیاں نال رابطے ٹٹ جاندے نیں تے ہر اک اپنے رولے رپے وچ پھسدا چلا جاندا اے۔

احسن نوں وکالت دے پیشے وچ آئے کجھ ورھے گذر چکے سن۔اوہ کجھ دال دلیا کرن جوگا ہو گیا سی پر حالاں اوہدے ایتھے پوری طرح پیر نہیں سی لگے۔جیڑی ہمت تے کوشش نال اوہ دلچسپی لے رہیا سی لگدا سی کہ اک دن اوہ ایس میدان وچ اپنا لوہا منوا لے گا۔کئی واری حیاتی دی لوڑاں پیسے دھیلے دی کمی ہتھوں پوریاں نہ ہوندیاں۔اوہ اُداس ہو جاندا۔مایوس نہ ہوندا۔سگوں اک نویں جذبے نال کم جاری رکھدا۔پر کجھ ویلا لنگھن نال نہ پوریاں ہون والیاں لوڑاں وی پوریاں ہو جاندیاں۔تاں فیر کجھ نویاں لوڑاں جاگ اُٹھدیاں۔اوہدی حیاتی دی بیڑی اوہناں دیاں مونگاں نال ٹکراندی ہولے ہولے زمانے دے سمندر وچ اگانہہ ودھدی جارہی

سی۔

اوہ سول تے فوجداری دوواں کماں وچ دلچسپی لیندا۔ وکالت دے شروع وچ نوجوان وکیل مقدمات بُک کرن دے نال نال دستاویزات تیار کرن دا کم وی کر لیندے نیں۔

وکالت دی فیلڈ وچ اپنی جگہ بناؤن لئی تے خرچے پورے کرن لئی کئی چھوٹے موٹے کم وی کرنے پیندے نیں۔ اک واری اک میاں بیوی طلاق لکھوان لئی احسن کول آئے۔ اوہناں دے نال کوئی ہور نہیں سی آیا۔ اوہ آپس وچ لڑن جھگڑن دی بجائے بڑی صلح صفائی نال طلاق نامہ تیار کروا رہے سن تے بڑی خوشدلی نال اک دوجے نوں بُلا رہے سن۔ اوہ طلاق نامہ لکھدا لکھدا اُرک گیا۔

''میرے خیال وچ تُسیں دونویں نبھا کر سکدے او۔ تہاڈے وچکار کوئی ایسی گل نہیں کہ طلاق نامہ لکھیا جائے۔۔'' اوہناں دونواں اوہدے ول ویکھیا۔ تے اوہ بولدا چلا گیا۔ اوہدیاں گلاں نے دونواں میاں بیوی نوں متاثر کیتا۔ تے اوہ طلاق نامہ لکھوائے بغیر اک نویں عزم نال حیاتی گذارن والے پاسے ٹر پئے۔ کول بیٹھے اک سنئیر وکیل نے مذاقاً آکھیا۔۔''

''توں بوہت چنگا کیتا اے پر پروفیشنل اپروچ کجھ ہور ہوندی اے۔۔۔'' تے احسن نے اوہدے جواب وچ ہسدیاں آکھیا۔۔۔

۲۲ سانوں ایہو جہیاں گلاں دے گھیر وچوں باہر وی آؤنا چاہیدا اے۔۔۔'' حیاتی دے سوہن سپین وچ انج ای وادھا ہوندا اے۔۔۔۔۔

اج سیشن کورٹ دے باہر تے اندر پُلس دیاں گڈیاں گشت کر رہیاں سن۔ تے سیشن احاطے وچ سوہنے دیسی ولائتی بُوٹیاں دے نیڑے وی پُلس والے کھلوتے وکھالی دے رہے سن۔ فیکس، لال پتی تے گل مہر دے من کھویں تے خوشنما

ون سونے رنگ ماحول دی چپ تے جبر پاروں پھکے پھکے لگ رہے سن۔
گلاب، دن دا راجہ، موتیے تے مروے دی خوشبو ہر پاسے اُداسیاں کھنڈا رہی سی۔ بوتل برش سرو تے مور پنکھ دے بوٹے کول کھلوتے پُلسیاں وانگ لگ رہے سن۔ جامن، فالسے، امب، آلوچے تے کینو دے پودے سپھل تحریک دے گواہ بن رہے سن۔ جہڑی قانون تے آئین دی حکمرانی تے آزاد عدلیہ دی بحالی لئی چل رہی سی۔۔۔
جد احسن سیشن کورٹ دے نیڑے پہنچیا تے اک بندے نے آکھیا۔۔ ''وکیل صاحب واپس ٹر جاؤ۔۔ پھڑے جاؤ گے۔۔۔'' اوہ ایس گل دی پرواہ نہ کردیاں بڑے اعتماد نال سیشن کورٹ دے مین گیٹ توں اگانہہ لنگھ گیا۔۔۔
اچن چیت کجھ پُلس والے اوہدے سامنے آ گئے۔۔ ''چلو گڈی وچ بہوؤ۔۔'' اک سپاہی نے اوہدے مونڈھے اُتے ہتھ رکھدیاں تے اک پاسے کھلوتی گڈی ول اشارہ کردیاں آکھیا۔۔
''کیوں۔۔؟ اوہنے سپاہی دے مونڈے اُتے ہتھ رکھن نوں محسوس کردیاں سخت لہجے وچ آکھیا''
''تہانوں پتہ نہیں ایمرجنسی لگی ہوئی اے۔۔؟'' سپاہی نے کھروے تے حاکمانہ لہجے وچ آکھیا۔۔
''میں کس قانون دی خلاف ورزی کیتی اے۔۔'' اوہنے اعتماد تے دلیری نال آکھیا۔۔
''سانوں نہیں پتہ۔۔۔ اُتوں حکم اے۔۔۔''
''جے تہانوں کجھ پتہ نہیں تے جاؤ پتہ کرو۔۔۔ میرا راہ چھڈو۔۔۔''
''بوہتیاں گلاں نہ کر تے چل اگے لگ۔۔'' دوجا سپاہی بدتمیزی نال بولیا۔۔۔

''زبان کنٹرول وچ رکھ۔۔''احسن نے ایناں آکھیا تے اک سپاہی نے اوہنوں پچھوں چھا پا کے اگانہہ ول دھکنا شروع کر دتا۔۔تے دوجے نے اوہدے کالے کوٹ دے کالرتوں پھڑ کے اوہنوں کھچنا شروع کر دتا۔۔اوہنے اپنے قدم بھوئیں تے جمان دی بڑی کوشش کیتی۔ایس دھکم دھکی وچ اوہدے کوٹ دے دو بٹن ٹٹ کے تھلے ڈگ پئے۔اوس سپاہی نے فیر اوہدی کالی ٹائی نوں پھڑ کے کھچیا۔اوہدے پیر نہ ٹک سکے۔پُلس والے اوہنوں کھچد یاں ہویاں گڈی کول لے گئے۔جداوہنوں گڈی وچ دھک کے احسن نوں سوار کرن دی کوشش کیتی تے اوہنے کالے کوٹ نوں چم کے زوردار نعرہ ماریا۔۔۔۔۔

''آمریت مردہ باد۔۔۔آزاد عدلیہ زندہ باد۔۔''پُلس وین وچ اوہدے ہور وی وکیل ساتھی موجود سن۔جہناں دے چہرے دی چمک دس رہی سی کہ اوہ دیس اُتے چھائے ہنیر یاں نوں ہٹا کے ای سکھ دا ساہ لین گئے۔فیر اوہ اپنے سنگی ساتھیاں نال گل بات کرن وچ رُجھ گیا۔۔

''سر تُسیں وین توں باہر آجاوٗ۔۔''اک سپاہی نے بڑی تمیز نال احسن نوں مخاطب ہوندیاں آکھیا۔۔تے اوہنے حیرانی نال سپاہی ول ویکھیا۔۔۔سر وڈے افسراں دا حکم اے۔۔

سپاہی نے بڑے دھیمے لہجے نال آکھیا۔۔''جا اپنے وڈھے افسراں نوں کہہ دے کہ میں نہیں تھلے آوٗنا۔۔۔''احسن نے آکھیا۔۔۔

''سر اوہ تہاڈے نال گل کرنا چاہندے نیں۔۔''

''جا اوہناں نوں کہہ دے کہ میرے نال گل کرن دی کوئی لوڑ نہیں۔۔''سپاہی اہ گل سن کے ٹر گیا۔۔۔

کجھ دیر بعدوں وین سٹارٹ ہوئی۔۔تے اوس جگہ آ کھلوتی جتھے ایس پی

صاحب اپنی نفری نال کھلوتے سن۔۔اوہناں دی کل دی ایس شہر وچ بدلی ہوئی سی۔۔ایس پی دی نظر وین وچ بیٹھے احسن تے پئی تے نیڑے آندیاں آکھیا۔۔۔

''احسن صاحب جو ہویا اے اوہنوں بھل جاؤ۔۔۔تے وین وچوں اُتر آؤ۔۔''احسن نے کوئی جواب دین دی بجائے منہ پرانہہ کرلیا۔۔

''تُسیں کدی وی میری گل نہیں منی۔۔۔۔اج من لوؤ۔۔۔'' حالات چنگے نہیں۔۔آخراسیں اک ویلا اکٹھیاں گذاریا ہویا اے۔۔ایس پی نے آکھیا۔۔۔

''میں اج جہناں نال کھلوتا واں اوہ میرے دیس دا مان نیں۔۔''احسن نے منہ ایس پی ول کردیاں آکھیا۔۔

''احسن صاحب۔۔۔جذباتی گلاں وچ نقصان ہوندا اے۔۔تہاڈے لئی موقع اے۔۔تُسیں وین توں تھلے اُتر آؤ۔۔گرفتاری پین توں بعد کجھ نہیں ہو سکے گا۔۔تُسیں وی دوجیاں نال Suffer کرو گے۔تُسیں جہنوں Suffer کرنا سمجھ رہے او،اوہ میرے لئی تاریخی سفر اے۔۔۔''

''ایمرجنسی لگی ہووے تے کجھ اُچا نیواں ہو جاندا اے،تسیں دل تے نہ لاؤ۔۔''

''مینوں اگر پتہ ہوندا کہ میرے وکیل ساتھی حراست وچ نیں تے تہاڈے بندیاں نوں ایڈا دھکا تے جتن کرن دی لوڑ ای نہیں سی پینی۔۔میں خود ای گرفتاری دے دینی سی۔۔۔''

''یونیورسٹی دور وچ وی توں ضد نہیں سی چھڈی تے اج ویکھ لے توں کتھے تے میں کتھے کھلوتا واں۔۔۔سی ایس ایس کرنا تیرے لئی کوئی ایڈا مشکل تے نہیں سی۔۔۔۔''

''شکیل صاحب۔۔۔میں جتھے آں۔میرا دل تے ضمیر مطمئن ایں۔اہ میری

خوش نصیبی تے خوش قسمتی اے۔۔''

''میں آخری واری تینوں کہندا آں کہ اُتر آ۔۔''

جھناں دے نال ٹرے ساں اوہناں دے نال ای چلاں گے۔۔۔اوہدے اُتے مینوں مان ایں۔۔کالے کوٹاں دا سفر جاری روے گا۔۔دیس وچ سجری سویر تیک۔۔شکیل صاحب۔۔۔یاد رکھنا رُت بدلدی رہندی اے۔۔احسن نے اعتماد نال گل کردیاں ہویاں شکیل ول گوہ نال ویکھیا۔۔۔پولیس وین سٹارٹ ہو چکی سی۔۔شکیل کدی اپنی وردی ول ویکھ رہیا سی تے کدی ٹٹے بٹناں والے کالے کوٹ ول۔۔اوہدے ہتھ ناں چاہندیاں ہویاں وی کالے کوٹ نوں سلیوٹ کرن لئی اُٹھ پئے۔

•••

لیکھ

''جی تسیں ۔۔۔اک نسوانی آواز۔۔'' میں پرت کے ویکھیا۔۔۔

''مینوں پچھیانیا جے۔۔۔۔''اوہ ہسدیاں نظراں دے نال نمانما مسکرائی۔۔کوئی پینتی ورھیاں دے لگ بھگ ہونی ایں۔بھرویں ڈیل ڈول تے بچاویں دکھ نال مرجھایا چہرہ۔۔جہدے اُتے پھیلی زردی وچ سرخی وکھالی دے رہی سی۔۔

''نہیں جی۔۔'' مینوں کہیندیاں ڈاھڈا اُدکھ ہویا۔۔۔

''کوئی گل نئیں۔۔۔ویلا بیتن دے نال نال بندے دی پچھان وی مریڑی بے جاندی اے۔۔''اُوہنے میرے اڈدے ہواس نوں کھلارن دا چارہ کیتا۔۔میں اوہنوں پچھانن لئی گوہ نال اوہدے چہرے نوں تکیا۔اوہ مینوں لہندے ول لیندے سورج وانگوں وکھالی دتی۔

''گوہ کرو گے تے پچھان لوو گے۔۔''اوہنے مینوں اپنے ول تکدیاں ویکھ کے آکھیا۔۔سوچاں دے ساگروچوں اٹھدیاں ٹھلاں آپس وچ ٹکرائیاں۔۔۔پر کجھ چیتا نہ آیا۔۔بندہ حیاتی دا پندھ وڈا خورے کہڑے کہڑے ٹیشن تے رُکدا تے کناں کناں نال مل دائے۔میرے مونہوں آپ مہارے نامکمل جئے فقرے نکلے۔۔

''تُسیں ٹھیک کہندے او۔۔'' پر جہناں دی گڈی اک ای ٹیشن تے کھلوتی رہ جائے۔۔اوہنے دُکھاویں لہجے وچ آکھیا۔اوہدی گل سُن کے میں فیر سوچ دے ساگر وچ ڈُب گیا۔۔۔"تسیں تے ایویں سوچی پے گئے او۔۔۔ایس گل دا تہاڈے نال کوئی تعلق نئیں۔۔پر ساڈی حیاتی کجھ انج دی اے۔۔کنج دی۔۔جھٹ میرے منہ وچوں نکلیا۔۔ایہ سن کے مسکان اوہدے منہ اُتے دکھاں دیاں لہراں بناؤندی کھلر گئی۔آؤ میرے گھر۔اُہ اگانہہ جا کے کھبے پاسے۔۔اوہنے آکھیا۔۔میں اوہدی گل سُن کے وی اپنی جگہ تے کھلوتا رہیا۔عثمان صاحب! آؤ ناں۔۔۔میں اپنا ناں سُن کے حیران ہو گیا تے چپ چپیتے اوہدے پچھے پچھے ریلوے لائن دے نال نال ٹرنا شروع کر دتا۔۔

شہر وچوں لنگھدی ریلوے لائن کجھ فاصلے تے جھگیاں نال کچے مکان وکھالی دے رہے سن۔ون سونے سٹال وی سن۔کئی بندے بھوئیں تے ای چٹائیاں وچھا کے چاقو چھریاں، چمچے، برتن سجائے بیٹھے سن۔اک لامب لنڈا بازار، دوجی لامب توں مین بازار شروع ہو کے کچہریاں تائیں چلا جا رہیا سی۔شہر دیاں مشہور شیواں۔تے اوتھے وی رہتل گزردی ٹرین وچ بیٹھے مسافر اک نظرے ویکھدے چلے جاندے سن۔اک سٹال توں حامد علی بیلا دی آواز وچ دُکھ بھرے بول سنائی دے رہے سن۔

''مائے نی مینوں کینوں آکھاں"۔میں اوہناں بولاں نال لب ہلاندیاں بس اہدے پچھے ٹریا جا رہیا سی۔ہن اسیں جھگیاں دے نیڑے پہنچ گئے۔مینوں میرے سنگی نے دسیا سی کہ بازار ولوں جان دی بجائے ریلوے لائن نال چلدے جائیں۔جتھے جھگیاں دا سلسلہ مکدا اے۔اوہدے گھر نوں پہنچن لئی اوتھوں مڑ جائیں۔۔پر ہن تے میں انسانی حیاتی دے روویاں بارے گوہ کردا ایس سوانی پچھے ٹردا چلا جا رہیا ساں۔ننگے ننگے بال میلے کچیلے کپڑیاں تے ننگ دھڑنگ پنڈیاں نال دکھائی دے

رہے سن۔ کجھ مائیاں دے بابے منجیاں اُتے بیٹھے ہوئے سن۔ کجھ سوانیاں جھگیاں دے باہر روٹیاں پکا رہیاں سن۔ اٹاں اُتے پئے توے ہیٹھ سکیاں لکڑاں بل رہیاں سن۔ آخری جھگی دے نیڑے پہنچدیاں میرے قدم رُک گئے۔ لمیاں لٹاں والا اک نوجوان بھوئیں اُتے بیٹھا بڑے سریلے انگ وچ بانسری وجا رہیا سی۔ میرے اندر دیاں حساں جاگ اُٹھیاں تے میں خورے کتھے گواچ گیا۔ شہری حیاتی توں الگ تھلگ ایہوجہیاں تھاواں طبعیت اُتے اک عجیب جہا اثر چھڈ دیاں نیں۔ تے انسان نوں اپنی ذات دا احساس اک نویں انداز وچ ہون لگ پیندا اے۔

''عثمان صاحب۔۔ آجاؤ۔۔'' بانسری دی اواج تہانوں گھروی سنائی دیوے گی۔ اُہنے آکھیا تے میں ٹر پیا۔ پر مینوں اندازہ ہوگیا سی کہ میرے سنگی دا گھروی ایتھوں دُور نہیں۔

سردیاں وچ چھپی بہار کونپلاں وانگوں پھٹ رہی سی، من کھویں تے مٹھی دُھپ ہر پاسے پھیلی ہوئی سی۔ میں اوہدے گھروڑ دیاں ای ویہڑے وچ ڈٹھی منجی اُتے بہہ گیا۔

''عثمان صاحب۔۔۔آؤ نا۔۔۔'' اوہنے کمرے وچ بھین دا اشارہ کردیاں آکھیا۔ ایہوجئی دُھپ وچ ویڑے وچ بیٹھنا ای چنگا روے گا۔

''جویں تہاڈی مرضی۔۔۔چلو میں تہاڈے لئی چاہ دا انتظام کرنی آں۔۔ تسیں دُھپ سیک لوؤ۔۔''

اوہدی سادگی تے معصومیت نال آکھی ہوئی گل مینوں لڑکپن وچ لے گئی۔ میں اپنے گھر دے سامنے گلی وچ دھریک دے درخت کول کھلوتا سی۔ کانواں چڑیاں دے درخت وچ پھڑ پھڑا کے اُڈن نال کدی کدھار کوئی ترکونہ شاخ نالوں ٹٹ کے تھلے ڈگ پیندا۔ اک لال سوہے رنگ دی گول مٹول چہرے والی بچی نس دیاں آئی تے

اوہنے خوشی نال بھوئیں اُتے ڈگے چندتر کونے چک لئے۔۔

''تُوں ترکونے کیہ کرنے نیں۔۔''میں اوہنوں پچھیا۔۔۔

''اسیں کھیڈ نے واں۔۔''اوہنے بغیر کسے جھاکے توں آکھیا۔۔

''تُوں پڑھنی وی ایں۔۔۔''

''ہاں میں پہلی وچ پڑھنی آں۔۔مینوں سارا قاعدہ آندااے۔۔کلمہ وی آندا اے۔نماز وی۔۔''اوہنے لائق تے ہشیار بچیاں وانگوں گل کیتی۔۔

''تسیں کتھے رہندے او۔۔''میں آکھیا۔اوس توں پہلاں اوہنوں کدے نہیں سی ویکھیا۔

''ساڈا گھر ایتھے نہیں اسیں اپنی خالہ دے گھر آئے آں۔ اوہ تھڑے والا۔''اوہنے اشارہ کر دیاں دسیا۔۔

''تیرا ناں کیہ اے۔۔۔''

''شازیہ۔۔۔''اوہنے دسیا تے فیر اپنی خالہ دے گھر ول ٹر پئی۔

اوہ سال وچ تن چار واری اپنی خالہ گھر آندے سن۔

''تُوں وڈے ہو کے کیہ بنے گی۔۔''اک واری اوتھے آن تے میں اوہنوں پچھیا سی۔۔

''ڈاکٹر۔۔۔۔''اوہنے سوچے سمجھے بغیر آکھیا۔انج لگدا سی اوہ گل کسے کمپیوٹر وانگوں اوہدے دماغ وچ فیڈ کیتی ہوئی سی۔

''تُوں کی بنے گی۔۔۔۔۔''

میں اوہدے نال کھلوتی اوہدی وڈی بھین نوں وی پچھیا سی۔۔۔۔۔۔

''پتہ نہیں،۔۔۔''اوہنے آکھیا۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔

''تیرا ناں۔۔۔۔۔''میں اہنوں دوبارہ پچھیا تاں جے اوہ کوئی نہ کوئی گل

کرے۔۔۔۔۔۔

''شائستہ۔۔۔۔''

''تُسیں کنے بھین بھائی او۔۔۔۔؟''

''دو بھیناں تے اک بھائی۔۔۔۔۔''

اُیہہ کہندیاں کجھ بے تکلف ہوگئی۔۔۔۔اوہ کئی سال ایتھے آندے رہیے۔ اوہناں دے خالو دی ٹرانسفر کسے دوجے شہر ہوگئی سی۔فیر او کدی ایتھے نہ آئے۔۔۔۔۔کئی واری خیال آنداا ے حیاتی ملنے وچھڑنے داناں ایں۔پر کجھ لوک ملن پاروں طبعیت اُتے بھرواں اثر چھڈ جاندے نیں۔۔۔۔۔تے دل دماغ دی کسے نکر وچ انج ٹھہر جاندے نیں جیویں بند کلی وچ خشبو۔۔۔۔۔فیر میں خیالاں دی حدود وچوں نکل کے اوہدے ول ویکھیا۔۔۔۔جدوں اوہنے نکے جہیے میز اُتے چاہ دا سامان لیا کے رکھیا۔۔۔۔

''اسیں تہاڈی دُھپ دا خیال رکھیا اے۔ایتھے ای چاہ پیواں گے۔۔۔''اہ کہندیاں اوہ اک موڑا میز دے نیڑے کردیاں اوہدے اُتے بہہ گئی۔۔۔

''شازیہ۔۔۔''میں اوہنوں ویکھدیاں کسے تمہیدتوں بغیر ہولی جہی آواز وچ جھٹ آکھ دتا۔۔۔۔۔''

اوہنے چونک کے میرے ول تکیا۔۔۔۔اوہدے چہرے دی زردی وچ چھپی سرخی نمایاں ہوگئی۔۔۔۔۔

''میں تہانوں آکھیا سی نہ تسیں ضرور مینوں پچھان لوؤ گے۔۔۔''

ایہہ کہندیاں اوہ انج خوشی نہ کھل اُٹھی جیویں 30 ورہیاں پہلوں دی ننھی شازیہ ہووے۔۔۔پر وقت دے ویلنے وچوں لنگھدیاں بڑا فرق پے جاندا اے۔۔۔۔حیاتی دا رس نچڑدا رہندا اے۔۔حالات چنگے نہ رہن تاں اوہدے وچ

ہور واہدا اوی ہو جاندا اے۔۔۔۔

''ویلا کنی چھیتی لنگھ جاندا اے۔۔ پتہ ای نہیں لگدا۔۔۔۔۔''میں آکھیا۔

''اوکڑاں تکلیفاں ہون تاں فیر ضرور پتہ لگدا اے۔۔۔۔''شازیہ ہوکا بھر کے آکھیا

''ایہہ گل تاں درست اے۔۔۔میں اوہدی ہاں وچ ہاں ملائی''

''چاہ پیوناں ٹھنڈی ہو جاوے گی۔۔۔''اوہنے آکھیا

''شکریہ۔۔۔۔۔''ایہہ کہہ کے میں چاہ دی چسکی لئی۔۔۔۔۔تے فیر ایس مکان دے آلے دوالے ویکھیا۔۔۔دو کمرے سن۔۔۔کونے والا مکان ہون پاروں دو باہرلیاں کندھاں سن۔۔۔صحن دا کجھ حصہ کچا تے پکا سی۔ پکے حصے وچ باہرلی کندھ نال بیری دا اک رُکھ سی۔ گھر دے اندر کجھ ہور پھل بوٹے وی لگے ہوئے سن۔۔۔دوجی باہرلی کندھ نال اک تندور لگا ہویا سی۔۔۔

''ساڈے لئی ایہہ مکان ای کافی اے۔۔۔''لوک ساڈے نیڑے جھگیاں وچ وی تے رہندے نیں۔۔۔

اوہنے میرے آل دوالے غور نال ویکھن پاروں آکھیا۔۔۔تے فیر اک بسکٹ چک کے کھاہدا۔۔۔۔تے چاء مکا کے کپ میز اُتے رکھیا۔۔۔۔اووی ہولی ہولی چاہ پیندی رہی تے کجھ لمحے خاموشی نال لنگھ گئے۔۔۔۔فیر اوہنے چاہ مکا کے میز تے رکھیا۔۔۔

''گھر دے باقی جی کتھے نیں۔۔؟''میں خاموشی توڑ دیاں آکھیا۔۔۔

اوہ کجھ نہ بولی تے اوہدیاں اکھاں وچوں ٹپ ٹپ کر کے ہنجو ڈگ دے رہ۔۔۔۔۔

''کیہ دساں عثمان صاحب۔۔۔۔حیاتی اُتے کدا زور اے۔اسی تے

چڑیاں وانگوں عمر دے گھیر وچ گھرے ہوئے آں۔۔۔''او ہنے آکھیا۔۔۔

''وسوں وچ جیون لئی دل کھلارنا ای پیندا اے۔۔۔۔دل تاں رگ رگ وچ لہو بھیج ای رہیا اے۔لوں لوں زخمی ہو جائے تے کیہ کریئے۔۔۔۔''

''جدتیک ساہواں دی ڈوری دی قائم رہوئے دکھاں نوں من وچ گھول کے ٹردے رہوو۔۔ایہدے وچوں ای راہ نکلدا اے۔۔۔۔''

''عثمان صاحب۔۔۔جدوں انسان ایناں پینڈیاں وچ پیندا اے سبھ کجھ بُھل جاندا اے۔۔۔کجھ وکھالی نئیں دیندا۔۔۔پہلاں ابا جی فوت ہوگئے تے فیر اماں جی۔۔۔۔۔۔''ایہہ گل کردیاں رُک گئی تے خلاء وچ گھورن لگ پئی۔

''شازیہ۔۔۔۔''

''جی۔۔۔۔۔۔''

''ایس دُنیا توں سبھ نے ٹر جانا ایں ایہہ اک بوہت وڈی حقیقت اے۔۔۔۔۔۔۔''

''اوہ تاں ٹھیک اے پر اپنی چھیتی۔۔۔۔(ہنجو بہاندیاں) حیاتی دی گڈی ٹورن لئی تندور لایا، کپڑے سیتے۔۔۔۔کی کی نہیں کیتا۔۔۔۔۔ساہنوں پنج ورھے ہو گئے نیں۔۔۔اوہ وی چھڈ کے باہر ٹر گیا اے۔۔۔۔ویاہ کر لیا اے۔۔۔۔ساڈی کدی سار نہیں لئی۔۔۔۔''

اوہدی ایس گل توں بعد خاموشی چھا گئی۔۔۔۔۔۔دُکھاں نوں پھرولدیاں ہویاں جد کسے گل دا جواب نہ ہووے انج ای گلاں وچ وقفے آ جاندے نیں۔۔۔۔۔۔۔

''شائستہ کتھے ایہہ۔۔۔؟''میں تجسس نال پچھیا۔۔۔۔۔

''اوہ تاں میں۔۔ بس دونویں ایس گلی وچ سر چھپا کے بیٹھیاں ہوئیاں

آں۔۔۔''

''اوہ کتھے گئی ہوئی اے۔۔۔۔۔۔۔۔۔کی دساں تُسیں کیہ آکھو گے۔۔۔کی دُکھاں دی پٹاری کھول کے بہہ گئی اے۔۔۔دُکھ تاں آوَندے جاندے رہندے نیں۔۔۔بندہ ای بندے دا دارو ہوندا اے۔۔۔تُوں کھل کے دس۔۔۔ایس بے درد زمانے وچ ایہو بڑی گل اے کہ کوئی کسے دی گل سنے۔۔۔۔۔۔''

''ایہہ وڈی گل نئیں۔۔۔ایہہ ہر بندے دا اخلاقی فرض اے کہ اوہ دوجے بندے دے دُکھ وچ شریک ہووے۔۔۔۔ میں تاں ہونٹھ سی لئے ہوئے نہیں۔۔۔۔پر تساں خلوص نال پچھیا اے تاں دسنی آں۔۔۔۔لمبی گل کی کرنی۔۔۔اج دا سماج تہاڈے سامنے ایں۔۔۔پہلاں ویکھدے نہیں گھر بار۔۔فیر اہدے کول کی اے۔۔۔فیر گھر دے جی۔۔۔۔آخیر تے کڑی۔۔۔ساڈھے تائیں کنے آنا سی۔۔۔۔۔فیر ساڈی گل کرن والا وی تاں کوئی نئیں سی۔۔۔ایس ماحول وچ جد کڑیاں شرما کے چپ ہو جاندیاں نے۔۔۔تاں ایہدا مطلب سمجھ وچ آندا اے۔۔۔۔پر ساڈے اندر پلدیاں جذبیاں نوں ویکھن والا کون سی۔۔۔شائستہ بھل گئی۔۔۔اوہنے کسے پیغام نوں لنگھدے ویلے دی آہٹ سمجھدیاں من لیا۔۔۔پر۔۔۔''

''پر کیہ۔۔۔۔۔۔۔۔۔؟''

''پر لوکائی نوں کون سمجھاوے اوہنے ویاہ ای تے کیتا سی۔۔۔۔۔اوہدی گل کرن والا کوئی نہیں سی۔۔۔اوہنے اپنی گل آپ ای کر لئی۔۔۔اوہدی مجبوری کسے نہ ویکھی۔۔۔زباناں چلیاں۔۔۔ایس بھل دی معافی نہ ہوئی۔۔۔اوہ کسے بوٹ وانگوں اپنے آلھنے وچوں کجھ دیر لئی اُڈی سی پر سماج دی واء دے دباؤ نے اوہنوں اُڈن دی بجھائے بھوئیں اُتے سُٹ دتا۔۔۔۔۔طلاق دے کاغذ لے کے اوہ منجی نال جڑ

گئی۔۔۔۔عثمان صاحب۔۔۔معاف کرنا میں ہورے کیوں لمیاں گلاں شروع کر دتیاں نے۔۔۔''

''نئیں نئیں ایسی کوئی گل نئیں۔۔۔۔شائستہ کتھے اے۔۔؟''

''لو ! اوہ وی آ گئی جے۔۔۔''میں نظر چک کے اوہدے ول ویکھیا۔۔۔میرے دل دماغ نوں اک دھکا لگا۔۔۔تے کجھ لمحیاں لئی میریاں اکھاں جھپکن دی بجھائے اک جگہ ٹھہر گئیاں۔۔۔اوہ بوہے دے وچوں نکلدیاں۔۔۔اپنے قدماں اُتے انج چل رہی سی۔۔۔جیویں رینگ رہی ہوئے۔۔۔دونویں ہتھ فضا وچ پھیلا کے اپنا توازن قائم کر رہی سی۔۔۔اوہدا چہرا مکمل پیلا تے اکھاں بالکل چٹیاں۔۔۔جذبیاں توں خالی۔۔۔اوہ انج ٹردی رہندی تے ساڈے تیک اپڑدیاں اوہنوں خورے کناں ویلا لگدا۔۔۔۔شازیہ اُٹھی تے جا کے آرام والی کرسی لیائی تے فیر وجود دا سہارا دے کے اوہنوں میرے کول لے آئی۔۔۔اوہنوں کرسی تے لیٹن دے انداز نال بٹھا دتا گیا۔۔۔

''آپی پچھانیاں جے ایہہ کون نیں۔۔؟''شازیہ نے میرے ول اشارہ کردیاں شائستہ نوں پچھیا۔۔۔

''ہن تاں اپنی پچھان وی نہیں رہی۔۔۔''اوہنے ڈبی جہی آواز وچ اُکھڑے اُکھڑے ساہواں نال آکھیا۔۔۔تے

''اکھیاں میٹ لیاں۔۔۔''

''عثمان صاحب نیں۔۔۔خالہ دے گھر دے سامنے رہندے سن۔۔۔چھوٹے ہوندے اسیں اوتھے جاندے ساں۔۔۔۔''شازیہ نے شائستہ دے موہڈے تے ہتھ رکھ کے ہلاندیاں آکھیا۔۔۔۔

''اچھا جی۔۔۔۔۔۔''اوہنے انج آکھیا جیویں اوہنوں کجھ یاد نہیں۔۔۔لگدا سی خوشی غمی، محبت تے آساں ورگے سبھ جذبے اوہدے لئی بیکار ہو چکے نیں۔۔۔

''تھوڑی دیر کھلوئے تے تھک کے نڈھال ہو جاندی اے۔۔۔۔'' شازیہ نے آکھیا

''ایناں نوں بس آرام کرن دیو تے دوائی وغیرہ دا خیال رکھو۔۔۔۔'' میں آکھیا

''دوایاں نال ای تے کجھ ہلن لگی اے ورنہ منجی اُتے ای پئی رہندی سی۔۔۔۔''

''کس قسم دیاں دوایاں دیندے او۔۔۔۔۔؟''

''ایلو پیتھک علاج کروانی آں۔۔ہن تے دوائیاں دی وی اینی پچھان ہوگئی اے کہ آپوں ادھی ڈاکٹر بن گئی آں۔۔۔۔''

''بچپن دے وچ تہانوں ڈاکٹر بنن داشوق سی۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔؟''

''سارے شوق کدی پورے وی ہوئے نیں۔۔۔۔۔۔۔؟''

''کتھوں تائیں پڑھائی کیتی جے۔۔۔۔؟''

''بس ایف اے کیتا اے۔۔۔۔۔''

''پنجابی دا مضمون وی رکھیا سی۔۔۔۔اوہ ہن تیک پڑھنی آں۔۔۔۔پنجابی وچ کی پسند اے؟ پنجابی وچ سبھ کجھ چنگا لگدا اے۔۔۔۔دل کھلارن لئی شاہ حسین دیاں کافیاں وی کدھی کدھار سن لینی آں۔۔۔۔''

ایس دوران میرے موبائل دی گھنٹی وجی تے میں موبائل آن کر کے آکھیا۔۔۔

''السلام علیکم۔۔۔۔۔۔افضل صاحب''

''وعلیکم سلام۔۔۔۔۔تسیں کتھے رہ گئے اوراجے تائیں پہنچے ای نہیں۔۔؟''

''میرے جانن والے مل گئے سن۔۔تہاڈے نیڑے پہنچ گیا واں۔ریلوے

لائن دے کول۔۔۔''

''کیڑے جانن والے مل گئے نیں ایتھے تاں میں ساریاں نوں جانناواں۔۔''

''شائستہ تے شازیہ دو بھیناں نیں۔جیڑیاں چھوٹے ہندیاں ساڈے محلے آندیاں سن۔۔۔''میں آکھیا۔۔۔

''ہیلوہیلو بند کر گیا اے۔۔''میں اپنے آپ نوں آکھیا۔۔۔

''تسیں ایتھے کنوں ملن آئے او۔۔۔؟''شازیہ نے مینوں پچھیا جیہڑی موبائل تے ہوون والی گل بات نوں گوہ نال سن رہی سی۔

''اکبر صاحب نوں جہیڑے واپڈا وچ لگے ہوئے نیں۔۔۔جنہاں دے پیو داناں اکرام اے۔۔۔جہڑے ٹھیکیداری کردے نیں۔۔۔''

''بالکل بالکل۔۔۔۔تسیں جان دے او۔۔۔''

''صرف جان دی نہیں پوری طرح پچھاندی وی آں۔۔''اوہنے دکھ نال آکھیا۔۔

''لگدا اے تہاڈے اہناں نال تعلقات کجھ چنگے نہیں۔۔۔۔''

''اسیں کسے نال کیہ تعلقات بنانے یا وگاڑنے نیں۔۔میری آپی دی اے حالت اوسے دے پاروں اے۔۔جہنے آپی نال ویاہ کر لیا تے فیر پیراں تے بھار پا کے کھلو نہ سکیا۔۔لگدے لانیاں دے اثر ہیٹھ آ گیا۔۔مار کٹائی،معنے تہمتاں۔۔۔ آپی نے چپ وٹ لئی۔۔پر اوہ باز نہ آیا۔۔اوہنے آپی نوں دھکے مار کے تن دے تن کپڑیاں نال گھروں کڈھ دتا۔۔بعدوں کاغذ ٹور دتے۔۔۔بزدل۔۔۔''غصے تے نفرت نال اوہدے ہونٹھ کنبن لگ پئے۔۔۔

''شازیہ حوصلہ کر۔۔۔حیاتی نوں اگانہہ ٹورن لئی اوہدی بڑی لوڑ ہوندی اے۔۔۔گل تاں میں کر دتی پر سچی گل اہ وے کہ اوہناں دے دکھ نے مینوں ڈاڈھا

اُداس کردتا سی ۔۔۔''

''عثمان صاحب ۔۔۔حوصلہ کروی لواں گے تے کی ہووے گا۔۔؟ کناں ویلا تے لنگھ ای گیا اے۔۔جہڑا رہ گیا اے اوہ وی رُلدیاں رُلدیاں ۔۔۔۔''اہ کہندیاں اوہدیاں اکھاں وچوں ہنجواں دی لڑی ٹرپئی۔۔فیر اوہنے اکھاں نوں گھٹ کے میٹ لیا۔۔۔جہناں وچوں گلیڈ ونکل کے پپنیاں تے پھیل گئے۔۔۔ایس دوران کوئی وٹہ زور نال بیری نال ٹکرایا۔۔شازیہ نے اکھاں کھولیاں۔۔بیری نالوں کجھ بیر لتھ کے بھوئیں تے ڈگ پئے۔اُہ اُٹھی تے اوہنے ڈگے بیر چُکنے شروع کر دتے۔۔۔تیہ ورھے پہلوں دی تر کونے چکدی شازیہ دی اکھاں دی چمک تے اج دیاں بجھیاں پلکاں تے بجھیاں اکھاں والی شازیہ وچ کناں فرق سی۔۔۔میں بیتے ویلے ول گوہ نال تکیا۔۔بانسری دی سُر وچوں چیکاں نکل کے میرے آل دوالے کھلر دیاں جا رہیاں سن۔۔میرے اُتے اک اجہی کیفیت طاری ہوگئی۔۔شازیہ میرے سامنے دونویں تلیاں سدھیاں کر کے کھلو گئی۔۔اوہدی اک تلی اُتے کجھ بیر سن تے دوجی تلی اُتے بیراں نوں وجن والے وٹے۔۔بیراں والی تلی میرے اگے کر دیاں اُہنے آکھیا۔۔

ا''ہ تہاڈے لئی نیں عثمان صاحب ۔۔۔''

میں بیر چکن دی بجائے شازیہ ول گوہ نال تکیا تے اوہنے وٹیاں والی تلی پچھے ول کر دیاں آکھیا۔۔

''اہ ساڈے لئی نیں عثمان صاحب ۔۔۔۔۔"ساڈے لئی''

•••

اگلا گھر

اوہ چھت دے گھمدے پکھے تھلے نیویں پا کے بیٹھی سی۔ہتھاں دیاں اُنگلیاں اک دوجے وچ پاوندی تے حیاتی دے ورقے تھل رہی سی۔۔۔
ساون دی حبس تے گرمی وچ پکھے دی ٹھنڈی ہوا اوہنوں کجھ سکون دے رہی سی۔۔پر وجود دے اندر دی گھٹن تے بے چینی جیہڑے موسم دی وجہ نال سی اوہدے وچ کئی ورھیاں توں تبدیلی نہیں سی آئی۔۔۔پکھے دے پراں وچوں نکلدی ہوئی واج انج لگ رہی سی جویں کوئی ڈُسک رہیا اے۔۔۔پر اوہنوں کسے نے جھر دیاں وی نہیں سی ویکھیا۔۔ہاں گھمدے پکھے تے اپنی حیاتی نال اوہنوں اک سانجھ محسوس ہو رہی سی۔۔اوہدی حیاتی دے دن بس انج ای لنگھدے جا رہے سن۔جہدی راہ وچ آس دا کوئی ٹیشن وکھالی نہیں سی دے رہیا۔۔بس اک کسک سی جہدے وچ اوہ ڈبی رہندی سی۔تے اندروں اندر دبی چنگاری وانگوں سلگدی رہندی سی۔۔اوہدے اندرلے جذبیاں دے سیک دا اندازہ اوہنوں باہروں ویکھ کے نہیں سی ہوندا۔۔۔اوہ جدوی کلی ہوندی تان انج ای فرش تے پتھلا مار بہندی۔۔دوجیاں سامنے اوہ اپنے کماں وچ اُنج ای رُجھی رہندی۔۔جویں اوہنوں کوئی روگ ای نہ ہووے۔۔
اج اوہنوں اپنی ماں نال دس ورھے پہلے کیتیاں گلاں یاد آ رہیاں

سن۔اُڈ یک نے اوہنوں اندروں بھن تروڑ دتا سی۔جدوں اوہ نکی جہی ہوندی سی ماں اوہنوں ہرویلے کے لائی رکھدی سی۔۔۔

''کدھر ٹر گئی ایں نی افشی۔۔۔۔ایدھر آ۔۔۔سبھناں ان پانی کھا لیا اے۔۔۔بھانڈے چک کے کھرے وچ رکھ۔۔'' اُہ منہ بناندیاں ہویاں کہندی۔۔

''ماں ہنے تے میں کمرے وچ جھاڑو پونچھ کر کے آئی آں۔۔تھوڑی دیر بعدوں چک کے رکھ دینی آں۔۔'' ماں غصے وچ آجاندی تے کہندی۔۔۔

''توں اک دن اگلے گھر وی جانا ایں۔۔انج تیریاں عادتاں وگڑ جان گیاں۔'' اوہ چپ کر کے ماں دی گل سن لیندی۔پر سوچدی۔۔اگلا گھر کہڑا اے۔۔جیہڑا اوہنوں ایتھے کُھل کے جیون وی نہیں دیندا۔۔۔اپنی گُڈیاں پٹولیاں نال رج کے کھیڈن وی نہیں دیندا۔گرمیاں دیاں چھٹیاں وچ وی سارا دن کے لائی رکھدا اے۔۔۔

راتیں جدووی اوکوٹھے اُتے اپنی نکی بھین نال منجی اُتے لیٹ دی کئی سوال اوہدے دماغ وچ گھمدے۔ تاں اوہ امبر اُتے کھڑے تاریاں ول ویکھدی۔امبراں دے اڈنمبراں وچ گواچ کے ماں دے روز روز آکھن والے جملے ''اگلے گھر'' دی سوچ توں بے نیاز ہو جاندی۔اوہدیاں اکھاں نیندر دے نال بھر جاندیاں۔امبراں دے تارے اوہدے سفنیاں وچ لشکن لگ پیندے۔۔

اوہ دو بھیناں تے دو بھرا سن۔۔دو بھرا وڈھے تے بھین اوہدے نالوں نکی سی۔۔ایس لئی ماں اپنا ہتھ ونڈا ون لئی سارے کم اوہنوں ای کیندی سی۔۔ہن تاں اوہ کافی وڈھی ہوگئی سی تے سوچن سمجھن وی لگ پئی سی۔۔

''افشی کوٹھے اُتے پائے کپڑے سک گئے نیں۔۔اُتے جا کے لے آ۔۔'' ماں نے اوہنوں آکھیا سی۔۔

''ماں صابر سویرداویلا بیٹھااےاوہنوں کہہ دیوو۔۔''افشی بولی۔۔

''ایہہ منڈیاں دے کرن والے کم نہیں۔۔گھراں دے کم کردیاں دھیاں ای سوہنیاں لگدیاں نیں۔۔''صابر نے آکھیا تے ماں صابر دی گل سن کے کجھ نہ بولی۔۔تے افشاں کوٹھے اُتے جا کے کپڑے اکھٹیاں کر دیاں ہوئی سوچن لگ پئی۔۔دھیاں نوں اگلے گھر جان دے ناں اُتے کولہو داڈھگا بنا کے رکھ دتا جاندا اے۔۔جدکہ کُڑیاں دی حیاتی اگلے گھر ہووے یا پشلے گھر اوہدے وچ توازن ہونا چاہیدااے۔۔

اوہنوں پڑھن دا بڑا شوق سی۔جد ایف اے وچ اوہدا اے گریڈ آیا۔۔تے اوہدی خوشی دا کوئی ٹھکانہ نہ رہیا سی۔۔اوہ آن والے ویلے دے سنہرے سفنیاں وچ گواچ گئی۔۔ہن اوہنوں اگانہہ ٹورن دا چارہ کرو۔اوہنے بوہے پچھے کھلوتیاں اے گل سن لئی سی۔۔افشاں دا دل کیتا کے اوہ رج کے رووے۔۔چیخے تے ماپیاں نوں کہہ دیوے کہ میں حالاں پڑھنا ایں۔۔پر اوہ ہمیشہ دی طرح ہن وی چپ کر گئی۔اوہدی زُبان نے اوہدیاں آساں دا ساتھ دین توں انکار کر دتا۔۔تاں فیر اوہدے ہتھ پیلے ہوگئے۔۔اوہنے اگلا گھر وی ویکھ ای لیا۔۔۔

اوہدی جندڑی حیاتی دے ریت چھلیاں وچ پھسدی گئی۔جتھے چیکاں ہاواں اوہدے اندروں نکل کے وی نہ نکلدیاں۔۔ جثّے دے اندرواندر پرتاوایاں واجاں وانگوں ٹکراں مار مار کے حیاتی دی کڑتن اہدے لہو وچ گھولدیاں تے روح نوں تڑفاندیاں رہندیاں۔۔۔

''اگلا گھر کیہ سی۔۔۔؟ سارا سارا دن لتاں بھاواں چلدیاں رہندیاں پر کم نہ مکدے۔۔کدی کدھار اوہ اپنے آپ نوں آکھدی۔۔کم کرن دی کوئی گل نہیں۔۔ایہہ تاں میں پہلوں وی کرنی ساں۔۔پر ایتھے ہر ویلے ٹوکا ٹاکی۔۔۔ایہہ

نہیں کرنا۔۔ایتھے نہیں جانا۔۔اوتھے نہیں جانا۔۔۔اوہنوں اے سبھ کجھ سننا پیندا۔۔سس سوہرے نے نپ کے رکھیا تے اوہ نپی رہی۔۔اوہدے پیکیاں نال اوہدے سوہرے رُس گئے۔نوبت طلاق اُتے آ گئی۔۔تاں اوہنے اپنا گھر بچان لئی ماپیاں ول نہ جان دی حامی بھرلئی۔۔۔ویلے دا پنچھی اُڈ دا رہیا۔۔اوہ اپنے آہلنے وچ سہمی چڑی وانگوں دبکی بیٹھی رہی تے اپنے چواں بچیاں نوں بوٹیاں وانگوں پالدی رہی۔

اوہ پیکے نہ جاسکی۔پر اوہنے خیالاں وچ پیکے وسائے۔۔ماں دے گھر اگوں لنگھدی سوڑی گلی ہن اوہنوں بڑی چنگی لگدی سی۔جدوی اپنے خاوند نال پیکے گھر ول ٹردی سی۔اوہدے ماں باہر بوہے وچ کھلو کے اوہنوں دُور گلی تیک جاندیاں ویکھدی سی۔۔گلی مڑدیاں ای ماں ول اک نظر ویکھدیاں اوہدے دل نوں کھچ پیندی۔کیوں جے اوہ اپنی دھی تے جوائی نوں اکٹھیاں جاندے ویکھ کے خوش ہوندی۔پر اج دس ورھے گزرن دے بعد دی سوڑی گلی دی یاد کسے ندی نالے وانگ دل دی وستی وچ وگدی محسوس ہوندی۔اوہنے اپنیاں سکھیاں نال ہسن کھیڈن وچ کوئی چوکھی حیاتی نہیں سی گذاری۔۔پر جہناں ویلا وی گذاریا۔۔اج اوہ چن دی چاننی وانگوں اندروں بلدے جثّے نوں ٹھاردا ہویا محسوس ہندا۔بچپن وچ اوہدے کول کوئی چوکھے کھڈونے تے نہیں سن۔کجھ مٹی دے گگھو گھوڑے سن۔پر اج اوہ وی کنے پکے پیڈے لگدے سن۔پیکے گھر کئی فنکشن ہوئے۔گذر گئے پر اوہ نہ جاسکی۔

ہن تے اوہدا سس سوہرا وی دنیا اُتے نہیں سی رہے۔پر پیکے گھر نہ جان والی بندش قائم رہی پتہ نہیں محسن دا دل کس مٹی دا بنیا سی۔اوہنوں کدی احساس ای نہیں ہویا۔کہ اوہدی بیوی افشی اُتے کی بیت رہی اے۔اج اوہ پکھے تھلے فرش اُتے بیٹھی ہوئی سی۔باہرلے گیٹ نوں کنڈی لانی بُھل گئی سی۔اوہنوں پتہ ای نہیں چلیا کہ

کہڑے ویلے اوہدا خاوند اوہدے کول آن کھلوتا سی۔

''آخر آ گئی نہ تینوں ماں دی یاد۔۔'' محسن نے چبھدے انگ وچ اوہنوں آکھیا۔۔ تے افشاں نے گھبرا کے اکھاں کھولدیاں اوہدے ول تکیا۔ پر مونہوں کجھ نہ بولی۔۔

''دس ورھے ہو گئے نیں۔۔ تیری ماں دی آکڑ تے نہیں ٹٹی۔ دھیاں جمن دا شوق سی تے نیوناوی سکھ لیندی۔'' محسن نے چوبھویں لہجے وچ آکھیا۔۔

''تُساں تے بوہے ای ڈھو چھڈے سن۔۔ میری ماں تے تہانوں مناندیاں تہاڈیاں گلیاں وچ رل گئی سی۔۔۔''

افشاں دے بند ہونٹھاں نے اوہ گل مونہوں باہر نہ جان دتی۔۔۔ محسن بولدا رہیا تے افشاں دے دماغ وچ جواب ریت دے گھروندیاں وانگ ڈھیندے رہے۔۔

''کہڑے مراقبے وچ پئی ہوئی ایں۔۔۔ تیرے ماپیاں نے کوئی دس ٹرک جہیز نال گھل دتے سن۔۔۔''

''جو اوہناں نوں پجدا سی۔ اوہ اوہناں تہانوں دے دتا۔۔ جد دھی والے دھی ای دے دیندے نیں تاں اوس دے بعدوں دین لئی ہور کی رہ جاندا اے۔۔۔''

ایس گل نے بند ہونٹھاں وچوں نکلن دی بڑی کوشش کیتی سی ایس نوں اوہ کوڑے پانی دے گھٹ وانگوں پی گئی۔

''جے ایتھے رہنا ایں تاں پشلیاں نوں بھل کے۔۔۔ انج پتھلا مار کے بہنا تے اوہناں دی یاد وچ گواچے رہنا مینوں اُکا چنگا نہیں لگدا۔۔۔''

''اک یاد ای تاں میرے کول اے۔۔۔ جہدے سہارے میں حیاتی دے دس ورھے سسکدیاں گزار دتے نیں۔۔۔ اوہ یاد وی میرے کولوں کھوہ لینا چاہندے او۔۔۔ تسیں ظلم دیاں حداں ٹپ رہے او۔۔'' افشاں دے اندر لا جذبہ کسے

چڑھدے ہڑ وانگوں اُٹھیا۔۔تاں بند ہونٹھاں وچ حرکت پیدا ہوئی۔۔۔۔

''ہاں ہاں بول۔۔۔مینوں پتہ اے ہن توں بولن بغیر نہیں رہ سکدی۔۔تیرے اندر پشلیاں دا درد مویا نہیں۔۔۔''

''تسی۔۔۔سکولوں آئے اپنے بچیاں نوں کمرے وچ وڑدیاں ویکھ کے اوہدے ہلدے ہونٹھ۔۔۔تسی کہہ کے بند ہو گئے۔۔۔''

''توں کوندی کیوں نہیں۔۔۔۔؟ چپ کیوں ہو گئی ایں۔۔۔۔۔؟''

''تساں تاں مینوں بھرادے ویاہ تے وی نہیں جان دتا۔ میں تاں خیالاں دی گڈی وچ بہہ کے بھرا دی جنج نال گئی ساں۔۔۔چھوٹی بھین دی واری وی اہنوں مہندی انج ای لائی سی۔۔۔۔''

اہ گل وی ہوٹھاں توں باہر نہ جا سکی۔محسن کمرے وچوں باہر جا چکیا سی پر اُہ ہن وی گم سم بیٹھی بالکل پتھر دی مورتی جاپ رہی سی۔۔۔۔۔

•••

ماں دا دُکھ

''میں تہانوں دس منٹ دینا واں تسیں گوہ کر لو۔۔۔''جج صاحب نے مستغیث تے ملزماں دے وکیلاں دے دلائل سن کے کڑی نوں آکھیا۔
جہدے اغواء پاروں اوہدی ماں نے کٹہرے وچ کھلو تے ملزماں خلاف ایف آئی آر درج کرائی سی۔کڑی ملزماں نال ای آئی سی تے اوہناں دے پاسے ای کھلوتی سی۔اوہناں دی قبل از گرفتاری ضمانت کنفرم ہون دا دارومدار ہن اوہدے اُتے سی۔اوہ بالغ ضرورسی پر سرسری ویکھن پاروں ہولی جئی عمر دی لگدی سی۔اوہنے جج صاحب دا حکم سن کے نظراں اُتے چکیاں۔
''یور آنر۔۔۔کڑی ملزماں دے اثر ہیٹھ اے۔۔میری گذارش ایہہ وے کہ کڑی نوں ایہناں دے دباوتوں آزاد کر کے اینوں ماں نال ملن دا موقع دتا جاوے۔۔۔''مستغیث دے وکیل نے جج صاحب نوں عرض کیتی۔
''ایہہ درخواست ضمانت اے تے نالے کڑی ملزماں ول ای کھلوتی اے۔میری عدالت نوں عرض اے کہ ایس درخواست دا فیصلہ صرف دلیلاں اُتے ای کیتا جاوے۔ماں نال ملن پاروں ایہدی رائے متاثر ہوسکدی اے۔۔۔''ملزماں دے وکیل نے آکھیا۔۔

''دوویں پارٹیاں عدالت وچوں باہر نکل جان۔تسیں دھی نال ملاقات کر لوؤ۔''جج صاحب نے ملزماں دے وکیل دی عرض نوں رد کردیاں تے مائی ول اشارہ کردیاں آکھیا۔۔جہڑی کافی دیرتوں عدالت وچ کھڑی ہنجو کیر رہی سی۔۔۔تاں ہن اوہدیاں اکھاں وچ آس کرنٹ وانگوں پیدا ہوئی تے وگدے ہنجوواں نوں شادی اُتے لگیاں چھوٹیاں بتیاں وانگوں روشن کر گئی، فیر اوہدا پورا چہرہ لشکاں مارن لگ پیا تے اوہدیاں سسکیاں اندروااندرای دب گیاں تے آساں وچ گُنے ہوئے جذبے کونپلاں وانگوں پھٹ پئے۔دوجی لامب کڑی سمندر دی چپ وانگوں کھلوتی سی۔جہدے وچ خورے کہڑے ویلے لامبوں موجاں اُٹھ کھلونیاں نیں۔تاں کیہ کجھ روڑھ کے اپنے نال لے جاندیاں نیں۔کدی کدھارا وسے سمندر دے کناریاں نوں برباد کردیندیاں نیں جہدے وچ اوہ پلدیاں تے جوان ہوندیاں نیں۔

عدالتاں وچ حیاتی دے ون سونے مکھ سامنے آندے نیں۔بندے خورے کیہ کیہ کرگزردے نیں تے کہڑی کہڑی حداں نوں چھولیندے نیں۔سماجی حیاتی دی بنت ای کجھ انج دی ہوندی جارہی اے کہ چار چوفیرے انسان نوں رنگ برنگی رغبتاں نے گھیریا ہویا اے۔جہڑیاں اوہدے کولوں ٹھیک فیصلہ کرن دی طاقت کھوندیاں جا رہیاں نیں۔کجھ لوک اپنیاں خواہشاں دی تکمیل وچ اپنے انھے ہوندے جارہے نیں کہ اوہناں نوں کومل تے سُچّے جذبے والے رشتے وی سماج دی کندھ وکھالی دیندے نیں۔

''ایتھے بہہ جاؤ۔''نائب کورٹ نے کڑی تے اوہدی ماں نوں اک پاسے پئے بنچ ول اشارہ کردیاں آکھیا۔۔تاں ماں دھی اوس بنچ اُتے بہہ گئیاں۔دونواں فریقاں ولوں آئے ہوئے لوک عدالت توں باہر نکل گئے کسے دوجی درخواست ضمانت دی پکار ہوئی تاں عدالت اپنے کم وچ رُجھ گئی۔

''پتری۔۔۔ایہہ کی ہو گیا اے۔سارا زمانہ گلاں پیا کردا اے۔۔۔'' ماں نے آکھیا۔ پر اوہ کسے پتھر دی مورتی وانگوں چپ بیٹھی سی۔

''شمیم میرے وچ ہمت نہیں رہی۔تھانے کچہری وچ کھجل ہو ہو کے رُل گئی آں۔ایتھے کسے نوں کسے دی کوئی چنتا نہیں۔توں تے اپنی وڈھیری ماں دی گل سن۔۔۔'' ماں نے منت کیتی تاں اوہنے نظراں اُتاں چکیاں۔فیر اک نظر ماں ول ویکھ کے نیویاں کرلئیاں۔۔ایہہ ایس گل دا اشارہ سی کہ اوہ ماں دی گل سنن لئی تیار ہو گئی اے۔

''تیرا پیو بہشتی تیرے جمن اُتے ایناں خوش ہویا کہ مٹھائی دے ڈبے چک لیایا۔میں آکھیا دھی دے جمن اُتے خوش نہیں کرنی چاہیدی۔سگوں رب کولوں سوہنے نصیب دی دُعا کرنی چاہیدی اے۔کہن لگا دو منڈیاں بعدوں رب نے میرے اُتے رحمت کیتی اے۔توں تے اینویں مینوں آون والے ویلے توں ڈرارہی ایں۔''

''شمیم پتری۔۔اپنے پیو دی ایس گل دی خاطر عدالت وچ دس کہ تیرے نال کیہ ہویا اے۔۔'' ماں نے شمیم ول اُمید نال ویکھیا۔ پر ایس واری اوہنے نظراں وی اُتاں نہ چکیاں۔سگوں چپ وٹ کے بیٹھی رہی۔

''تیرا پیو مزدور سی۔جدوں تھک ہار کے گھر آندا توں اوہدیاں لتاں نال چمبڑ کے ون سونی شیواں دی فرمائش کردی۔اوہ اپنی جیب وچ ہتھ ماردا۔کوئی نہ کوئی شے تینوں دین لئی اوہدے کول ہوندے تے نالے کہندا دھیاں پرایا دھن ہوندیاں نے ایناں کہڑا اسدا ایتھے بیٹھ رہنا ایں۔ایناں نوں خوش رکھنا چاہیدا اے۔توں تھوڑی جہی وڈھی ہوئی تے خورے اوہنوں کی ہویا۔اوہدی بے پرواہی ڈاڈھیاں فکراں وچ بدل گئی۔اوہ اٹھ گھنٹے دی بجائے بارہ گھنٹے کم کرن لگ پیا۔تیرا داج تے بنا گیا پر ساہ دی بیماری ہتھوں سانوں چھڈ کے ہمیش لئی ٹر گیا۔۔'' ہو کے لیندا۔

''شمیم۔۔۔شمیم۔۔۔''

''بس کر ماں۔۔۔''شمیم پہلے واری بولی تے ایناں کہہ کے چپ ہوگئی۔

''توں اج عدالت وچ سچی گل دس دیویں،تاں جے ایہہ لوگ اج جیل وچ جان۔تینوں پتہ اے کہ تیرے بھرا نوں لوکی طعنے ماردے نیں۔اوہ کئی دناں توں گھروں باہر نہیں نکلیا۔تیرا وڈا بھرا ایہہ گل سن کے ایڈا دل برداشت ہویا اے کہ اوہنے پنڈی توں پیغام گھلیا اے کہ کدی وی گھر نہیں آوے گا۔''شمیم دے منہ اُتے پہلی واری فکرمندی وکھالی دتی تاں ماں نوں کجھ اُمید لگی۔

''جے اوہ کوئی کم کاروالا بندہ ہوندا تاں میں منداں تھلے جیب دے کے تیری گل سن لیندی پر ایس وڈھیاں مونچھاں والے اکو دے کردار دا تینوں کیہ پتہ۔۔۔ملزماں دے کٹہرے وچ انج کھلوتا سی جیویں پنڈ دا کوئی چوہدری ہووے۔کم کیہ کردا اے۔۔۔؟لوکاں نوں فراڈ تے ٹھگیاں لاندا اے۔۔چوراُچکیاں نوں پناہ دیندا اے۔شمیم تینوں بابل دے ویہڑے دا واسطہ ای سچی گل کردے تاں جے ایناں نوں ایناں دے کیتے دی سزا ملے تے توں میرے نال مڑ اپنے گھر جاویں۔میں تینوں اپنے ہتھاں نال ٹوراں گی تیرے مامے دا منڈا اج وی تیا راے۔خاندان دی عزت لئی اوہ سبھ کجھ بھلن نوں تیار اے۔نال اوہ کہندا اے شمیم دا کی قصور اے۔۔''

اوڑک ماں نے شمیم دے سر تے ہتھ پھیریا تے دونویں ہتھ بنھ کے آکھیا۔۔

''ماں دے جڑے ہتھاں دا واسطہ ای ایناں دا مان رکھ لیویں۔ویلا ہن تھوڑا ای رہ گیا اے۔''شمیم نے سر ہلایا تاں ماں نوں کجھ حوصلہ ہویا تے اوہ چپ کر کے بہہ گئی۔

کجھ دیر بعد فیرا پنے آپ وچ بڑ بڑائی۔۔۔

''پتہ نہیں ایہہ سماج پیو دی اُس جتی ول کیوں نہیں ویکھدا جہڑی ورھیاں دیاں لوڑاں پوریاں کردیاں گھس جاندی اے۔ماں دی حیاتی ول کوئی نہیں غور کردا جہڑی دھیاں دی جان بنان وچ برف وانگوں کھر دی تے گلی مٹی وانگوں گھلدی جاندی اے۔ماں دے دُکھ نوں کوئی کیہ جانیں۔۔بس ایتھے تے ہر ویلے ٹی وی اخباراں اُتے کڑی منڈے دے رولے نیں۔۔بھلا کڑیاں بھوئیں وچوں اُگدیاں نیں۔۔اوہناں دے ماں پیو نہیں ہوندے۔۔بھرا نہیں ہوندے۔۔ساک نہیں ہوندے۔۔ایہہ نہیں ویکھدے اوہناں تے کیہ گذردی ہووے گی۔۔ہر پاسے عورت دا اشتہار لا دتا گیا اے۔ا'' وہدے نیڑے بیٹھے اک وکیل نوں اوہدیاں سرگوشیاں سنائی دتیاں۔۔۔

''ماں جی معاف کرنا،سماج دیاں سوہنیاں ریتاں وچ پلی محبت دے کئی اُجلے رنگ نیں۔جہڑے کائنات دا حسن نیں۔اوہ کدی انج منہ زور نہیں ہوندے کہ کسے دی عزت اُتے حرف آوے۔پر کیہ کیتا جاوے اصلی شیواں خورے کتھے گواچ گئیاں نیں۔ہن تے نقلیاں نوں بنا سنوار کے پیش کیتا جاندا اے۔''

مائی نے وکیل دی گل ول کوئی دھیان نہ دتا۔فیر دوبارہ اکو دی درخواست ضمانت دی پکار ہوئی۔۔

''تسیں کیہ کہنا چاہندے او۔'' عدالت نے شمیم نوں پچھیا۔۔

''مینوں کسے نے کوئی اغواء نہیں کیتا۔۔۔میں اپنی مرضی نال گھروں آئی آں۔۔'' ایہہ کہہ کے شمیم چپ ہوگئی۔۔

عدالت نے اکو تے اوہدے سنگیاں دی ضمانت کنفرم کر دتی۔شمیم جہناں نال

آئی سی اوہناں نال ٹرگئی۔۔جاندی واری اوہنے ماں ول وی نہیں ویکھیا۔۔

ماں کلیجے اُتے ہتھ رکھ کے چکدیاں ہویاں عدالت وچوں باہر نکلی۔اوہنے اپنے دل دی دھڑکن ڈھول وانگوں وجدیاں سنائی دتی تے اوہ عدالت دی باہر لی کندھ نال سہارا لے کے کھلوگئی۔۔ماں دا دُکھ کوئی کیہ جانے۔۔اوہ بڑبڑائی۔۔اوہنوں انج لگا جیویں طوفانی لہراں اوہدے دل وچ وگ رہیاں نیں تے اوہناں کناریاں نوں رولدیاں جارہیاں نے جہناں وچکار پل کے اوہ جوان ہوئیاں نیں۔۔۔۔۔۔

•••

کاروائی

اوہدے چہرے دا رنگ بار بار بدل رہیا سی۔ درمیانہ موسم ہون پاروں وی متھے تے پسینے دے چھوٹے چھوٹے قطرے سن۔ جہڑے لکیراں چون تے وگن دی بجائے اپنی اپنی جگہ تے ٹکے ہوئے سن۔ گھبراہٹ نال اوہ کمرے دے آل دوالے ویکھ رہیا سی۔ پر اوہدی اکھاں وچ کوئی ہور ای منظر سی۔

''تُسیں حوصلہ رکھو تے دل کھلار کے شہادت دیوو۔۔۔۔'' سرکاری وکیل نے اوہنوں پریشان ویکھ کے آکھیا۔۔

''جناب عالی۔۔۔کوشش تے رہیاواں۔۔۔۔پر۔۔۔؟'' ایہہ کیہہ کے او ہنے فقرا ادھورا چھڈ دتا۔۔اوہدیاں اکھاں ول ویکھدیاں محسوس ہو رہیا سی کہ کوئی منظر اوہدے خیالاں وچ چھاچکیا اے۔۔

''پر کیہہ مطلب۔۔۔'' سرکاری وکیل نے اوہدی گل مکمل کران لئی پچھیا۔۔

''جناب ایس دھماکے وچ بالاں، عورتاں سمیت کوئی پندراں نُو ہلاک تے کئی پھٹڑ ہوئے سن۔۔مرن والیاں وچ میرے دو سکّے بھرا وی شامل نیں۔'' ایہہ کہندیاں اوہ ہوکے لے لے کے روون لگ پیا۔۔

''ساڈا دیس اج ایہناں سماج دشمن عناصر دی لپیٹ وچ آیا ہویا اے۔۔ملکی

ترقی تے خوشحالی لئی امن دی بہوں لوڑ اے۔۔پر ایہہ اپنے مخصوص مفادلئی بیگناہ انساناں نوں ہلاک کر رہے نیں تے بدامنی دا ماحول پیدا کر رہے نیں۔۔۔ماسٹر عنائیت صاحب۔''

''اج تہانوں اعتماد تے جرأت نال شہادت دینی پووے گی۔۔تاں جے ایہو جہے لوکاں نوں سزا مل سکے۔۔''سرکاری وکیل نے پولیس فائل توں اوہداناں پڑھ کے اوہنوں مخاطب کردیاں آکھیا۔۔تے ماسٹر عنائیت کول بیٹھے دوجے دو گواہ وی گوہ نال اوہدے ول دیکھن لگ پئے۔۔

''تسیں سب اہم تے پڑھے لکھے گواہ او۔۔تسیں سب نے اپنا اپنا بیان پولیس فائل توں پڑھ لیا اے۔۔تساں سب نے ملزم نوں گرنیڈ سٹن توں بعد موقع توں نسدیاں ویکھیا اے۔۔کوئی گل بات پچھنی اے تے میں حاضر آں۔۔''سرکاری وکیل نے آکھیا۔۔

''سر۔۔۔جناب نُوں پتہ اے۔۔۔میں،میری بیوی تے اوس دھماکے وچ زخمی ہون والا میر تیجا بھرا گواہ آں۔۔۔گواہی دین پاروں سانوں اوہناں نہیں چھڈ نا۔۔''ماسٹر عنایت نے ہتھ جوڑ دیاں آکھیا۔۔

۔۔۔۔۔سرکاری وکیل نے پچھیا۔

''سر میریاں دو دھیاں نیں۔۔۔۔اک ڈاکٹر بن رہی اے تے دوجی انجنیئر۔۔میں بڑی محنتاں مشقتاں تے چاواں نال ایہناں نوں ایتھوں تیک اپڑایا اے۔۔میرا سب کجھ ایہوای نیں۔۔اگر اسیں ایس ملزم دے خلاف شہادت دتی اوہناں میریاں دھیاں نوں مار دینا ایں۔۔پورے ملک وچ ایناں دا نیٹ ورک پھیلیا ہویا اے۔۔۔میں تاں مرسکناواں پر دھیاں نوں مردیاں نہیں ویکھ سکدا۔۔۔''

'''اگر سب لوگ انج سوچن لگ پئے تے ایہناں تخریب کاراں دے حوصلے

ہور وی ودھ جان گئے۔۔ ماسٹر صاحب۔۔دل وڈا کرو۔۔تاریک پہلواں اُتے نظر نہیں رکھنی چاہیدی۔۔'' سرکاری وکیل نے ماسٹر عنائیت نوں ہلہ شیری دیندیاں آکھیا۔'' ٹھیک اے۔۔۔سرکاری وکیل صاحب۔۔۔چلو جو ہوئیگا ویکھ لواں گے۔۔۔'' ماسٹر عنایت نوں اپنے آپ نوں تسلی دیندیاں آکھیا۔۔۔

عدالت وچ تناں گواہاں دی شہادت ریکارڈ ہوئی۔۔سارے گواہ واری واری اپنے بیان توں پھر گئے۔۔سرکاری وکیل نے عدالت توں اوہناں نوں منحرف گواہ قرار دلوا کے اوہناں اُتے جرح کیتی۔۔۔فیر اپنے دفتر وچ واپس آ کے منحرف گواہاں دے خلاف کاروائی لئی لکھن لئی کاغذ اپنے سامنے رکھیا۔۔۔اوہ گواہ جہڑے اپنے بیان زیر دفعہ 161 ض ف توں پھر جاندے نیں تے ملزماں دے خلاف شہادت نہیں دیندے سرکار ولوں اوہناں دے خلاف کاروائی ہوندی اے۔۔سرکاری وکیل نے گواہاں دے خلاف کاروائی تجویز کرن لئی لکھن دا ارادہ کیتا۔۔تے اوہنوں بیتے کل دے جھروکے وچھوں اک واج سنائی دتی۔۔۔گواہ عدالتاں وچ اپنے بیاناں توں کیوں منحرف ہوندے نیں۔۔۔۔؟

ایہہ سوال اوہنوں پبلک سروس کمیشن دے اک ممبر نے پچھیا سی۔۔اوہ ضلعی سطح دا سرکاری وکیل سی۔۔تے ہن اوہنے صوبائی سطح دے سرکاری وکیل دی پوسٹ لئی منعقدہ پبلک سروس کمیشن دا تحریری امتحان پاس کر لیا سی۔۔اوہ انٹرویو کرن والے پینل دے سامنے بیٹھا سی۔جہدے وچ قانون دے شعبے دے وڈے ماہرین تے ریٹائرڈ فوجی تے سول بیوروکریٹ موجود سن۔چیئرمین پبلک سروس کمیشن نے انگلش وچ اوہنوں آکھیا سی۔۔'' کہ اپنا تعارف کرواؤ۔'' اوہ روانی تے تسلسل نال انگریزی زبان وچ اپنا تعارف کراندا رہیا۔۔سوہنی انگریزی بولن پاروں وی اوہنوں انج لگا کہ اوہدا تعارف ادھورا اے۔۔فیر اوہنے اعتماد تے فخر نال آکھیا۔۔کہ میں پنجاب دا رہن

والا آں تے مینوں پنجابی زبان نال محبت اے۔۔ایہہ گل کر کے اوہدے دل نوں ٹھنڈ پے گئی۔۔۔

اوہنوں کئی قانونی سوال پچھے گئے جہناں دے اوہ جواب دیندا رہیا۔۔۔جد اوہنوں عدالت وچ گواہاں دے منحرف ہون دی وجہ پچھی گئی تے اوہنے آکھیا۔۔پیسے دھیلے دے لالچ پاروں گواہ ملزماں دے خلاف شہادت نیں دیندے۔۔ایہہ جواب دے کے اوہنوں انج لگا کہ جیویں اوہنے ادھا سچ بولیا اے تے اصل گل اپنے اندر رکھ لئی اے۔۔اوہدے دل تے دماغ اندر کھچ دھرو شروع ہو گئی۔۔انٹرویو دی مصلحت اوہنوں مجبور کر رہی سی کہ اوہ ایس جواب اُتے ای اکتفا کر لے۔پر سچ چھپاؤن دی اوہنوں عادت نہیں سی۔۔پنجابی زبان دی محبت وانگ ایہہ گل وی اوہدے اندروں اُبل پئی۔۔۔سرگواہان خوف نال وی منحرف ہو جاندے نیں۔۔اوہناں نوں مناسب تحفظ فراہم نہیں کیتا جاندا۔۔۔اوہنے آکھیا سی۔۔۔

''تسی ضلعی سطح دے سرکاری وکیل وی او۔۔۔ایہہ تہاڈی ناکامی ایں۔۔۔''اک ممبر نے آکھیا۔۔

''ایہہ میری ناکامی وی اے۔۔۔تے اوہناں ساریاں دی وی جہیڑے اُچے اُچے مقام تے بیٹھے ہوئے نیں تے گواہان نوں تحفظ فراہم نہیں کر سکدے۔۔۔''سچ اوہدے اندروں باہر آ گیا۔۔

''تھینک یو جینٹل مین۔۔۔۔۔۔''چیئر مین نے آکھیا۔۔۔۔

اوہنوں انج لگا کہ جیویں اوہ اُمیداں دی صوبائی سطح توں حقیقت دی ضلعی سطح تے آ گیا اے۔۔۔فیر اوہ انٹرویو وچ فیل ہو گیا۔۔۔ماضی دا جھروکا بند ہو چکیا سی۔۔۔

''سرکاری وکیل صاحب تسی بے شک ساڈے خلاف کاروائی کرو۔۔پر اسیں

اپنیاں دھیاں نہیں مرواسکدے۔۔ پہلاں وی دو بھرا مروا بیٹھے آں۔۔'' ماسٹر عنایت نے دفتر وچ داخل ہوندیاں آکھیا۔۔۔

''میں سرکار نوں لکھ دتا اے۔۔۔۔۔ایہہ چٹھی پڑھ لوؤ۔۔۔۔'' سرکاری وکیل نے چٹھی ماسٹر عنایت نوں دیندیاں آکھیا۔۔۔

ماسٹر عنائیت نوں ڈاڈھا یقین سی کہ اوہناں دے خلاف کاروائی لئی تحرک ہو چکیا اے۔۔۔اوہنے چٹھی پڑھنی شروع کیتی۔۔۔۔

''ایہہ گواہان لالچ نال نہیں خوف پاروں منحرف ہوئے نیں۔۔۔کاروائی ایہناں دے خلاف نہیں میرے خلاف ہونی چاہیدی اے۔۔۔جیہڑا ایناں دا خوف دُور نہیں کرسکیا۔۔۔تے اوہناں دے خلاف وی جیہناں دی ذمہ داری ایہناں نوں تحفظ فراہم کرنا سی۔۔۔۔۔''

چٹھی ماسٹر عنائیت دے ہتھوں ڈگ چکی سی۔۔۔اوہدے چہرے تے کوئی خوف نہیں سی۔۔۔اوہ کسے حیرت دے مجسمے وانگ وکھالی دے رہیا سی۔۔۔۔

•••

بھاء جی

بھاء جی دی جنزل وارڈ وچ آمد تازہ واء دے جھونکے وانگ سی۔۔۔کجھ بندیاں دی شخصیت وچ اجہی کھچ ہوندی اے۔۔جے اُہ گل کرن تے سندے رہن نوں جی کرداا ے۔۔جے جھٹ بہہ جان تے ہراک دی اُمنگ ہوندی اے کہ اُہ بیٹھے ای رہن۔۔اوہناں دی چپ وی چنگی لگدی اے۔ ایناں بندیاں دوالے اجہی ٹھنڈک ہوندی اے۔۔جہڑی امن تے محبت نال بھری ہوندی اے۔سماجی حیاتی دی اگ وچ سڑدے بلدے بندے،ٹھکرائے بندے ایناں نیڑے آکے بوڑھ دی چھاں محسوس کردے نیں۔۔تے ایہناں کول بیلیاں وچ آپ مہارے اُگن والیاں پھلاں دی واشنا دا احساس ہوندا اے۔۔۔۔

''اللہ خوش رکھے میری پتری نوں۔۔۔'' بھاء جی نے جمیلہ دے سر تے ہتھ پھیر دیاں آکھیا تے اوہدیاں اکھاں گلیاں ہوگیاں۔۔۔

''اللہ دی رضا تے راضی روی دا اے۔۔دھیاں تے رحمت ہوندیاں نیں۔۔'' بھاء جی نے آکھیا تے جمیلہ اپنی کجھ دناں دی بچی ول گوہ نال ویکھیا۔۔۔

''ویلے دی اک مشہور کہانی کار نے اپنے اک ساک نوں آکھیا۔۔جد اوہدے گھر پنجویں دھی جمی تے اوہدے ہنجو نکل آئے۔ہن تریہہ ورھے لنگن پاروں

اوہنوں اپنے وگے ہنجوواں اُتے ندامت ہورہی اے۔۔اج اوہدی اُہ دھی پڑھ لکھ کے اُچے مقام اُتے جا پہنچی اے۔۔''

''اولاد اللہ دی عنایت اے۔۔۔تہاڈا کم اوہناں دی اچھی تربیت اے۔۔'' بھاء جی نے جمیلہ نوں آکھیا تے کجھ دور بیڈ اُتے لیٹی اک عورت اُٹھ کے بہہ گئی۔۔۔تے اُداس اُداس نظراں نال بھاء جی نوں تکن لگ پئی۔۔۔۔۔

''ایہدے ول مویا بچہ ہویا سی۔۔۔ایہنے اپنا بچہ ویکھن لئی بڑا واویلا کیتا۔۔۔جد بچے نوں تولیے وچ لپیٹ کے ماں نوں وکھان لئی لیایا جا رہیا سی۔۔میں بیڈ توں اُٹھ کے باہر ول گئی۔۔۔کیوں جے ایہہ منظر نہ ویکھ سکدی ساں۔۔۔خورے ایس عورت نے اپنا مویا بچہ کیویں ویکھیا ہوئے گا۔۔۔؟'' جمیلہ ہولی ہولی گل کر دیاں چپ ہو گئی۔۔۔

''اللہ کرم کرن گے۔۔۔'' بھاء جی نے اوس عورت ول منہ کر کے بزرگانہ انگ وچ آکھیا تے عورت دیاں پتھرائی اکھاں تر ہو گئیاں۔۔ہنجو وگن توں اک لمحہ پہلاں اک چمک وی وکھالی دتی جہڑی مینہ وسن توں پہلاں بجلی دی چمک وانگ سی۔۔۔

لیڈی ڈاکٹر شبانہ دورے اُتے آ گئی۔۔۔بھاء جی نے لیڈی ڈاکٹر دیاں نظراں اک دوجے ول پئیاں۔۔دونویں کجھ لمحیاں لئی اپنی اپنی تھاں تے کھلوتے رہے۔۔لنگھے ویلے دی دُھوڑ وچ اک دوجے نوں پچھانن دا جتن کر دے رہے۔۔بھاء جی نے بوہتا چر اوتھے کھلوتے رہنا مناسب نہ سمجھیا تے ڈاکٹر صاحبہ نوں سلام کر کے وارڈ توں باہر نکل گئے۔۔

''ایہہ کی لگدے نے تہاڈے۔۔۔۔۔'' لیڈی ڈاکٹر نے جمیلہ نوں پچھیا۔۔۔

''ہے تے میرے چاچا جی نیں۔۔۔پر اسیں ایناں نوں بھاء جی کہنے واں۔۔۔سارا علاقہ ایناں نوں بھاء جی کہندا اے۔۔۔نکے وڈے سب ایہو ای ناں نال پکاردے نیں۔۔''فیر لیڈی ڈاکٹر جمیلہ دے چیک اپ وچ مصروف ہو گئی۔۔

بھاء جی کالج تے یونیورسٹی دور وچ اک ہمدرد تے کم آؤن والی شخصیت دے حوالے نال جانے پچھانے جاندے سن۔ سیاست وچ اوہناں دی بڑی دلچسپی سی۔ بھاء جی لائق تے بڑے سن پر CSS کر کے بیوروکریٹ بننا اوہناں نوں پسند نہیں سی۔ سماجی حیاتی وچ انقلاب لیاؤن دے خیالات نال اوہناں اپنی تعلیم مکمل کیتی۔ملک وچ چلن والی جمہوری تحریکاں وچ پیش پیش رہے پر کجھ عرصے توں اوہناں اپنا رُخ موڑ لیا سی۔ تے ہن اپنی حیاتی فلاحی کماں تے دوجیاں دی خدمت لئی وقف کر دتی سی۔اوہ ہر کسے دے دکھ نوں اپنا دکھ سمجھدے سن اوہناں لئی آسانیاں پیدا کرن لئی رجھے رہندے سن۔ بھاء جی نے کدی اوہ فائدہ نہیں سی چکیا جہدے وچ کسے دوجے نوں نقصان ہووے۔۔۔۔۔۔اک واری اوہناں دے پلاٹ دی قیمت دس لکھ توں ودھ کے پندرہ لکھ ہو گئی۔تے فیر گھٹ کے دس لکھ ہو گئی۔۔کسے نے آکھیا۔۔۔بھاء جی تہانوں نقصان ہو گیا اے۔۔قیمت ودھی تے پلاٹ ویچ دینا سی۔ اوہناں آکھیا۔۔۔۔شکر اے میں پلاٹ نہیں ویچیا۔میرے پلاٹ دی قیمت ودھی تے فیر گھٹ گئی مینوں کوئی نقصان نہیں ہویا۔۔پر اگر کوئی ہور خرید لیندا تے قیمت گھٹ ہوون پاروں اوہنوں نقصان ہو جاندا۔۔۔ایہہ مینوں چنگا نہیں لگدا۔۔۔اجہی سوچ والے انسان ہن بہت تھوڑے رہ گئے نیں۔

بھاء جی وارڈ دے باہر بنچ اُتے بیٹھے سوچی پئے سن۔۔۔۔ایس لیڈی ڈاکٹر نوں میں پہلے کِتے ویکھیا اے۔۔۔دماغ دی سکرین اُتے کوئی مدھم جہیا منظر

چھایا۔۔۔ فیر لنگھے ویلے دی دھنداوہنوں اپنے اندر ای ولیٹ لیا اے۔۔

لیڈی ڈاکٹر اپنے کمرے وچ بیٹھی سوچ رہی سی میں ایس شخص نوں پہلاں وی کتے ویکھیا اے۔۔۔ فیر اوہ یاداں وچ چھائے ہنیر یاں وچوں لنگھدی اجے مقام اُتے آ کھلوتی جتھے کجھ محسوس ہون تے وکھالی دین لگ پیندا۔۔۔چن دی ٹھنڈی چاننی ورگا کوئی احساس۔۔۔ویلے دے روایتی راہ توں وکھ ہوندی تے دور اُفق ول ودھدی اک پگڈنڈی۔۔۔کوئی اجہی وڈھی گل جیہڑی سماجی حیاتی نوں حسن بخشدی اے۔۔۔ لیڈی ڈاکٹر شبانہ دے چہرے اُتے کسے جانکاری نال مسکان پھیلدی جارہی سی۔۔اوہ کرسی توں اُٹھی تے جمیلہ نوں ملن لئی وارڈ وچ ٹرگئی۔۔۔

چند دناں بعد جمیلہ ہسپتال توں ڈسچارج ہوگئی۔۔ بھاء جی فیس ادا کرن لئی انتظامی افسر ول گئے بس معمولی چارجز توں اڈ باقی سارے چارجز ختم کر دتے گئے۔۔۔ بھاء جی نے حیرت نال انتظامی افسر ول تکیا۔۔۔۔

''ڈاکٹر شبانہ دا حکم سی۔۔۔۔'' اوہنے آکھیا۔۔

بھاء جی لیڈی ڈاکٹر دا شکریہ ادا کرن اوہناں دے کمرے وچ ٹرگئے۔۔۔۔

''تسیں ساڈے تے چوکھی مہربانی کردتی اے۔۔۔'' بھاء جی نے آکھیا

''ایسی کوئی گل نہیں۔۔۔۔مہربانی تاں تساں کیتی سی۔۔۔۔'' لیڈی ڈاکٹر صاحبہ نے ایہہ کہندیاں نظراں نیویاں کرلیاں۔۔۔ بھاء جی حیرت نال لیڈی ڈاکٹر ول ویکھن لگ پئے۔۔۔

''میں سمجھیا نہیں ڈاکٹر صاحبہ۔۔۔۔'' بھاء جی نے آکھیا۔۔۔۔

''وڈے لوک انج دے ای ہوندے نیں۔دوجیاں نوں وڈے کرن لئی اپنے آپ نوں نکا کر کے پیش کر دے نیں۔۔ پر اوہ تے ہور وی وڈے ہو جاندے نیں۔۔۔'' لیڈی ڈاکٹر نے آکھیا تے بھاء جی نوں کجھ یاد آیا۔۔

''تسی ۔۔۔۔سیٹلا ئٹ ٹاؤن ۔۔۔'' بھاء جی نے اشارتاً آکھیا۔۔

''جی جی ۔۔۔۔'' ڈاکٹر صاحبہ بول پئیاں تے بھاء جی ماضی وچوں کجھ پھرولن لگ پئے۔۔۔

بھاء جی یونیورسٹی توں فارغ ہو کے گھر آ چکے سن۔انقلابی سوچ رکھن والے سوہنے نوجوان سن پر معاشی حالات وی کوئی بوہتے چنگے نہیں سن۔۔۔شبانہ اوہناں دے محلے وچ رہندی سی تے نویں نویں ڈاکٹر بن کے آئی سی۔شبانہ دے گھر والیاں کسے دے راہیں اوہدے رشتے لئی بھاء جی نوں پچھیا سی تے اوہناں آکھیا سی۔۔۔۔۔اوہ بوہت چنگی کڑی اے۔۔۔ڈاکٹر وی اے۔۔اوہدا خاندان وی بوہت چنگا اے۔۔پر میری حیاتی تھوڑ وانگ اے۔۔میں دیانتداری سمجھنا واں اوہدا رشتہ کسے چنگی جگہ تے ہونا چاہیدا اے۔جہڑا اوہنوں خوشیاں دے سکے۔کیوں جے میں اوس معیار تے پورا نہیں اُتر دا۔۔۔

''تساں جہیڑی گل آکھی سی۔۔۔۔ساڈے سارے گھر والے حیران سن۔ایتھے تاں ہر کوئی اپنے آپ نوں چنگا کہندا اے تے دوجے نوں ای نندا اے۔۔۔فیر جد معاملہ وی عورت دا ہووے۔۔''لیڈی ڈاکٹر شبانہ نے آکھیا۔۔تے بھاء جی ماضی وچوں باہر آئے۔۔۔۔

''اللہ خوش رکھے۔۔۔۔'' بھاء جی نے آکھیا تے ڈاکٹر شبانہ نوں انج لگا۔۔۔بیلے وچ اُتر دی خشبوواں نال گھری سویر دریا دے نال نال دور اُفق تک پھیلدی جا رہی اے۔۔۔۔

•••

فیصلہ

اج اوہنے حیاتی دا اہم فیصلہ کرنا ایں۔۔۔اُوہ چھناں کنڈے کھلوتا دُور چڑھدے پاسے ویکھ رہیا اے۔۔۔پانی تیزی نال چکریاں کھاندا لہندے پاسے چل رہیا اے۔۔ون سونے پکھیرو دریا دے اک کنڈے توں دوجے کنڈے ڈبکیاں لاندے ہوئے اُڈھ رہے نیں۔۔تے وگدے پانی دی ٹھنڈک دا سواد لے رہے نیں۔۔۔رات سویر نال گلوکڑیاں پاندیاں ودھیا ہو رہی اے۔۔ساون دی ٹھنڈی واء تے دریا کنڈے اُگدی سویر دے سنگھم نال مست فضا ہر لامب پھیلدی جا رہی اے۔۔۔

اوہ کنڈے توں کجھ دور پئے پتھراں اُتے چڑھدا ریل دیاں لائناں کول پہنچدا اے۔۔۔ایہہ لائناں چناں دے دوواں پاسے پرانے پل توں شروع ہو کے دریا ول نال نال تقریباً دو کلومیٹر تیک چڑھدے ول سجیاں، کھبیاں بانہواں وانگ پھیلیاں ہوئیاں نیں۔کسے زمانے وچ دریا وچوں لکڑ لیاندی خاطر ایہناں اُتے ٹرین چلدی سی۔۔اج اوہ کسے استعمال وچ نہیں سن۔۔چند اک جگہ اُتے درخت ٹٹ کے ایناں لائناں اُتے ڈگے ہوئے نیں۔۔جیہڑے اوتھے پئے پئے سک کے لکڑ بن گئے نیں۔۔۔

ہن اوہ لائناں وچکار سوچی پیا ٹردا جارہیا اے۔۔خوشبوواں نال بھری واء دا اک بُلا اوہدی سجی گل نوں پیار نال تھپکدا اے۔۔اوہ بیلے ول ویکھدا اے۔۔ جتھے جنڈ، ہنڈ، پپل، بوڑھ تے ٹاہلی دے درخت نیں۔جیہڑے سویر دے نور نال نہا کے نکھرے ہوئے نیں۔۔جڑی بوٹیاں تے مٹی دی رلویں انہونی خوشبو کسے بچے وانگ لاڈ کردیاں مٹھی مٹھی اوہدے نال ٹکراندی دریا ول چلی جاندی اے۔۔اوہ اک لما ساہ اندر ول کھچدا اے۔۔۔۔کجھ دیر لئی تھکا دین والیاں سوچاں نوں تازگی دی ایہہ لہر دبا دیندی اے۔۔اوہ فیر لائناں وچکار ٹرنا شروع کر دیندا اے۔اوہنوں سامنے ول ویکھنا بہت چنگا لگ رہیا اے۔۔دور ریل دیاں لائناں درختاں دے جھنڈ وچوں گذردیاں محسوس ہوندیاں نیں۔اک لامب دریا تے دوجے لامب بیلہ ایس منظر دے حسن وچ وادھا کر رہے نیں۔۔

اوہنے جد دی ہوش سنبھالی اے ایتھے چلا آرہیا اے۔۔اوہدا گھر دریا توں دو کلومیٹر دے فاصلے اُتے وے۔۔اوہ اکساہٹ تا محسوس نہیں کر رہیا۔سگوں ہر روز اپنے اندر اک نویں تازگی لے گھر پرتدا اے۔۔اج اوہ پریشان اے۔۔لائناں دی حد ختم ہوندیاں دریا ول منہ کر کے اُچے ٹیلے اُتے بہہ گیا اے۔

''ایہہ ماحول تینوں چھڈنا پووے گا۔۔۔'' دماغ دے اک گوشے وچوں واج آئی۔۔۔۔

''اگانہہ ودھن لئی قربانی تاں دینی پیندی اے۔۔'' دماغ دے دوجے گوشے وچوں آواز آئی۔۔۔

''وجود دیاں دونگھیایاں وچ رچے وسے ایہناں منظراں توں اڈ گزارا کرنا سوکھا نہیں۔۔''

''کینیڈا اوچ وی ایہو جہے سوہنے منظر تے ہون گے۔۔۔اوتھوں آئے لوکی

تے من کھچویں برفاں نال ڈھکیاں جگہ داذکر کر دے نیں۔۔۔''

''یاد رکھیں۔۔۔۔سجناں ساتھیاں وچ حیاتی گذارن دا اپنا ای سواد اے۔۔۔۔''

''سجن ساتھی ویلے دے نال نال بندے رہندے نیں۔۔۔جذباتیات دی بجائے حقیقت نال کم لینا چاہیدا اے۔۔''

''چنگی بھلی تیری نوکری اے۔۔۔کلرک بھرتی ہویا سی۔۔اج سپرنٹنڈنٹ بن گیا ایں۔۔دال روٹی وی تیری سوہنی چلدی اے۔۔۔''

''بالاں دا مستقبل وی سوارنا اے۔۔۔۔''

''تیرے کیہڑے کوئی چوکھے بال نیں۔ بس اک کڑی تے اک منڈا اے۔۔۔منڈے لئی گھر وی اے تے کڑی لئی پلاٹ وی۔۔۔ویاہ لئی تھوڑا بوہت سونا وی۔۔۔''

توں چاہنا ایں بس کھوہ دے ڈڈو وانگ ای کھوہ وچ رہیے۔رنگاں تے لشکاں توں دور۔۔۔''

''تینوں کیہڑا کتے جان توں پیا روکنا واں۔۔پوری دُنیا پھر جتھے مرضی جا۔۔پر سارا کجھ ویچ وٹ کر دھرتی نوں سلام کر کے کینڈا اوچ سیٹ ہون دی تینوں کی لوڑ اے۔۔۔؟''

''پنجاواں ورھیاں دا ہو گیا آں۔۔۔اپنی تے کوئی گل نہیں۔۔بس منڈے بارے سفنا ایں کہ ایہنوں کینیڈا دی شہریت مل جاوے۔۔فیر سکون نال حیاتی گزارے۔۔۔''

''سکون بندے دے اندر ای ہوندا اے۔۔۔حداں ٹپن نال نہیں لبھدا۔۔۔''

''ایتھے کوئی حالات نیں تھاں تھاں ظلم زیادتی تے بم دھماکے۔۔۔''

''ہن تیک ساری حیاتی توں ایتھے ای گذاری اے۔۔۔اُمید توں مکھ نہیں موڑی دا۔۔۔اپنے حصے دی چنگیائی ہر حال وچ جاری رہنی چاہیدی اے۔۔۔دوجی جگہ دے اپنے مسائل ہوندے نیں۔۔ایہہ تے اوتھے جاکے ای پتہ چلدا اے۔۔۔''

''ساڈی فیملی لئی سانڈھو نے کینیڈا دی شہریت دی کوشش کیتی اے۔۔اوہ میرے لئی ماڑا تے نہیں سوچ سکدا۔۔۔''

''گل اوہناں دے سوچن دی نہیں۔۔۔تیرے سوچن دی اے۔۔۔تیرے کیہ حالات نیں۔۔۔تینوں کیہ فیصلہ کرنا ایں۔۔۔''

اوہ دونویں ہتھ سر تے رکھ دیندا اے تے فیر ہولی جہی سر نوں جھٹکا دیندا اے۔۔۔کوئی فیصلہ نہیں ہو پاندا۔۔۔اوہ ٹیلے توں اُٹھ کھلوندا اے تے گھر ول ٹر پیندا اے۔۔اج آخری دن سی۔۔۔اوہنوں کینیڈا دی شہریت لین پاروں اپنے سانڈھو نوں دسنا سی۔۔۔اک کوئل کوکدی ہوئی اوہدے پچھے پچھے بیلے دے آخری درختاں تیک آوندی اے۔۔

''توں کیہہ کہناں چاہندی ایں۔۔۔''اوہ اوچڑ پیڑیاں وچ آکھدا اے۔۔۔فیر گھر ول ٹر پیندا اے۔۔کجھ دُور جاکے پرت کے ویکھدا اے کوئل بیلے دے آخری درخت اُتے بیٹھی ہوئی اے۔۔اوہدی واج کسے درد دی مٹھی لہر وانگ مدھم اوہدے تیک پہنچ رہی اے۔اوہ پرت پرت کے کوئل نوں ویکھدا اے۔۔نظراں توں دور ہوندیاں اوہ اک ٹمکنے دی شکل اختیار کر جاندی اے۔۔۔اوہنوں انج لگ۔۔کینیڈا ول پرواز کردا اوہدا جہاز ٹر پیا اے۔۔۔۔۔ایناں خیالاں وچ رُجھیا اوہ گھر پہنچ جاندا اے۔۔صحن وچ بوڑھ دے درخت ہیٹھ ڈٹھی اک منجی تے آکے لیٹ جاندا اے۔۔۔

اج اوہ کیاری ول اُ کا توجہ نہیں کرر ہیا۔۔ جتھے بھنڈی ،توری، بطاؤں، کدو ،کریلے وغیرہ دیاں ویلاں ،بوٹے تے ون سونے پھلاں دے بوٹے لگے ہوئے نیں۔۔اوہ بوٹے دے نال ای لگی انگوراں دی ویل اُتے انگوراں دے گچھیاں نوں ہر روزخوشی نال ویکھد اسی۔۔پر ہن کجھ ہورای سوچ رہیااے۔۔

''اُٹھو لسی پی لوو۔۔'' چاٹی دی لسی دا گلاس ہتھ وچ پھڑ کے اوہدی بیوی نے اوہنوں آکھیا۔۔۔اوہنےلسی دا سواد لین دی بجائے فٹافٹ لسی پی کے گلاس بیوی دے حوالے کردتا۔۔۔

''کیہ سوچیاجے شاذب صاحب۔۔۔'' اوہدی بیوی نے پچھیا۔۔۔

''تیرا کیہ خیال اے۔۔۔''اوہنے پچھیا

''جویں تہاڈی مرضی۔۔۔ہونا تے او۔۔۔۔جو تسیں چاہنا ایں۔۔۔۔'' ایہہ گل کر کےاوہ گلاس ہتھ وچ پھڑ کے باورچی خانے ول ٹر گئی۔۔

لالیاں دی جوڑی بنیرے اُتے بہہ کے شور پان لگ پئی۔۔۔ککڑ وی دھون اکڑا کے بانگ دینداا ے۔۔۔اوہ بے چینی نال اُٹھد ااے تے صحن وچ ٹہلن لگ پینداا ے۔۔۔اتوار ہوون پاروں دونویں بچے ستے نیں۔۔

''شاذب پتر۔۔۔اج کھیتاں ول پھیرا پانا ایں۔۔''اوہدے ابا جی کمرے وچوں نکل کے ہولی ہولی صحن وچ ڈٹھی منجی ول آوندے نیں تے گوڈیاں تے ہتھ رکھ کے آہ کر کے بہندے نیں۔۔

''اچھاابا جی۔۔۔۔۔۔''اوہ گل مکان دے انداز وچ آکھدا اے

''اوے خیر ای نا۔۔۔۔۔کجھ پریشان لگنا ایں۔۔۔۔''ابا جی نے آکھیا۔۔۔

''نہیں ابا جی۔۔۔کوئی گل نہیں۔۔۔''اوہنے آکھیا۔۔۔کینڈا شہریت لین والی گل اوہنے ابا جی کولوں لکائی ہوئی سی۔۔۔۔

''شاذب دے ابا۔۔۔تسیں ٹھیک ای کہندے او۔۔۔شاذب کجھ دناں توں اُکھڑیا اُکھڑیا لگ رہیا اے۔۔۔''اوہدی بڈھی ماں نے آکھیا جیہڑی صحن وچ رینگن والے انداز وچ ٹر رہی سی۔۔۔شاذب ماں دی بانہہ پھڑلیندا اے تے صحن وچ ڈٹھی اک دو جی منجی تے بٹھا دیندا اے۔تھوڑا جہیا ٹرن نال ماں دا سارا جثہ کنبن لگ پیندا اے۔۔۔۔

وگدے ہنجو، چہرے دیاں جھریاں وچ کھلو کے موتیاں وانگ چمکن لگ پیندے نیں۔۔۔اوہدا بیٹا وی اُٹھ کے باہر آ جاندا اے۔۔۔اوہ اک نظر بچے ول ویکھدا اے تے اک نظر بڈھے ماں پیو ول۔۔۔جہناں دے بڑھاپے دا اوہدے اڈ کوئی ہور سہارا نہیں سی۔۔۔خواہشاں ،سفنے اک لامب تے محبتاں تے اخلاقی قدراں دوجے لامب آ کھلوتیاں۔۔.

عدالتاں وچ فیصلے قانون مطابق ہوندے نیں۔۔پر حیاتی دے فیصلے سچیاں جذبیاں نال تے اپنے حالات مطابق۔۔۔میری ماں نے وی تے میرے لئی خواب ویکھے سن۔۔میں اوہناں دا سہارہ بناں گا۔۔۔میرے پترا۔۔۔میں تیرے لئی اوہناں دے خواب نہیں توڑ سکدا۔۔۔اوہنے فیصلہ سنا دتا۔۔۔کوئل وی پچھا کر دی ہوئی صحن وچ لگے بوڑھ دے درخت تے بیٹھدیاں کوکن لگ پئی تے سچے جذبیاں وچ گھنے فیصلے نوں سراہن لگ پئی۔۔۔۔

•••

اوکھے پینڈے

میں کتاباں والی الماری نُوں ویکھیا۔۔کندھ نال جڑی ہوئی الماری دے دونویں پاسے دوخانے سن جہناں نوں گم تالا لگا ہویا سی۔۔۔وچکارتن خانے سن جنہاں وچ اگانہہ پچھانہہ کرن والے شیشے لگے ہوئے سن۔۔۔۔۔

تنے خانے کتاباں نال بھر چکے سن۔۔کتاب کڈھن لئی تے شیشے نوں ہلان لئی زورلانا پیندا سی۔۔۔گم تالے والے خانیاں وچ پرانیاں کتاباں۔۔

ریکارڈ تے مسودے پئے ہوئے سن۔۔۔جنہاں وچ کوئی اک کتاب رکھن دی وی جگہ نہیں سی۔۔۔

الماری دے اُپرلے حصے اُتے رسالیاں تے کتاباں داڈھیر چھت ول ودھدا جارہیا سی۔۔۔

دوجے کمریاں وچ وی میریاں دوالماریاں کتاباں نال بھر چکیاں سن۔۔پر ایہہ الماریاں جیہڑیاں مکان بنن ویلے ای دیواراں وچ بنادتیاں گئیاں۔۔جیہڑیاں مینوں وراثت وچ ای ملیاں سن۔۔۔پر ایہہ الماری تے میں آپ خود بنوا کے دیوار نال لگوائی سی۔کتاباں تے تخلیقی کماں دی سنبھال لئی۔۔۔

کجھ دناں توں سیونک الماری دے تھلڑے حصے توں نکل کے دیوار اُتے مٹی

دی موٹی جہی لکیر بنا دیندی۔۔۔ایناں دناں وچ میں ون سونے کماں وچ رجھیا ہویا ساں۔۔۔کوئی پکا بندوبست نہ کر سکیا۔۔۔بس دیوار نالوں مٹی دی ایس لکیر نوں گتے اُتے کھرچ کے باہر سٹ دیندا۔۔۔لکیر دے نشان اُتے مٹی دا تیل لا دیندا۔۔۔جد مٹی دے تیل دی خوشبو ختم ہوندی اے۔۔۔دیمک فیر نکل آندی۔۔۔۔الماری ہیٹھ دیوار اُتے کئی لکیراں بن چکیاں سن۔۔

ایس واری عید دیاں پنج چھٹیاں سن۔اج چوتھا دن سی۔۔ساریاں کتاباں کڈھ کے چیک کرنیاں ضروری نیں۔۔میں دوٹوک انداز وچ آپ مہارے بولیا۔۔۔

گم تالے والے اک خانے دا تالا کھولیا۔۔۔چند اک کتاباں ویکھیاں اک کتاب دے سارے صفحے سیونک نال کھادے ہوئے سن۔۔ایہہ کتاب دوجیاں وچکار پئی ہوئی سی۔۔۔میں سمجھدا ساں کہ خورے الماری وچ تھلے پئی کتاباں توں سیونک لگی ہووے گی۔۔۔ہر ہن تے مینوں اک اک کتاب دیکھنی پوے گی۔۔۔کتاباں ویکھدا جاندا۔۔۔کپڑے نال صاف کر کے میز اُتے رکھدا جاندا۔۔۔گم تالے والے دوجے خانے وچ پئے مسودیاں، ڈائریاں تے ریکارڈ نوں کافی عرصے توں چیک نہیں سی کیتا۔۔۔جد اوہ باہر کڈھیاں تے الماری دا دیوار نال لگا پچھلا گتا سیونک نے سارا کھا چھڈ یا سی۔۔۔

مسودے، ڈائریاں تے ریکارڈ اُتے نقشہ نگاری کیتی ہوئی سی۔۔اوہ سیونک دے کیڑیاں نال بھرے ہوئے سن۔۔فیر میں سیونک زدہ کتاباں نوں باہر صحن وچ تے صاف کتاباں نوں ٹیبل اُتے رکھ دتا۔۔۔

سیونگ والیاں کتاباں نوں توڑے وچ پاء دتا کہ ایناں نوں فیر ویکھاں گا۔۔ہن الماری وچ کوئی کتاب نہیں سی۔۔الماری دا دیوار نال لگا ہویا گتہ مختلف جگہ

توں سیونک نے کھا چھڈ یا سی ۔۔میرے اُتے مایوسی تے شکستگی دی کیفیت طاری ہوندی گئی ۔۔حیاتی دی بے معنویت غلبہ پاؤن لگ پئی ۔۔۔ ہر شے سمندر دے کنارے ریت دے نقش وانگ لگن لگ پئی ۔۔کوششاں دے ان گنت زاویے زیرو زاویے اُتے وکھالی دین لگے پئے ۔۔۔فیر انج دے ای لمحے یاد آنے شروع ہو گئے ۔۔

جد میں گجرات وچ افسر تعینات ساں ۔۔ادھی تنخواہ ویگن دے کرایاں وچ ای لگ جاندی سی ۔۔۔

گزارا ہونداسی ۔۔اوس دور وچ محمد جنید اکرم ہوریں پنجابی رسالے لئی کم کر رہے سن ۔۔اوہ کسے شاعر،ادیب نوں ملنا چاہندے سن جہدا ناں مینوں ہن بھل گیا اے ۔۔۔میں تے جنید دونویں پچھدے پچھاندے گلیاں وچوں لنگھدے اوس ادیب دے گھر اپڑ گئے ۔۔۔بوہا کھڑ کایا ۔۔کوئی نہ آیا ۔۔۔فیر بوہا کھڑ کایا ۔۔کافی ویلا لنگھ گیا پر کوئی نہ آیا ۔۔۔۔

''چل اوئے ڈار چلیئے ۔۔۔۔'' جنید ہوریں تنگ آ کے بولے

''انج لگدا اے گھر کوئی ہے ۔۔۔کوئی کھسر پھسر محسوس ہوندی اے پئی ۔۔۔'' میں جنید دے نیڑے ہوندیاں آکھیا ۔۔۔

''بوہا کھول دیو جی اسیں گوجرانوالے توں آئے آں ۔۔'' جنید نے بوہے دے نیڑے ہوندیاں زور نال آکھیا تے کجھ لمحیاں بعد بوہا کھل گیا ۔۔۔اک وڈیری عمر دا بیمار جہیا بندہ وکھالی دتا ۔۔۔۔

''آ جاؤ اندر ۔۔۔۔'' اوہنے آکھیا ۔۔۔اسیں دونویں گھر وچ داخل ہو گئے ۔۔صحن وچ پئے موڑھیاں اُتے بہہ گئے ۔۔۔۔گھر وچ خاموشی سی ۔گھٹن تے بے بسی دی کیفیت سی ۔۔

''میں سمجھیا ساں خورے مالک مکان آ گیا اے۔۔۔پچھلے دومہینیاں دا کرایہ نہیں سی دتا۔۔۔''ایہہ گل کہندیاں اوہدیاں اکھاں دیاں پلکاں تے ستارے جیہے چمکن لگے پئے۔۔۔اک منجھے ہوئے ادیب دے موہنوں ایہہ فقرے سن کے سانوں دونواں نوں چپ لگ گئی۔۔۔

''کرایہ کتھوں دیئے۔۔۔ٹکر پانی پورا نہیں ہوندا۔۔۔''اوہ اک واری فیر بولیا۔۔۔کجھ دیر خاموشی رہی۔۔

جنید نے ہتھ وچ پھڑیاں کتاباں اوہناں نوں پیش کیتیاں تے نال آکھیا۔۔۔''ایہہ اک تہاڈی کتاب وی اے۔۔جہڑی مینوں مل گئی اے۔۔جہدی تہانوں لوڑ سی۔۔۔''اوہ عجیب عجیب نظراں نال کتاباں نوں ویندے رہے تے اوہناں ورق الٹ پلٹ کر کے سرسری مطالعہ دی وی کوشش نہ کیتی۔۔۔۔

''میں کیہ کرنا ایں اپنی کتاب نوں۔۔۔میں تاں ساری لائبریری لوکاں نوں ونڈ دتی اے۔۔۔کتھے چکدا پھراں ایناں کتاباں نوں۔۔۔اپنے رہن دا چارہ ای نہیں ہوندا پیا۔۔۔''اوہناں اپنی کتاب جنید نوں واپس موڑدیاں ہویاں کہیا۔۔۔۔

اوس ویلے میرے وجود دا پور پور دکھن لگ پیا میں حیاتی دے دکھاں بھرے سمندر وچ ڈبدا جا رہیا ساں۔۔۔سڑک اُتے ٹردیاں اسیں دونویں اپنے آپ وچ گواچے ہوئے ساں۔۔۔

''بڑے اوکھے پینڈے نیں اوہ ڈار۔۔۔توں سوچ لے پر میں ایہناں پینڈیاں وچ ای ٹرنا ایں۔۔۔''میں خیالاں وچوں باہر آ گیا۔۔

ایس مایوسی دے عالم وچ وی تیزی نال کم کر دا رہیا۔۔۔سیونک توں محفوظ کتاباں، دفتری فائلاں تے اہم دستاویزات نوں وی دوبارہ سنبھال کے رکھنا سی۔۔الماری نوں دیواراں توں اُتار کے بھوئیں تے رکھیا۔۔۔سیونک مارن والی

مخصوص دواواں دا دیوار اُتے چھڑکاؤ کیتا۔۔۔ترکھان نوں بلایا۔۔۔گتے دی جگہ لوہے دی چادر لوائی۔۔المار ی تیار ہوگئی۔۔۔دیوار نال جوڑن توں پہلاں لائٹ ٹر گئی۔۔۔

اج میں تھک گیا ساں۔اوکھیاں پینڈیاں تے ٹردیاں ٹردیاں بندہ تھک ای جاندا اے۔۔وجود دی الماری نوں وی کوئی اندروں ہولی ہولی کھا جاندا اے۔مینوں انج لگا کہ گجراتی ادیب وانگ ہن میں بوہا کھول رہیا واں۔رات دے ہنیرے وچ بولدے بینڈے نے اُداسی دی کیفیت پیدا کر دتی۔۔

بوہتی بجلی جان پاروں یو پی ایس وی جواب دے گیا سی۔۔۔میں موم بتی جلائی۔۔جنید کسے سائے وانگوں میرے خیالاں وچ آن کھلوتا۔۔۔میں آکھیا۔۔۔توں یقیناً اوکھیاں پینڈیاں تے ٹریاں ایں۔۔۔پنجابی دی خدمت کرن وچ کوئی کسر نہیں چھڈی۔۔اج تیرے دونویں گردے فیل نیں۔۔پر فیر وی توں ہر اک لئی بوہا پوری جی داری نال کھولنا ایں۔۔اپنے ہتھ وچ قلم نوں بڑی مضبوطی نال پھڑیا ہویا اے۔۔تے دوجیاں نوں ہلہ شیری دے کے تخلیقی کتاباں شائع کر دا جا رہیا ایں۔۔اوکھے پینڈیاں وچوں وی زندہ دلی نال لنگھدا جا رئیاں ایں۔میں آپ مہارے بولیا تے فیر جلدی نال موم بتی ول ویکھیا۔۔موم بتی تے جنید مینوں اکو جہے لگے۔۔جویں سیونک چٹن توں باز نہیں آندی تے موم بتی چانن کیتے بغیر نہیں رہ سکدی۔۔۔میرے اندرلیاں جذبیاں وچ تحریک ہوئی۔۔۔میں دیمک توں محفوظ رہ جان والیاں کتاباں نوں اک نویں عزم نال الماری وچ رکھنا شروع کر دتا۔۔۔

اوکھے پینڈیاں وچوں لنگھدی آپو آپ وچ گھلدی چانن کر دی موم بتی نے میرے جذبیاں وچ گرمی پیدا کر دتی۔۔۔

•••

خون دی گیلن

اسیں گندا پانی پینا چھڈ رہے آں۔۔۔ پرخون پینا نہیں۔۔۔تھاں تھاں لگے ویلنے وکھالی دے رہے نیں۔۔جنہاں وچوں انساناں دا خون پسینہ رس وانگوں نچڑ رہیا اے۔۔ویلنے ویلن والیاں دی بھکھ ای نہیں مکدی۔۔۔گنے دے پھوگ دے ہڈیاں دی مٹھ وچ کوئی فرق وکھالی نہیں دے رہیا۔۔بس چھاویں سڑدے دُھپ وچ تریائے لوکاں نوں صبر دی مت دے رہے نیں۔۔من کھچویں نعرے امیداں نال انج جڑ رہے نیں جویں ڈھڈاں نال پتھر۔۔۔پروانیاں وانگ روشنیاں نال ٹکراں مار کے ہزاراں انسانی جثّے اپنا سفر بے ناواں مکا چکے نیں۔۔۔لال بیگ دی طرح اُلٹے ہوئے کئی لتاں مار مار کے سدھے ہون دی امنگ وچ ٹھنڈے ہو چکے نیں۔۔اسیں صرف سماجی حیاتی دے سہپن دی گل کرنے آں پرکلیاں دے منہ کھل نہیں رہے۔۔۔

کوئی دور دی گل نہیں۔کل سویر ویلے دی گل اے۔صاف پانی دا ٹینکر کھڑا سی۔بوتلاں وچ پانی بھرن والیاں دی بھیڑ لگی ہوئی سی۔۔اوہ پانی دی وڈھی گیلن نوں چک کے سجے پاسے کمر تے پٹ جوڑ کے گردن ترچھی کر کے لنگڑیاں وانگ چل رہی سی۔۔چھیاں ورہیاں دی کڑی تے پانی دی اڈی وزنی گیلن۔۔۔ہچکے مار کے نہ ٹرے تے کی کرے۔۔لگدا سی کیڑی نے کنک دا دانہ چکیا ہویا اے۔۔کیڑی تے فیر

برسات توں ڈردیاں آون والے ویلے دی منصوبہ بندی کر رہی ہوندی اے پر اوہ کیہدے لئی ایڈا بھار چک رہی سی۔۔ایس گل نوں جانن دی اوہنے کدی کوشش ای نہیں سی کیتی۔۔۔سنہری سوچاں تے رنگ برنگے سفنیاں دا اوہنوں کوئی پتہ ای نہیں سی۔۔اوہ تے بس وڈیاں وڈیاں مشیناں وچ لگے کسے نکے جیہے پہیے وانگ گھمی جا رہی سی۔ جتھے شور ای شور ہووے۔انہیرا ای انہیرا۔۔۔

ایہہ ہن اوہدا تیجا گیڑا سی۔تھاں تھاں گیلن رکھ کے کول کھلو جاندی۔ بے بسی نال اپنیاں گول گول اکھاں نال آل دوالے ویکھدی۔۔اوہدا مشکی رنگ مشقت نال نکھریا ہویا سی حبس تے گرمی نال اوہدے متھے تے پسینے دے قطرے ٹکے ہوئے انج لشکاں مار رہے سن جویں امبر دے تارے۔۔۔

ہن اوہ بوہت ہولی ہولی ہچکے ماردی ہوئی پانی دی گیلن لیجا رہی سی۔تھکاوٹ نال گیلن دا وزن اوہنوں دوناں پیا لگدا سی۔گلی دے موڑ تے آ کے گیلن رکھ کے کھلو گئی۔۔نکے نکے ساہ لین لگ پئی۔۔اوہ مینوں چھوٹی بھٹھی وانگوں لگی جتھے دانے بھنے جا رہے نیں تے اک لامب توں سیک دھونی وچوں نکل رہیا اے۔۔اسیں کدوں بدلاں گے۔۔؟ خورے کدوں۔۔؟ میں اوہدے نال گل کرنا چاہندا ساں پر مینوں ننھی یاد آ گئی۔اوہ وی چھ کو وریہاں دی سی۔۔۔تے اوہ اک فاسٹ فوڈ ریسٹورنٹ دے باہر لان وچ اک کرسی تے کلم کلی بیٹھی ہوئی سی۔۔دس باراں فٹ دے فاصلے تے کجھ لوگ گپاں مارن وچ مصروف سن ایناں لوکاں نیں اپنی ایس ننھی ملازمہ نوں اپنے توں دورانج بٹھایا سی جویں اوہ کوئی دوجی مخلوق ہووے تے میں ننھی دے نیڑے ہوندیاں اوہنوں آکھیا سی۔ننھی توں ننھی جوں ہوئی تینوں پتہ ای نہیں تیرے نال کیہ ہویا اے۔۔ایہہ لکیراں نیں بندیاں وچکار لکیراں۔ظلم دیاں لکیراں۔ننھی خورے میری گل سمجھی کہ نہ پر میرے نال گلاں کرن لگ پئی۔۔تے

اوہنے آکھیا۔۔۔جد کم لوان والی عورت میریاں کپڑیاں دی پوٹلی ہتھ وچ پھڑ کے مینوں پنڈوں شہر لیجاون لگی تے میں اپنی ماں دے پیراں نال چمبڑ کے روون لگی تے میری ماں نے آکھیا۔۔''ننھی پتر جا۔۔رات نوں چن ول ویکھیا کریں۔۔میں وی ویکھیا کراں گی۔۔توں جتھے وی ہوویں گی مینوں نظر آویں گی۔۔چن وی سانوں دوناں نوں نظر آوے گا۔۔چن دا رشتہ دوریاں مکاندا اے۔۔۔''

اوہناں لوکاں دے ایس سلوک پاروں وی ننھی شاپر چک کے اوہناں دے پچھے پچھے ٹر رہی سی۔اوہدے اک پاسے زندگی دیاں لوڑاں سن تے دوجے پاسے ظلم دیاں لکیراں۔میں ایس سچ نوں دو بندیاں وچکار لکیراں اُلیکیدیاں ہوئیاں اندروں ٹٹ گیا ساں۔۔تے اج فیر اجہی حالت دا شکار ساں۔اک نکی جہی ملازم بالڑی دی مشقت ویکھ کے کجھ پچھن دا حوصلہ نہ ہویا۔۔اوہنے ترچھا ہوندیاں گیلن نوں چک کے اپنے پٹ تے کمر نال جوڑ دیاں ہجکے ماردیاں لنگڑا لنگڑا کے ٹرنا شروع کر دتا۔چند قدم ای اوہ ٹری ہونی ایں کہ اوہدا پیر کسے اِٹ نال ٹکرایا۔گیلن اک لامب ڈگی تے اوہ دوجی لامب۔میں اوہدے نیڑے پوہنچیا تے اوہ اُٹھ کے بہہ گئی۔اوہدے ہتھ وچ اوہدے پیر دا انگوٹھا سی۔۔جہدے وچوں خون نکل رہیا سی۔۔اوہ نمے نمے ہو کے بھر رہی سی تے ریں ریں کر رہی سی۔۔مینوں انج لگ رہیا سی ایہہ پانی دی گیلن نہیں خون دی گیلن اے۔۔انج دا پانی پینا کسے انسان دا خون پین نالوں گھٹ تے نہیں۔۔۔۔

•••

وفادار

کناں عرصہ بیت چکیا سی۔۔۔حسن حالاں تیک نہیں سی آیا۔۔۔اوہدی بیوی دی لنگھی حیاتی دی اک اک گھڑی اُتے لوڑاں تے اُڈیکاں دی بھنور وچ گھمدیاں تنکیاں وانگ دریاواں وچ رھڑ دیاں ان ڈٹھے خوف توں ڈر دیاں ویلے دے سمندر دیاں تہواں وچ اپنی پہچان کھودتی سی۔۔

اوہدیاں ماس چھڈ دیاں ہویاں بانہواں وچ سونے دیاں چھونگاں لشکاں مار رہیاں سن۔۔فیس پاوَڈر، بلشن، لپ اسٹک اوہدے مرجھائے مکھڑے نوں لکان وچ ناکام سی۔۔حلقے پئیاں اکھاں وچ کجل خوف دا تاثر پیدا کر رہیا سی۔۔کڑھائی والے کالے سوٹ وچ جڑے چمکدے تارے اوہدے اندر دی اداسی نال میل نہیں سی کھا رہے۔۔

ویلے دی بھج نس دا کیہ کہنا۔۔۔سال وی کدی کدھار پل وانگ لگدے نیں۔۔پر اوہدی حیاتی اک لمحہ وی اوہنوں سالاں بدھا لگدا سی۔۔۔چوداں سال کوئی تھوڑا عرصہ تے نہیں ہوندا۔۔اوہنوں چپ لگ گئی سی۔۔اوہ کسے ڈونگی سوچ وچ گواچی ہوئی سی۔۔اوہنوں انج لگیا جیویں اوہ کسے چلے وچ بیٹھی ہوئی اے تے لوڑاں تے رسماں ڈائیناں وانگ اوہدے دوآلے لڈیاں پا رہیاں نیں۔۔اوہ خوف

بھریاں نظراں نال ہر لامب ویکھ رہی سی۔۔فیر اوہنوں خود دا چمکدا چہرہ وکھالی دتا۔۔۔امیداں نال بھریا ہویا۔حسن دا انگلینڈ دا ویزہ لگ گیا سی۔۔ساڈے جئے ماڑے ملکاں وچ ایہنوں سنہری موقع کہندے نیں۔۔پر اوہدے اندر دا خوف گھٹن دی بجائے ودھدا چلا گیا۔۔اوہنے حسن نوں آکھیا سی۔۔"لونا مسا کھا لواں گے۔۔ایتھے ای محنت کر کے حالات بہتر کراں گے۔۔۔" پر اوہ نہ منیا۔۔

ائیر پورٹ تے حسن توں جدا ہوندیاں محبت تے عزم عدم تحفظ دے احساس نے اوہدے دل دماغ نوں پھٹو پھٹ کر دتا سی۔۔پر اکھاں وچ ذمہ داریاں پوریاں ہون دی آس تے خوشحالی دے سفنیاں دی ہنجواں وچ ڈبی دھند لائی چمک دی سی۔۔۔اوہدے سینے لگی چند مہینیاں دی نور نوں کوئی پتہ نہیں سی۔۔کون کتھے جا رہیا اے۔۔؟

حسن نے ائیر پورٹ دے اندر جاندیاں اپنیاں دھیاں ول الوداعی انداز نال ویکھیا سی۔۔منہ پرتاون توں پہلاں آخری نظر نور تے پئی سی۔۔جہیڑی کسے بند گلی وانگ سی۔۔ہنجو اوہدے رخساراں توں رڑ کے انج تھلے ڈگے جویں موتیاں دی مالا ٹٹ گئی ہووے۔۔فیر حسن اگلی منزل دی سوچ وچ گواچ گیا سی۔۔

جہاز حسن نوں لے کے اُڈدا جا رہیا سی۔۔اوہ سوچ رہی سی۔۔دو ماڑے ملکاں دے سماجاں نے اپنیاں لوڑاں کیوں ودھائیاں نیں۔مادی سکھ لئی روح نوں کیوں دکھ دے رہے نیں۔۔ازدواجی حیاتی دوریاں دی چوکھٹ تے کیوں قربان ہو رہی اے۔۔؟

ویلہ تے لنگھدا ای جاندا اے۔۔پر اُڈیکاں وچ لنگھناں ویلنے وچوں لنگھن والی گل ہوندی اے۔۔۔اوہدوں ٹیلی فون گلی وچ ٹانویں ٹانویں گھر ای لگا ہوندا سی۔۔جدوں اوہدی گوانڈن آ کے اوہنوں دسدی کہ بھاء جی حسن ہوراں دا فون آیا

اے تے اوہ ہر کم چھڈ کے کنواری کڑیاں وانگ نسدیاں فون سنن جاندی۔۔حال احوال تے پچھیا ای جاندا۔کئی واری پیسے تے کسے راہیں ون سونی چیز ای گلن دی اطلاع وی ہوندی۔۔فیر بازاراں وچ اوہدے چکر ودھدے گئے۔گھر دی ہر شے بدلدی گئی نواں صوفہ سیٹ۔۔نویں برتن۔۔۔وڈی سکرین والا کندھ وچ لگا ایل سی ڈی،فریج ،ٹیلی فون۔۔لنگھدے ویلے نال ہون والی ترقی تے سہولتاں توں مستفید ہون دا بالاں داشوق ودھدا جا رہیا سی۔۔سوہنے لباس ،ہتھاں وچ جدید موبائل سیٹ۔۔لیپ ٹاپ۔۔فیر گھر دی بھن تروڑ ہوئی تے اوہ وی جدید تے مکمل پینٹ شدہ حسن لاج بن گیا۔۔ہن ہر دیہاڑی لیپ ٹاپ اُتے گل وی ہوندی تے حسن دی بولدی تصویر وی وکھالی دیندی۔۔اوہنوں حسن کوئی بولدا ہویا وفادار باوا لگدا۔۔۔چوداں سال صرف لفظاں دا تبادلہ۔۔۔ہر سال اگلے سال آوَن دا وعدہ۔۔فیر کوئی مجبوری پیراں دی بیڑی بن جاندی۔۔۔پر اوہ حسن نوں پاکستان مڑ آن لئی کیندی رہندی۔۔اوہ ہمیشہ کہندا۔۔۔اوہ وطن واپس آ کے انگلینڈ واپس نہیں جا سکدا۔۔۔اوہدے کاغذ نہیں بن سکے۔۔بس کجھ دیر ہور۔۔نہیں تے لوڑاں پوریاں نہیں ہوسکدیاں۔۔ایس واری اوہدے ایہہ گل دوبارا کرن تے اوہنے آکھیا سی۔۔

''تساں ہمیشہ مادی لوڑاں دی گل کیتی اے۔۔کجھ جذبیاں وچ رچیاں لوڑاں وی ہوندیاں نیں۔۔۔''

''میں کوئی خوشی نال تے نہیں گیاساں۔۔۔دھیاں وہیانیاں کوئی سوکھا کم تے نہیں۔۔۔''حسن نے وضاحت دیندیاں آکھیا۔۔۔

''میں کدوں کہنی آں۔۔۔پر ہر کم دی کوئی حد ہوندی اے۔۔۔''

''میں کہڑیاں حداں ٹپیاں نیں۔۔۔کولہو دے بیل وانگ چوداں ورھیاں

توں گیڑے لا رہیا واں۔۔میلی اکھ نال نہیں ویکھیا کسے ول۔۔تہاڈیاں خواہشاں دی خاطر اپنی پرواہ نہیں کیتی۔۔۔ایتھوں دیاں تیز روشنیاں وچ تے لوگ سبھ کجھ بھل جاندے نیں۔۔میں تے دن رات صرف تہاڈے لئی۔۔۔چوداں سال وفادار بن کے کڈھے نیں۔۔''حسن نے آکھیا تے اوہنے تابعدار مشرقی عورت وانگ ''جی'' کہہ کے فون بند کر دتا۔۔۔تے سرگوشی نال آپ مہارے سوالیہ انداز وچ بولی۔۔۔تاں جے کندھاں وی نہ سن لین۔۔

کڑاہی دی بلدی ریت وانگ سڑنا کیہ ہونداا ے۔۔۔؟

محبت وچ رُجھے جذبیاں نال لنگھی حیاتی وچ کنی ٹھنڈک ہوندی اے۔۔۔؟

اُبلدے پانی دی گُلی گُلی وچ کیہ سنہیا ہونداا ے۔۔۔؟

چوداں ورھیاں وچ جذبیان دیاں کنیاں کوں اُٹھاناں اُٹھ اُٹھ کے موندھڑے منہ جاپئیاں ہون گئیاں۔۔۔کدی گوہ کیتا ای۔۔۔۔۔۔۔وفادارا۔۔۔۔؟

•••

اندردادر

اوہنے شیشے موہرے کھلو کے اپنے آپ نوں گوہ نال تکیا۔۔

''میں انج داتے نہیں۔۔۔''

آپ مہارے اوہدے منہ وچوں نکلیا تے اوہ گھبرا کے گھروں باہر نکل گیا۔۔۔جناح چوک تے اپڑ کے کسے سوچ نال اوہدے قدم رُک گئے۔۔

''باؤ جی۔۔۔باؤ جی۔۔۔پتر جی۔۔۔پتر جی۔۔۔'' دیاں واجاں نے اوہنوں جھنجھلا دتا۔۔ کجھ بندے اوہدے کول کھلوتے سی۔۔کوئی اوہدے اک مونڈھے تے کوئی اوہدے دوجے مونڈھے تے ہتھ رکھ کے کہہ رہیا سی''۔۔۔باؤ جی مینوں لے چلو۔۔۔باؤ جی مینوں لے چلو۔۔۔''

اوہ حیرانی نال ایناں ول ویکھ رہیا سی۔۔اُمیداں بھرے مرجھائے چہرے اوہدے جواب دے انتظار وچ سن۔۔۔اوہنے نظراں گھما کے چوک دے چاراں پاسے ویکھیا۔۔۔۔ہتھ وچ کانڈیاں تیساییں پھڑ کے کم لبن دی آس وچ کئی مزدور تے مستری اوتھے کھلوتے سن۔۔۔''باؤ جی اوہدر کی تکدے او۔۔۔تسیں سانوں اک واری کم تے دے کے دیکھو۔۔۔''اک نوجوان مزدور نے جدآ کھیا۔۔۔

تے اوہ اوہناں توں شرمندہ ہو کے معذرت کردیاں اگانہہ لنگھ گیا۔۔۔

شام دا ویلا ہویا سی۔۔ہن اوہ فٹ پاتھ تے ٹردا جا رہیا سی۔۔۔فٹ پاتھ دے اک لامب ریڑیاں دی اک لمبی قطار وکھالی دے رہی سی۔۔۔پھل فروٹ ویچن والے چنگا فروٹ ریڑیاں تے انج سیٹ کر رہے سن کہ ویکھین والے نوں چنگا پھل ای نظر آوئے۔۔۔تے مندا پھل چنگے پھل ہیٹھاں انج پئے فٹ کر رہے سن کہ اوہ خریدن والیاں نوں نظر نہ آوے۔۔۔تے خریدن والیاں توں نظر بچا کے چنگے نال مندا پھل وی شاپر وچ پا دین۔۔۔۔

''بھاء جی۔۔۔۔۔ایہہ کیہ کرن ڈہے او۔۔۔ایہہ تے دھوکے والی گل ایہہ۔۔۔۔۔۔''اوہنے اک ریڑھی والے نوں کہہ ای دتا۔۔۔۔

''چل اوئے نس ایتھوں۔۔۔۔۔سانوں اپنا کم کرن دے۔۔۔''ریڑھی والے نے غصے نال آکھیا۔۔۔۔تے اوہ اگانہہ ٹر پیا۔۔۔اوہ ہولی ہولی ٹردا اڈے تے پہنچ گیا۔۔۔

''باؤ جی اک سواری رہ گئی اے۔۔۔۔۔۔۔''چاند گاڑی والے اوہنوں بانہوں پھڑ دیاں آکھیا۔۔۔۔

''بھراوا میں نہیں جانا۔۔۔۔۔''اوہنے اپنی بانہہ چھڑاندیاں آکھیا۔۔۔۔۔تے اک پاسے کھلو گیا۔۔۔۔۔۔۔

اوس چنگ چی وچ اک ہور سواری بیٹھی تے سواریاں پوریاں ہو گئیاں پر اک سواری اُتر گئی۔۔۔۔تے اوہ فیر واج دین لگ پیا۔۔۔۔اک سواری رہ گئی۔۔۔اک سواری رہ گئی۔۔۔ایناں چاند گاڑی والیاں اپنے ای بندے بٹھائے ہوندے نیں۔۔۔تاں جے کجھ سواریاں بیٹھیاں ویکھ کے دوجیاں سواریاں وی بہہ جان۔۔۔۔۔۔

''ایہہ تے دھوکے والی گل ہوئی۔۔۔'' اپنے آپ نوں مخاطب کردیاں بولیا تے فیر اوہ جی ٹی روڈ ول ٹرپیا۔۔۔بساں، ویگناں وچ سوار لوکاں دی حالت انج سی جویں کھڈے وچ ولائتی مرغیاں بند کیتیاں ہوندیاں نیں۔۔لمبے روٹ جان والیاں ویگناں وچ پھٹے، فولڈنگ سیٹاں لگیاں ہوئیاں سن۔۔۔۔

''کوئی پچھن والا نئیں ایہناں نوں۔۔۔'' اُہ بڑبڑایا۔۔۔بازار وچ اجے چہل پہل نہیں سی شروع ہوئی۔۔۔

''آؤ باؤ جی۔۔۔۔۔اک نمبر کپڑا اجے ایتھے۔۔۔۔۔'' دکاندار نے دکان دے نیڑے کھلوندیاں ویکھ کے اوہنوں آکھیا۔۔۔۔

''اگر اک نمبر دی گل کر رہیا اے تے دو نمبر تے فیر ضرور ہووے گا۔۔'' ایہہ گل سوچ کے اوہ نما جہیا مسکرایا۔۔۔بازار وچ ٹردیاں ون سونیاں، رنگ برنگیاں شیواں نوں تکدیاں اوہنوں عجیب لذت دا احساس ہو رہیا سی۔۔۔اک دکان دے وچ لگا وڈا جہیا شیشہ اوہنوں نظر آیا۔۔۔ایہہ جُتیاں دی دکان سی۔۔۔اوہ جُتیاں ویکھن دے بہانے شیشے سامنے جا کھلوتا۔۔۔۔

''میں انج دا نہیں۔۔۔۔۔'' ایہہ کہندیاں اوہنوں گھبراہٹ ہون لگ پئی۔۔۔تے اوہ بازار وچ گھمن پھرن دی بجائے واپس جی ٹی روڈ ول آ گیا۔۔۔پھاٹک پار کر کے فٹ پاتھ دے نال نال چلدا کچہری نیڑے پہنچ گیا۔۔۔

''انصاف، انصاف۔۔۔کیہڑا انصاف۔۔۔تاریخاں بھگت بھگت کے دیوانی ہو گئی واں۔۔۔'' اک عورت رولا پاندی ہوئی کچہری دے مین گیٹ وچوں باہر نکل رہی سی۔مقدمات وچ استعمال ہون والے کاغذات تے سٹیشنری دا سامان ویچن والے پھٹیاں اُتے بیٹھے ہوئے سن۔پھٹے اُتے پئی اخبار دی شہ سرخیاں اُتے اوہدی

نظریئی۔۔۔''دہشت گردی۔۔۔۔تے کئی ہلاک تے زخمی۔۔۔۔ملزمان جلد پھڑن دا حکم۔۔۔''لوڈ شیڈنگ دا مسئلہ جلد حل کر لیا جائے گا۔۔۔حکومتی ترجمان''۔۔''سازشی عناصر جمہوری عمل نوں نقصان پہنچانا چاہندے نیں۔۔۔۔''

خبراں پڑھدیاں اوہدی حالت عجیب ہوگئی۔۔''سماج وچ کیہ ہو رہیا اے۔۔۔''اُہ سوچدا ہویا پارک ول ٹریا جا رہیا سی۔۔۔۔پارک دے نیڑے کھلوتی اک گڈی دے شیشے وچ اوہنے گوہ نال اپنے آپ نوں ویکھیا۔۔۔۔۔''میں انج دا نہیں۔۔۔۔''اوہنے اپنے آپ نوں آکھیا۔۔۔۔۔''توں انج دا ای ایں۔۔۔شیشہ جھوٹھ نہیں بولدا۔۔۔''اوہدے اندروں آواز آئی۔۔۔۔فیر اوہدے تے اندر لے انسان وچ تکرار شروع ہوگئی۔۔۔۔۔

''میں کسے نوں دھوکہ نہیں دتا۔۔۔۔کسے دا دل نہیں دُکھایا۔۔۔کسے دا نقصان نہیں کیتا۔۔۔۔''

''اگر توں ایہہ سب کجھ نہیں وی کیتا پر حیاتی دے سوہن وچ وادھا کرن لئی وی تے کجھ نہیں کیتا۔۔۔۔۔''

''میں ایہو جہیے سماج دا کیہ کر سکنا واں جتھے بے بسی، دھوکا، بھکھ ننگ تے سفارش اے۔۔۔دفتراں وچ کماں کا جاں لئی گیڑے لاندیاں کئی حیاتی لنگھ جاندی اے۔۔۔۔''

''تُوں بوہت کجھ کر سکنا ایں۔۔۔پر توں کجھ نئیں کیتا۔۔۔صرف باہرلیاں اکھاں نال نظارہ کیتا اے۔۔۔ایس لئی تینوں اپنا مہاندرا وی بھل گیا اے۔۔۔۔توں کدی گوہ نہیں کیتا۔۔۔توں کدی اپنے اندر جھاتی نہیں ماری۔۔۔''

اوہ ٹردا پارک وچ اوس جگہ آ کھلوتا جتھے گلاب دے بوٹے دائرے دی شکل

وچ لگے ہوئے سن۔۔۔۔گلاب دے پھلاں دی خوشبو نال فضا مہکی ہوئی سی۔۔۔پھل ماحول توں بے نیاز اپنی خوشبو ونڈی جا رہےسن۔۔۔شہد دی مکھی اک پھل تے بیٹھی اوہدا رس چوس رہی سی۔۔۔۔کجھ دیر بعد اوہ دُوجے پھل تے گئی۔۔۔فیر تیجے پھل تے۔۔۔شہد بنان لئی ایہہ سفر دیاں منزلاں سن۔۔شہد دی مکھی اپنے کم وچ مگن سی۔۔۔تے ایس گل توں بے نیاز سی کہ کون کیہ کر رہیا اے۔۔۔اوہنوں بس ایس گل دا پتہ سی کہہ اوہنے کیہ کرنا ایں۔۔۔۔ایہہ منظر ویکھدیاں تے سوچدیاں اوہدے اندر دا در کھل چکیا سی۔۔۔۔اگلے دن سویرے اوہ جناح چوک وچ کھلوتا سی۔۔۔۔

•••

سنگی

بہار جوبن وچ سی۔۔موتیے تے گلاب دی خوشبو اک سجرے سنہیے وانگ ہر پاسے کھنڈر رہی سی۔۔سورج مٹھی دُھپ ونڈ دا جا رہیا سی۔۔۔دُوروں آئے پنچھی پیار دے گیت سنا رہے سن۔۔ پر اوہ پسٹل ہتھ وچ پھڑ کے درخت دے اوہلے ہوندیاں اگانہہ ول جھانک رہیا سی۔۔ورھیاں دی کلیجے وچ لگی اگ ہن بھانبھڑ بن چکی سی۔۔۔محمد بخش ہن اوہدے نشانے وچ آ گیا سی۔۔اوہنے گولی چلاون دا ارادہ کیتا تے محمد بخش دی نکی پوتری اک لامب توں نسدی ہوئی آئی تے دادے دیاں لتاں نال چمبڑ گئی۔۔اوہنے محبت نال اوہنوں گود وچ چک لیا۔۔۔ اوہنے فیر وی پسٹل دے گھوڑے توں انگلی نہ چکی۔۔۔اوہنوں اوہ منظر یاد آن لگ پیا۔جد اوہ نکا جہیا سی تے محمد بخش نے بھوئیں دا قبضہ لین لئی اوہدے پیو دا خون کر دتا سی۔۔اوس ویلے محمد بخش نوں وی اوہدے اُتے رحم نہیں سی آیا۔۔۔پر ایہہ گل وی اوہنے لوکاں کولوں سنی سی کہ اوہدے دادے نے محمد بخش دے بھرا نوں ایسے بھوئیں توں ای قتل کیتا سی۔۔پنڈ وچ دو گروپ بن چکے سن تے دونویں اک دوجے دے خون دے پیاسے سن۔

محمد بخش نے پوتری نوں تھلے لایا تے کول پئی اک منجی اُتے بہہ گیا۔۔پوتری توتلی زبان وچ گلاں کرن لگ پئی۔۔اوہ اوہنوں ویکھ کے خوش ہو رہیا سی۔۔ایہہ

ویکھدیاں اوہدیاں اکھاں وچ خون اُتر آیا سی۔۔۔۔بچپن دے منظر دا حساب چکان داویلا آ گیا سی۔۔اوہدا پورا جثہ نفرتاں دی اگ نال سڑ رہیا سی۔اوہنوں اپنے انتقام توں اڈ کجھ ہوش نہیں سی۔۔

پسٹل دے گھوڑے توں انگلی کھچن والی سی۔۔۔۔کُو کُو۔۔۔۔کوئل کوک اُٹھی موتیے تے گلاب دی ٹھنڈ اندی خوشبو اوہدے ساہواں نال رل کے وجود دی ڈوہنگیائیاں وچ اُتر گئی۔۔

مٹھی دُھپ اوہدیاں سرخ اکھیاں نوں ٹھنڈک دین لگ پئی۔۔اوہنے پسٹل دے گھوڑے توں انگلی چکی تے فطری ماحول دا سنگی ہو گیا۔۔۔

•••

کوجھ دا مُڈھ

کار جارہی سی۔اوہدے وچ دو بندے بیٹھے سن۔ڈرائیور دے نال والی اگلی سیٹ خالی سی۔پچھلی سیٹ تے اک بندہ آکڑ کے بیٹھا ہویا سی۔۔۔۔

''اگلی سیٹ آرام دہ وی اے۔۔۔۔۔پتہ نہیں کیوں خالی اے۔۔۔۔؟''

''افسر تے ڈرائیور ہون گے۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔؟''

''نہیں۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔۔؟''

''سرمایہ دار تے ڈرائیور ہون گے۔۔۔؟''

''نہیں۔۔۔۔۔۔۔۔۔''

''ضرور جاگیردار تے ڈرائیور ہون گے۔۔۔؟''

''نہیں۔۔۔۔۔۔''

''اوہ آپ ای سوال کردا تے آپ ای جواب دیندا۔۔۔'' تے فیر بڑبڑایا

''کوئی وی ہون۔۔۔۔ہین تے دو انسان۔۔۔آرام دہ کرسی نوں چھڈ کے ایناں نوں کی مل رہیا اے۔۔۔۔۔سماجی حیاتی دے ایس کوجھ دا مڈھ خورے کیویں، کدوں تے کنے بنھیا اے۔۔۔''

•••

دساں دے دو

''ماڑے دا تے حال ای کوئی نہیں۔۔۔۔۔۔ ہر پاسے روپے نوں سلام ایں۔۔۔سماجی حیاتی ول جدھر جھاتی پاؤ۔۔۔۔۔بندے مفاد، طاقت تے اختیار دی دہلیز تے گوڈے ٹیکدے وکھالی دیندے نیں۔۔۔۔چنگے بندے دی قدر ای کوئی نہیں۔۔۔۔۔'' اوہ کار وچ بیٹھا بولی جا رہیا سی۔۔۔۔۔

''پھلاں دے ہار۔۔۔۔'' اشارے اُتے کھلوتی کار دی کھڑکی دے شیشے نیڑے منہ کر دیاں نکے جہے بال نے آکھیا۔۔۔۔تے اوہدے بولن دا سلسلہ رُک گیا۔۔۔

''چل اوئے کھسک جا۔۔۔نہیں لینے ہار۔۔۔۔۔'' اوہنے آکھیا تے دُوجے بندے منہ کھولیا

''دے دیویں پترا۔۔۔۔۔'' بولن والے نال کار وچ بیٹھے چُپ چپیتے بندے نے آکھیا تے بولن والا چُپ ہو گیا۔۔۔۔۔

''چاچا جی کنے ہار چاہیدے جے۔۔۔۔۔'' اوہنے ہار کھڑکی دے نیڑے کر دیاں آکھیا۔۔۔۔موتیے دے پھُلاں دی خشبو کار وچ پھیل کے ساہواں وچ رچن لگ پئی۔۔۔۔۔

''کنے ہار کنے دے۔۔۔۔۔'' چاچا جی پچھیا۔۔۔۔۔

''دساں دے دو۔۔۔۔۔۔۔'' بال نے آکھیا۔۔۔۔

''خوشبو ونڈن والے صرف دساں دے دو۔۔۔۔۔۔۔۔؟''

حیرت نال منہ وچوں نکلے چند لفظ کئی تقریراں توں بھاری سن

•••

کم دا سوہن

''ہاہاہا۔۔۔۔۔۔۔۔۔ہاہاہا۔۔۔'' ٹرین دے پھاٹک کول لنگھد یاں ای اُوہ پھاٹک اُتے چڑھ کے خوشی نال نعرے لان لگ پیندا۔۔۔۔ٹرین ٹر جاون دے بعد بے سدھ ہو کے مویاں وانگ سڑک کنڈھے لیٹ جاندا۔۔۔۔۔منہ وچوں رالاں نکل کے بھوئیں اُتے ڈگدیاں رہندیاں۔۔۔سڑک دے کنڈے چاند گاڑی دا اڈہ سی۔۔۔۔ڈرائیور لوک اوہنوں ''جھلا کہندے۔۔۔۔پاگل کہندے۔۔۔۔''

بس صرف لنگھدی ٹرین ای اوہدے اندر لے جذبیاں نوں کجھ دیر لئی جگاؤندی۔انج لگدا سی۔۔ٹرین اوہدی چابی اے۔۔۔۔تے اوہ چابی نال چلن والا باوا اے۔۔۔اک دن بڑی عجیب گل ہوئی۔۔ٹرین دے ٹر جان بعد جد اوہ سڑک کنڈے لما پین لگا۔۔۔اک ڈرائیور نے مذاق نال آکھیا۔۔۔۔۔

''اوئے سائیں۔۔۔۔دھکا تے لا چاند گاڑی نوں۔۔۔'' جتھے چاند گاڑیاں کھلوندیاں سن۔۔اوہ جگہ کجھ اُچی سی۔۔۔اوہ ہولی ہولی ٹردا چاند گاڑی کول آیا۔۔۔اوہنے چاند گاڑی نوں پچھوں دھکیلیا۔۔۔اوہ نیویں جگہ تے آ گئی۔۔۔۔کول کھلوتے ڈرائیور نے تاڑیاں وجھایاں۔۔۔۔کم کرن نال دھیرے دھیرے مسکان اوہدے منہ تے پھیلدی گئی۔۔۔فیر اوہ کسے دے آکھے بغیر ای چاند

گاڑیاں نوں دھک کے نیویں جگہ کردا رہیا۔۔۔تے ڈرائیور لوک روپیہ دو اوہدی تلی تے رکھدے رہے۔۔۔ہن چاند گاڑیاں نوں دھکا لاندیاں اوہنوں کافی ورہے بیت گئے نیں۔۔تے ہن اوہ کدی وی ادھ مویاں وانگ ڈگا وکھالی نہیں دتا۔۔۔نہ ای اوہنوں کسے جھلا یا پاگل آکھیا اے۔۔۔کم دے سبنھانے اوہدے اندر دا پاگل پن مکا دتا اے۔۔۔۔۔۔

•••

جھلسیا منہ

''جناب عالی۔۔۔۔۔۔۔ساڈی صلح ہوگئی اے۔۔۔۔''ملزم نے کٹہرے وچ کھلوتیاں آکھیا۔۔۔۔

''ہاں بی بی۔۔۔۔۔تہاڈی صلح ہو گئی اے۔۔۔''جج صاحب نے پچھیا۔۔۔۔اوہ کجھ دیر چپ رہی۔۔۔۔تے کجھ نہ بولی۔۔۔۔

''بی بی بولدی کیوں نہیں۔۔۔۔تیری مرضی اے تے گواہیاں لکھنیاں شروع کریئے۔۔۔''ایہہ سن کے اوہنے منہ اُتوں چادر ہٹا دتی۔۔۔جہیڑی اوہنے اپنے جھلسے ہوئے منہ نوں لکاؤن لئی ولیٹی ہوئی سی۔۔۔۔منہ دا اک پاسہ دھون سمیت بُری طرح کالا سیاہ ہوچکیا سی۔۔۔اوہدی گل تے دھون دا گوشت کسے سیخ اُتے سڑے ہوئے کباب وانگ لگ رہیا سی۔۔۔جہدے وچوں رس نچڑ رہیا ہووے۔۔۔کٹہرے وچ کھلوتے ملزم نے جہیڑا کہ اوہدا خاوند سی تیزاب سٹ کے اوہدا حلیہ وگاڑ دتا سی۔۔۔۔۔

جج صاحب نے ہمدردی نال عورت ول ویکھیا۔۔۔۔سرکاری وکیل نوں عورت دے جھلسے منہ دا احساس کر کے کنبنی چھڑ گئی۔۔۔۔اوہنے نہ چاہندیاں ہوئیاں وی اک لمحے لئی دھون موڑ کے عورت ول ویکھیا تے اندرو اندرای پھٹو پھٹ ہو

گیا۔۔۔اوس لمحے اوہنوں اپنی دھی دی فرمائش یاد آ گئی۔۔۔اوہنے حیاتی وچ کنے گھناؤنے جرماں دے ملزماں دے ٹرائل کیتے سن پر اج اوہدا دل رو رہیا سی۔۔۔کائنات وچ جس وجود نال رنگ کھنڈر دے نیں۔۔۔اوہدے نال ایہو جہیا بھیا نک سلوک۔۔۔دھی دی خواہش فیر خیالاں وچ گھمن لگ پئی۔۔۔

''پاپا جی۔۔۔۔۔میرے لئی سوہنا جہیا گڈا لیاؤنا جے۔۔۔۔اسیں اپنی گڈی نال اوہدا ویاہ کرنا ایں۔۔۔''ایس خیال نال ای جھلسے منہ ول تک کے وجود وچ لگے پھٹاں دی پیڑ روح دی ڈونگھیائیاں تیک چلی گئی۔۔۔۔۔

•••

سٹینڈ چک لو

ہر پاسے پھیلدی بے چینی، خودغرضی، مایوسی تے آپا دھاپی اوہنوں پریشان کیتا ہویا سی۔۔۔سماجی حیاتی وچ ہون والی ٹٹ بھج نے اوہدے خوف وچ وادھا کر کے اوہنوں اکلاپے دا شکار کر دتا سی۔۔۔اوہ ہولی ہولی موٹر سائیکل چلا رہیا سی۔۔۔۔

''سٹینڈ چک لو۔۔۔۔۔۔'' اک بال دی واج آئی

''سٹینڈ چک لو۔۔۔۔۔'' اک عورت دی واج آئی

''سٹینڈ چک لو۔۔۔۔۔سٹینڈ چک لو۔۔۔'' وقفے وقفے نال ایہہ واجاں آندیاں گئیاں۔۔۔اوہدی موٹر سائیکل دا سٹینڈ لٹکیا ہویا سی۔۔۔سٹینڈ خراب اے۔۔۔اوہ ہر اک نوں دسی جا رہیا سی۔۔۔دو فرلانگ دے فاصلے اُتے آٹو الیکٹریشن دی دکان سی۔۔۔اوہدا دل چا رہیا سی اوہ فٹافٹ دکان کول پہنچے۔۔۔سٹینڈ چک لو دیاں واجاں ودھدیاں جا رہیاں سن۔۔۔

''سٹینڈ چک لو بھائی جان۔۔۔'' اک نقاب پوش عورت نے آکھیا۔۔۔جیہڑی عام حالات وچ خورے کسے غیر مرد نال گل وی نہ کردی ہووے۔۔۔سٹینڈ بھوئیں دے نال ٹکران دی صورت وچ اوہ موٹر سائیکل توں ڈگ

سکدا سی۔۔۔سٹینڈ چک لودیاں واجاں اوہدی سلامتی دیاں واجاں سن۔۔۔سوچ بدل چکی سی۔۔۔ہن اوہدے اندروں واج آ رہی سی۔۔۔سماج تاں محبت نال بھریا ہویا اے۔۔۔۔بس منفی خواہشاں تے لوڑاں بندیاں نوں کراہے پا دیندیاں نیں۔۔۔۔۔

•••

چودھری

''بھاء جی۔۔۔۔۔کیہ حال اے۔۔۔۔۔؟'' خاکروب نے سلام دے انداز وچ سجا ہتھ متھے دے نیڑے کر دیاں مینوں آکھیا۔۔۔۔۔

''شکر اے۔۔۔۔۔۔تُوں سنا چودھری۔۔۔۔۔تیرا کیہ حال اے۔۔۔۔'' میں اوہنوں پچھیا۔۔۔۔۔

''اوہدیاں باچھاں کھل گئیاں۔۔۔۔'' خوشی نال جھاڑ و اوہدے ہتھوں ڈگ پیا۔۔۔

•••

کم دا بھید

میری عینک دا اک بازو جوڑ توں ٹٹ گیا۔۔۔۔میں سوچیا۔۔''اجے کجھ عرصہ ای تے ہویا عینک خریدی اے۔۔۔۔ایہدی مرمت کیوں نہ کرا لواں۔۔''ایہہ عینک لے کے میں اک عینک والے کول گئیا۔۔۔

اوہنے عینک نوں ویکھدیاں آکھیا۔۔۔۔''ایہدا بازو خراب ہو گیا اے۔۔۔۔ہن نواں لگے گا۔۔''اوہنے نواں بازو وکھایا جہیدا رنگ ٹٹے بازو نال ملدا جلدا سی۔۔۔تے نال ایہہ بازو لان دے ستر روپے منگے۔۔۔میں عینک نوں نواں بازو لوانا مناسب نہ سمجھیا۔۔۔۔دوواں بازواں دے رنگاں وچ فرق پے جاندا سی۔۔۔

''ٹیلیفون ایکسچینج دے نال فٹ پاتھ اُتے بیٹھے بابے عینک والے کول لے جاؤ۔۔۔کم دا بھید جانن والے بندے کول ای جانا چاہیدا اے۔۔۔۔''اک راہ گیر نے مینوں آکھیا۔۔۔۔

میں بابے کول پہنچیا۔۔۔۔جہیڑے اپنے کم وچ مگن سن۔۔۔۔کجھ دیر تے اوہناں میرے ول ویکھیا تک نہیں۔۔۔فیر اوہناں دھیان اتانہہ کیتا۔۔۔۔عینک تے اوہدا ٹٹیا بازو ہتھ وچ پھڑ کے اوہدا معائنہ سروع کر دتا۔۔۔فیر اپنے کول پئے

چھوٹے چھوٹے اوزاراں وچوں اک پتلی جہی سلاخ نوں ہتھ وچ پھڑ کے عینک دا جوڑ ٹھیک کرن لگ پئے۔۔۔مینوں تے خود عینک دا چھوٹا جوڑ نظر نہیں سی آ رہیا۔۔۔اوہ کنی دیر آل دوالے دے شور تے گڈیاں دیاں واجاں توں بے نیاز عینکاں مرمت کرن وچ رُجھے رہے۔۔۔۔۔بابے ہوری مینوں پرانیاں سوہنیاں قدراں وانگ لگے۔۔۔اپنے کم نال انصاف کرن والے تے رُجھ کے کم کرن والے لوگ تھوڑے ای ہوندے نیں۔۔۔

''دس روپے۔۔۔'' بابے ہوراں عینک دا باز و مرمت کر کے عینک میرے ہتھ پھڑاندیاں آکھیا۔۔۔

''حقی گل ایہہ۔۔'' کم دا بھید پاؤن والے بندے کول ای جانا چاہیدا اے۔۔۔نہیں تے۔۔۔باز ولہہ جاندا اے

•••